

BİLGİ TEKNOLOJİLERİ VE İLETİŞİM KURUMU

**BİLGİ TOPLUMU VE E-DÖNÜŞÜM
SÜRECİNİN DEMOKRASİ ÜZERİNE
DÖNÜŞTÜRÜCÜ ETKİSİNİN ANALİZİ**

Dr. Süleyman GÜNGÖR

İdari Uzmanlık Tezi

Mart 2012

Ankara

BİLGİ TEKNOLOJİLERİ VE İLETİŞİM KURUMU

**BİLGİ TOPLUMU VE E-DÖNÜŞÜM
SÜRECİNİN DEMOKRASİ ÜZERİNE
DÖNÜŞTÜRÜCÜ ETKİSİNİN ANALİZİ**

Dr. Süleyman GÜNGÖR

İdari Uzmanlık Tezi

Mart 2012

Ankara

©Bu eserin tüm telif hakları

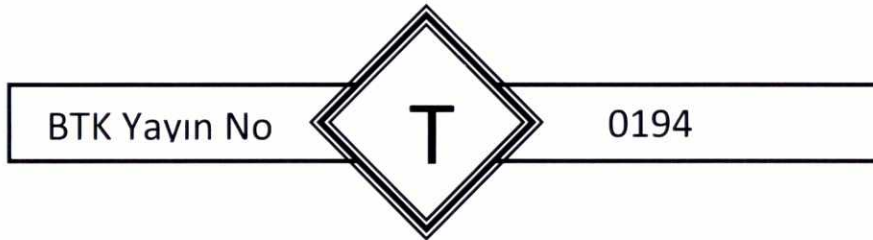
Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna aittir.

Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

Bu yayında öne sürülen fikirler eserin yazarına aittir;

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun görüşlerini yansıtmaz.

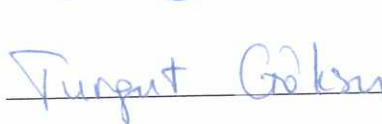

Süleyman GÜNGÖR tarafından hazırlanan **Bilgi Toplumu ve e-Dönüşüm Sürecinin Demokrasi Üzerine Dönüştürücü Etkisinin Analizi** adlı bu tezin İdari Uzmanlık tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

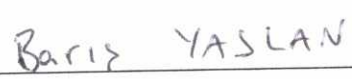
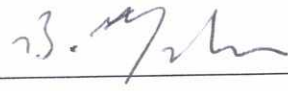

Doç. Dr. Uysal KERMAN
Tez Danışmanı

Bu çalışma, tez savunma komisyonumuz tarafından İdari Uzmanlık tezi olarak kabul edilmiştir.

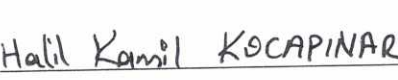

Başkan : N. Deniz YANIK

Üye :

Üye :

Üye :

Üye :

Üye : Daire Başkanı

Üye :

Bu tez, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tez yazım kurallarına uygundur.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
TEŞEKKÜR.....	III
TABLolar LİSTESİ.....	IV
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	V
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	1
1- E-DÖNÜŞÜM, E-DEVLET VE TÜRKİYE.....	10
1.1- E-Dönüşüm Türkiye Projesi.....	14
1.2- Türkiye’de Bilgi Toplumu ve E-Devlet.....	24
1.3- Dünyada E-Devlet Uygulamaları.....	43
1.3.1 E-Devlet Uygulamalarının Motivasyonu ve Biçimleri.....	44
1.3.2 Coğrafi Bilgi Sistemi ve Başarılı Uygulama Örnekleri.....	47
1.3.3 Ülkelerin e-devlet uygulama düzeylerinin karşılaştırması.....	50
2- E-DÖNÜŞÜMÜN DEMOKRASİ, KATILIM VE SİYASETE ETKİLERİ.....	57
2.1- Demokrasilerde Siyasete Katılım Yolları.....	59
2.2- Bilgi Toplumunda Siyasal Katılmanın Yeni Yolları.....	63
2.3- E-Seçim Uygulamaları.....	76
2.3.1 E-Seçim Uygulamasının Riskleri.....	78
2.3.2 Dünyada E-Seçim Uygulamaları.....	80
3- E-DÖNÜŞÜMÜN VE SİYASETE ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	85
3.1- Bilgi Toplumunda Demokrasi ve Türkiye.....	87
3.2- E-Dönüşüm, E-Demokrasi ve Real-Politik.....	94
3.3- E-Demokrasi: Katkılar ve Tuzaklar.....	98
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	110
KAYNAKLAR.....	117
ÖZGÜNLÜK BİLDİRİMİ.....	126
ÖZGEÇMİŞ.....	127

ÖZET

BİLGİ TEKNOLOJİLERİ VE İLETİŞİM KURUMU	
Tezin Adı	Bilgi Toplumu ve e-Dönüşüm Sürecinin Demokrasi Üzerine Dönüştürücü Etkisinin Analizi
Türü	İdari Uzmanlık Tezi
Yazar	Süleyman GÜNGÖR
Teslim Tarihi	22.11.2011
Anahtar Kelimeler	Demokrasi, e-demokrasi, e-devlet, e-seçim
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Uysal KERMAN
Sayfa Adedi	VI+124
<p>Özet</p> <p>Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sonucunda, günümüzün toplumsal yapısı bilgi toplumu haline dönüşmektedir. Devletin bilgi toplumuna uyumu sağlanmadan e-demokrasinin olamayacağı, bunun için e-devlet çalışmalarını da kapsayan e-dönüşümün tamamlanması gerektiği kabulünden hareket edilmiştir. Bu çalışmada e-dönüşümün siyasal ilişkilere, katılma davranışına ve demokrasi kavramına etkileri incelenmektedir. Bilgi toplumunun araç, yöntem ve sonuçları; diğer ülkeler ile karşılaştırmalı olarak özellikle Türkiye açısından değerlendirilmektedir.</p> <p>Bilgi ve iletişim teknolojileri, birey ve/veya örgüt olarak siyasal katılmayı kolaylaştırıcı araçlar sunmaktadır. Buradan sivil denetime açık bir siyasal yapı çıkması kadar, siyasal iktidar tarafından sürekli denetlenen bir toplum çıkması ihtimali de görünmektedir. Bu çerçevede, yeni teknolojilerin demokrasiyi güçlendirirken yol açabileceği riskler üzerinde durulmuştur.</p> <p>Teknolojideki gelişmelerin sonucunda karşılaşılan fırsat ve tehditlere ilişkin tartışmalar sürekli niteliktedir. Teknolojinin doğrusal olarak ilerlemeye devam edeceğini kabul ederek öngörülebilir risklere karşı uyanık olup faydayı azamileştirmek “rasyonel insan”a en uygun davranış biçimidir. Hatta bu eleştirel yaklaşım, internet ve yeni teknolojilerin demokratik çerçevede kalmasının teminatı durumundadır.</p>	

ABSTRACT

INFORMATION TECHNOLOGIES AND COMMUNICATIONS AUTHORITY	
Thesis	Transforming Impact Analysis of Information Society and E-Transformation Process on Democracy
Type	Thesis of administrative expertise
Author	Süleyman GÜNGÖR
Submission Date	22.11.2011
Key Words	Democracy, e-democracy, e-government, e-election
Advisor	Doç. Dr. Uysal KERMAN
Total Page	VI+124
<p>Abstract</p> <p>Today's social structure has turned into an information society as an outcome of developments in information and communication technologies. That is not be implemented e-democracy before public accommodation to the information society. In addition, in thesis it is mentioned regarding fulfilling e-transformation that encompass e-public. Within this study, impacts of e-transformation to political relations, participation behaviour and democracy concept are researched. Tools, methods and outcomes of information society that facilitate participation of people in political decision making process are evaluated especially for Turkey in comparison with other countries.</p> <p>Information and Communication Technologies ensures tools that makes easier to participate politics both individual and organization. Therefore, it is likelihood to insure both politic structure that controlled by sivil society and sivil society which controlled by government consistently. In this context, it is stressed the risk of new technologies which supported democracy.</p> <p>Besides, the arguments on opportunities and threats owing to technological development have been kept on. As accepting the linear form of technological improvement, that is the most suitable behavior pattern for rational human to be wisdom against to predictable risks in order to get maximum utility. Insomuch as, the critical approach is warranted internet and new technologies existence in a democratic frame.</p>	

TEŞEKKÜR

Çalışmam boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren danışmanım Doç. Dr. Uysal KERMAN'a, çalışmanın tamamlanma aşamasında verdiği destekten dolayı Daire Başkanım H. Kamil KOCAPINAR'a ve tüm çalışma arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim. Metnin son halini okuyarak hatalarımın azalmasını sağlayan dostlara, özellikle Doç. Dr. Yakup ALTAN, Doç. Dr. Yüksel METİN, Yard. Doç. Dr. Mehmet AKTEL ve Yard. Doç. Dr. Mustafa BİLGİN'e katkılarından dolayı teşekkür ediyorum. Her şeyin ötesinde manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan, engin hoşgörüsü ile çalışmanın bitirilmesini sağlayan sevgili karıma ve geçen süre zarfında kendilerinden çaldığım zamana erişkince anlayış gösteren sevgili oğullarım Berk Sencer ve Mehmet Mert'e varlıkları için teşekkür ediyorum.

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1-1. Stratejik Öncelikler İtibarı ile Eylem Sayısı.....	21
Tablo 1-2. Sosyal Dönüşüm İçin BTS 2010 Yılı Hedefleri (%).....	22
Tablo 1-3. E-Devlet Uygulamalarının AB Kapsamında Kıyaslanması	53
Tablo 1-4. E-Devlet Gelişiminde Zirvedeki Ülkeler.....	55
Tablo 1-5. Batı Asya E-devlet Gelişim Tablosu	56
Tablo 2-1. Ülkelerdeki Facebook Kullanıcı Sayısı	72
Tablo 2-2. E-Katılımı En İyi Uygulayan Ülkeler.....	83

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1-1. Bilgi Toplumu Stratejisi Kurumsal Yapılanma Modeli	13
Şekil 1-2. İşletmelerde Görülen BİT Adaptasyonu Önündeki Engeller	19
Şekil 1-3. Bilgi Toplumu Stratejisi E-Dönüşüm Yaklaşımı	21
Şekil 1-4. Genişbant İnternet Abonesi Sayısı	25
Şekil 1-5. Avrupa Ülkelerin İnternet Kullanıcı Sayısı Karşılaştırması.....	26
Şekil 1-6 Alan Adlarının Yıllara Göre Değişimi	28
Şekil 1-7. E-Devlet Kapısının Modeli.....	37
Şekil 1-8 Kamu İnternet Sitelerinin Yıllara Göre Sayısal Değişimi	39
Şekil 1-9. E-Devletten Beklentiler Modeli	40
Şekil 1-10. Ülkelerin E-Devlet Hazırlık Düzeyi Haritası.	52
Şekil 3-1. Bilgi Toplumunda Devlet-Vatandaş-İşletme İlişkileri	92

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
BİLTEN	:	TÜBİTAK Bilgi Teknolojileri ve Elektronik Araştırma Enstitüsü
BİMER	:	Başbakanlık İletişim Merkezi
BİT	:	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
BM (UN)	:	Birleşmiş Milletler (United Nations)
BTK	:	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
BTS	:	Bilgi Toplumu Stratejisi
CBS (GIS)	:	Coğrafi Bilgi Sistemi (Geographic Information System)
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
ESHS	:	Elektronik Sertifika Hizmet Sağlayıcıları
GSMA	:	GSM Association
GSMH	:	Gayri Safi Milli Hasıla
ITU	:	Uluslararası Telekomünikasyon Birliği
IWS	:	Internet World Stats
KDEP	:	Kısa Dönem Eylem Planı
KİEM	:	Kamu İnternet Erişim Merkezi
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
STK	:	Sivil Toplum Kuruluşu
TAKBİS	:	Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi
TİB	:	Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı
UYAP	:	Ulusal Yargı Ağı Projesi
VEDOP	:	Vergi Dairelerinin Otomasyonu Projesi
YSK	:	Yüksek Seçim Kurulu

GİRİŞ

Toplumlar tarihin ilk başlarından beri değişim ve dönüşüm içerisinde. Tarihin dönemseller olarak tasnifi de bu tespite dayalıdır. Tarım toplumundan sanayi toplumuna ve günümüzün bilgi toplumuna geçiş söz konusudur.

Bilgi toplumu, insanlık tarihinin son on yıllarına adını veren ve dünyanın gelişmiş ülkelerinde egemen olan toplumsal biçimlenişin adıdır. Bu aşamanın öncesine kitlesel üretimin başat rol oynadığı dönemin sanayi toplumu olarak adlandırılmasında genel bir uzlaşma bulunmaktadır. Modern ilerlemeci görüşün ortaya koyduğu gelişim evreleri, avcı-toplayıcı toplumdan tarım toplumuna, sanayi toplumuna, sanayi sonrası topluma ve sonunda bilgi toplumuna evrilmesi olarak özetlenebilir. Toplumsal evrimde insanın üretim faaliyetlerine yönelik alet üretmesi ile başlayan teknolojik yeniliklerin geri dönülemez olduğu görülmektedir. Patenti 1769 yılında James Watt tarafından alınan buharlı makinelerin icadıyla başlayan sanayi devrimi ve 20. yüzyılın ortasında başlayan kitlesel üretim hamlesinin ardından Toffler'in "üçüncü dalga" olarak ifade ettiği, tarihin üçüncü dönüşüm aşamasına yani geçtiğimiz yüzyılın son çeyreğine iletişim devrimi damgasını vurmuştur. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde (BİT) sağlanan, devrim niteliği yakıştırılan olağanüstü hızdaki gelişmelerin etkisiyle, gelinen aşama "Bilgi Toplumu" olarak adlandırılmaktadır (Öztürk, 2006, s. 46).

Bilgi, söz konu toplumsal dönüşümün itici gücü olarak rol oynadığına göre, bu kavrama yakından bakmak yerinde olacaktır. Dilimizde bilgi ile sıklıkla eşanlamlı olarak kullanılan enformasyon terimi ile arasındaki ayrımı belirginleştirmek adına, Daniel Bell'in bilgi tanımını hatırlamak yararlı olacaktır. "Bilgi: Mantıklı bir yargı ve deneysel bir sonuç sunan, başkalarına sistemli bir biçimde bir iletişim aracıyla aktarılan olgulara ve düşüncelere ilişkin örgütlü ifadeler dizisi." Enformasyon ise, belli bir düzen içine yerleştirilmiş başka bir deyişle örgütlenmiş ve aktarabilir veridir (aktaran Castells, 2005, s. 20). Bu anlamıyla enformasyona dilimizdeki malumat terimi daha çok uymaktadır. Enformasyonun yapıtaşısı durumundaki veri ise,

“çevreden alınan her türlü uyarı, itki, haber vb” (Koroğlu, 2004, s. 1) olarak tanımlanabilir.

“Bilgi toplumu” veya “bilgi ekonomisi” tamlamalarının kullanıma yerleşmiş olması dolayısıyla bu çalışmada bilgi ve enformasyon terimleri birbirleri yerine kullanılmaktadır. Çünkü BİT kaynaklı toplumsal dönüşüm sürecinin adlandırılması tartışması bu çalışmanın amaçlarını aşmaktadır. Bu aşamada Castells’in sosyoloji terminolojisinde yer alan “sanayi (endüstri) toplumu” ve “sınai (endüstriyel) toplum” ayrımına benzeterek ortaya koyduğu “enformasyon toplumu” ve “enformasyonel toplum” kavramlarını ayırmasını da anmak gereklidir. Castells, enformasyon toplumu terimi ile enformasyonun toplumdaki önemini vurguladığını ve enformasyonun geniş anlamıyla bilginin iletilmesi olarak bütün toplumlar için önemli olduğunu belirtir. Enformasyonel toplum terimine ise, “enformasyon üretimi, işlenmesi ve aktarımının, bu [içinde bulunan] tarihsel dönemde ortaya çıkan yeni teknolojik koşullar nedeniyle üretkenliğin ve gücün temel kaynakları haline geldiği özgül bir toplumsal örgütlenme biçimi” tanımı getirmektedir (Castells, 2005, s. 25).

Bilgi toplumuna dönüşümün itici gücü olan iletişim teknolojisinin kendisi de bir bilgi yığıdır. İletişim teknolojileri, “enformasyon, düşünce, tutum ya da kısaca iletilerin (mesajların), anlaşmayı sağlayacak ortak bir dil aracılığıyla kişiler, gruplar ve toplumlar arasında aktarılması süreci” olarak tanımlanabilecek olan iletişim alanında kullanılan bütün teknolojileri, dolayısıyla iletim (transmission), telekomünikasyon (telecommunication), iletişim (communication), yayım (broadcasting), yayın (publishing) ve basım (printing) ile ilgili bütün teknolojileri kapsamaktadır (Uluç, 2008, s. 14). Yeni iletişim teknolojileri kavramının yeniliği de, sürekli olarak yenilenmesinden kaynaklanmaktadır. BİT, mevcut teknolojilerin çok çabuk “eskidiği” hızlı bir değişim sürecinin nesnesi durumundadır. İletişim teknolojileri, kendisi sürekli değişirken öncelikle iletişim olmak üzere toplumsal ilişki, kurum ve kavramları dönüştürmektedir.

Bilginin üretiminin sanayi tipi üretime kıyasla sağladığı kazanç ve iktidarın belirgin bir fark ile öne geçmesi anlamında özetleyebileceğimiz bilgi toplumu aşaması,

toplumun beşeri, siyasi ve ekonomik açıdan yapılanışında dönüşümlere şahitlik etmektedir. Toplum, siyaseti, yönetimi ve kültürü devrim niteliğindeki dönüşüme zorlayan bu süreç her an yeni eklenen araçlarla işlemektedir (Çukurçayır ve Çelebi, 2009, s. 60). Bu dönüşümün sanayi toplumunda alışılmış birçok kurumu ve kavramı da dönüştürmüş olması doğal bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Bilgi toplumu, ekonomik ve sosyal yaşamın merkezinde bilgi ve iletişim teknolojilerini barındırmaktadır. Artık bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişim ve kişi başına kullanım oranı, ülkelerin gelişmişliğinin ölçütü olarak görülmektedir (Şan, 2005, s. 10).

İlk bilgisayar II. Dünya Savaşı sürerken 1944 yılında yapılmış ve teknolojiye baş döndürücü gelişme eşliğinde ucuzlayıp seri üretime geçilmiştir. Pentagon'un desteği ile öncelikle askeri amaçlarla 1960'lı yıllar boyunca devam eden çalışmaların sonunda, ABD'de oluşturulan bilgisayarlar arası ağ bağlantısı ARPANET üzerinden ilk mesaj 29 Ekim 1969 tarihinde gönderilmiştir. Bu nedenle ARPANET, internetin babası olarak kabul edilir (Savio, 2011). Zamanla bu ağ, araştırma merkezleri ve üniversitelerin de katılımıyla genişledi. 1990 yılında internet adını alan bu ağ, genel sivil erişime açıldı (Uluç, 2008, s.20-22, Geray, 2005, s.179-180). Tarihçesine uzun boylu girmeden, geçmişi bu kadar kısa ve gelişimi böylesine hızlı olan internet, bilginin küresel dolaşımına katkısı dolayısıyla küreselleşmenin önemli bir aracı olarak çalışmaktadır.

Yaşanan toplumsal dönüşümün en önemli boyutu, iletişimin küresel bir içerik kazanmasıdır. Böylece BİT ürünlerinin kitlesel kullanımı yoluyla, bireysel olarak her kullanıcının bilgiye erişim ve kendi iletişimini arzu ettiği hedefe gönderebilme olanakları artmıştır. Telekomünikasyon araçları ve internet, bu sürecin en önemli aygıtları olarak ön plana çıkmaktadır.

Yeni iletişim teknolojileri, bilginin depolanma ve iletilme kapasitesini büyük ölçüde arttırmıştır. Dijital devrim, internet devrimi ve telekomünikasyon devrimi, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin yakınsamasının temelini yaratmış; dijitalleşme sayesinde farklı iletişim araçları arasında bilginin dolaşımı

kolaylaşmıştır. 1990'ların dillerde en çok dolaşan terimlerinden biri olan 'yakınsama' süreci, daha önce dört farklı ekonomik modeli olan çok farklı dört sektörü- yayıncılık, basılı yayıncılık, telekomünikasyon ve tüketici elektronik teçhizatı (kişisel bilgisayar ve televizyon)- bir araya getirmektedir. Böylece yakınsaklaşan iletişim ortamında bütün bu sektörlerin ve ürünlerinin bütünleşmesi mümkün olabilmektedir (Koroğlu, 2004, s.25).

BİT, dijital devrim veya enformasyon devrimi denilen sürecin bir ürünü olarak yarı iletken silikon yongaların (çip) kullanımı ile kablolu iletim teknolojilerindeki gelişmeler, radyo dalgalarının kullanımı, fiber optik ve uydu alanındaki gelişmeler ile doğrudan bağlantılı olarak sürekli kendisini güncellemektedir. Teknolojideki devrim niteliğindeki gelişmelerin toplumsal bir devrimi tetiklediği sıklıkla ifade edilmekte ve genel olarak toplumun devrimsel dönüşümü e-dönüşüm olarak adlandırılmaktadır. Bu dönüşümün içeriğinin iyimser yorumlanmasında demokratikleşme, iletişim özgürlüğü, katılım ve ilerleme olarak tanımlanmaktadır. Enformasyon ve fikir beyan etme, iletişim ve enformasyon kanallarına özgürce erişebilme hakkı demokratik iletişimin bir yönünü oluştururken, diğer bir yönünü kendileri adına verilen kararlara katılabilme, yani iletişim araçlarının yönetiminde söz sahibi olma hakkı oluşturmaktadır (Timisi, 2003, s. 10).

Ancak yüz yüze gerçekleşen iletişim ile BİT dolayısıyla gerçekleşen iletişimin karşılaştırılması ise, e-dönüşümün demokratikleşme adına ürettiği endişeleri ortaya koymaktadır. Yüz yüze iletişim şartlarında, toplanma özgürlüğü iletişim sürecinin başlatılmasına; söz, jest ve mimik gibi tabii davranışlar iletişimin gerçekleştirilmesine yeterli olmaktadır. Dolayimli iletişim şartlarında ise, iletişime girebilmek için hem kanala hem de araca erişme gerekliliği kısıt olan maddi kaynakların kullanılmasını ve bunların dağıtımını sorununu iletişimin önüne geçirmektedir (Garnham, 2001). Kaynakların dağıtımında ekonomik ve siyasal iktidar sahiplerinin belirleyici gücü, BİT'e yakıştırılan demokratikleştirici etkiyi şüpheli kılmaktadır.

Bu tartışmalar arasında BİT dolayısıyla yaşanan dönüşüm devlet, birey ve toplum ilişkilerini etkilediği gibi kamu hizmetlerinin sunulmasını da etkinlik, kesintisizlik, verimlilik, hız, şeffaflık ve hesap verebilirlik gerekçeleriyle dönüştürmektedir. E-devlet, bu dönüşümün siyasal kurumlara ve kamu hizmeti sunulmasına yansımalarının adı halini almaktadır. Dönüşümün yönetimini üstlenen de kamu kurumları, bürokrasi ve siyasi iktidar olunca, öncelikli olarak devlet ve kamu hizmetlerinin elektronik ortamda sunulması gündeme gelmektedir. E-devlet kavramı ile kamu hizmetlerinin BİT üzerinden sunulması ve erişimi ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra vatandaş, işletme, diğer kamu ve özel tüzel kişileri ve kamu görevlilerinin devlet ile ilişkilerini BİT aracılığıyla yürütmesi de e-devlet kavramının kapsamına girmektedir. Bir anlamda devlet, bilgi toplumuna dönüşümün öncülüğünü üstlenmekte ve bilgi toplumunda elektronik araçlarla hizmet sunması gerekliliği kanaatiyle hareket etmektedir.

E-demokrasi, demokrasinin bütün görünüşleri, tüm demokratik kurumları ve devletin bütün kademelerini ilgilendiren bir kavramdır. E-demokrasi geleneksel demokratik süreçlerden ayrı düşünülemez. Bu siyasal süreçlere katılmak için, toplumun seçeneklerini genişletme amacıyla tamamlayıcı ve geleneksel demokratik süreçlerle ilintilidir. E-katılım da, gerekli bir bileşeni veya e-demokrasinin önkoşuldur. Bu yönetim, politika yapma, karar verme, hizmet sunumu, bilgi sağlama, danışma, müzakere vs ile ilgili süreçlerde BİT destekli katılım araçlarını ifade eder (Reinsalu, 2010, s.9). E-demokrasi, e-devlet uygulamalarının zorunlu bir sonucu olmadığı ama kamu tarafından sunulan e-hizmetlerin yaygınlaşmasının hem teknolojik altyapı hem de bu teknolojiyi kullanma açısından toplumsal hazırlık göstergesi olarak anlamlı olduğu düşünülmektedir. E-devlet uygulamalarının toplumsal dönüşüm ve siyasal sürece etkisi, önemli ölçüde katılım kavramı ve BİT üzerinden katılma pratiğini yerleştirmesi etrafında şekillenmektedir. Katılım, vatandaşların karar alma ve uygulamanın denetlenmesi süreçlerinde daha etkin olmasını sağlamaktadır. Böylelikle siyasal süreç ile kamu hizmetleri hakkındaki bilgilere vatandaşın erişiminin sağlanması ve bilgiye pasif erişimden, aktif vatandaş katılımına geçilmesi bir beklenti haline gelmektedir (Backus, 2001, s. 3). E-devlet uygulamaları vatandaşın bilgilendirilmesi, temsil edilmesi, seçimlere daha yüksek

katılımının sağlanarak siyasal sürece dahil edilmesi ve vatandaşa danışmanlık yapılması ile bu beklentilerin gerçekleşmesini kolaylaştırmaya yönelmektedir.

Kamusal karar süreçlerine vatandaş katılımını artırması nedeniyle yeni iletişim teknolojilerinin demokrasiyi e-demokrasiye dönüştürerek doğrudan niteliğinin yükselmesi ve temsili demokrasinin sorunlarını azaltması beklentileri ortaya konulmaktadır. Bu noktadan bakıldığında e-demokrasi, temsili demokrasinin açmazlarına katılımın artırılmasına katkı sağlayarak çözüm arayışıdır. Ancak e-demokrasi, temsili demokrasinin aşılması gerektiği kanaatini yaygınlaştırarak demokrasinin meşruiyetini tartışmalı hale getirmektedir. Demokratik siyasal sürecin BİT etkisiyle dönüşmesinde, katılım ve seçim uygulamalarının yeni teknolojiler üzerinden gerçekleşmesinin payı bulunmaktadır. Bu uygulamaların kolay ve ucuz bir şekil alması ile demokrasinin doğrudan demokrasi biçimine evrilmesini, e-demokrasinin katkısı olarak sayanlar bulunmaktadır.

Günümüz demokrasisine kısa bir bakış, e-demokrasiden beklentilerin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Sosyal demokrasinin önemli düşünürlerinden Karl Kautsky, sosyalizmi üretimin toplumsal olarak örgütlendirilmesi değil toplumun demokratik olarak örgütlendirilmesi şeklinde tanımlamıştır. Yaklaşık bir asır önce sosyalizmsiz bir demokrasinin olamayacağını ve demokrasinin sosyalizme kopmaz bağları olduğunu ileri sürmüştür. Burada demokrasiye yüklediği rol, devletin mutlak gücünü kamuoyunun eleştirisine açmak, halkın kendisini yönetmesi ve iktidarın bürokratik aygıtlarının toplumun denetimine bırakılmasını sağlamaktır (Kautsky, 1918, s.8, 20). Yaşanan tecrübelerin ve tartışmaların sonrasında günümüzde gelinen durumu ortaya koymak açısından Norberto Bobbio'nun şahitliğine başvurulabilir. Bobbio tarafından ifade edildiği gibi, önceleri özgürlüklerin kullanılabilmesi demokratik oyunun kurallarının düzgün uygulanmasının şartı iken, zamanla demokrasi özgürlükleri savunmanın temel aracı haline gelmiştir. Bugün sadece demokratik devletlerde insan hakları korunma altındadır (Bobbio, 2005, s.39). Bu nedenle temsili demokrasiye liberal demokrasi denilmesi de yaygındır. Liberal demokrasinin uygulandığı ülkeler, gelişmiş sanayiye, oldukça büyük bir orta sınıfa ve başarılı bir demokrasi için ön koşul olarak kabul edilen yüksek okuryazarlık oranlarına sahiptir. Sadece serbest ve

rekabetçi çok partili seçimler değil, aynı zamanda hukukun üstünlüğü ve bireysel özgürlüklerin korunmasına özen gösterilmektedir (Platter, 2008, s. 47).

Liberal düşüncenin önemli düşünürlerinden olan Hayek'in belirttiği üzere, liberalizm ile demokrasi aynı şey değildir ama zorunlu olarak birbirlerini dışlamazlar. Demokrasi yasaların nasıl yapılacağını, liberalizm yasaların içeriği önemsemektedir. Demokrasi kimin yöneteceği, bunların nasıl belirleneceği sorularına cevaplar hazırlarken, liberalizm yönetimin sınırları ve nasıl yönettiğiyle ilgilenir. Hayek, sadece bir araç olarak gördüğü demokrasinin yozlaşma eğilimleri dolayısıyla liberalizm ile aşılması gerektiğini ileri sürmektedir (Güngör, 1996, s.219). Hayek'in yozlaşma eğilimi gördüğü demokrasinin eleştiriye ve dolayısıyla güçlendirilmeye en açık yanı katılım boyutundaki eksiklerden kaynaklanan "temsil krizi" olarak ortaya çıkmaktadır. Temsil krizi, halkın seçimiyle gelmiş olsa bile, temsilcilerin çıkarının halkın çıkarıyla tam olarak örtüşmemesi ve karar sürecindeki bürokrasinin uzmanlığa dayanan etkisinden dolayı, halkın beklentilerine tam cevap verilmemesini ifade etmektedir (Özalp, 2009, s.2088).

Temsil sorunu beraberinde, temsilcilerin belirlendiği seçimleri ve karar sürecine toplumsal aktörlerin etkisini ifade eden katılma sorununu gündeme taşımaktadır. Seçimler, çağdaş demokrasinin popüler veya kitlelerin ilgi duyduğu yönünü somutlaştırdığı kabul edilmektedir. Anahtar bir kurum olarak seçimler, antik demokrasiden ayrımı ortaya koymakta kullanılmaktadır. Baştan beri çağdaş demokrasilerde halkın siyasi rolü asgari düzeyde tutulmaya uğraşmıştır (Platter, 2008, s. 48-50).

Halkın siyasi sürece daha etkin katılmasının temsili demokrasinin dönüşmesine yol açacağı ve siyasi süreçte BİT kullanımı ile demokrasinin doğrudan niteliğinin yükseltileceği ileri sürülmektedir. STK ve toplumsal hareketler tarafından kendilerinin tanıtımı, örgütlenme, iletişim ve işbirliği amacıyla kullanılan BİT, yeni teknolojinin katılımı desteklemesinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. BİT kullanımının yaygınlaşması, içerik zenginliği, dolaşımdaki içeriğin üzerindeki denetimin niteliği gibi BİT'in demokratikleşmesi sorunları bilgi toplumuna geçişin

de toplumsal altyapısını oluştururken, e-demokrasie dönüşme için gerekli şartları belirginleştirmektedir.

Bu çalışmada, bilgi toplumu ve yaşanan dönüşümün adı olarak e-dönüşüm kavramı çerçevesinde Türkiye'deki çalışmalar ve E-Dönüşüm Türkiye Projesi üzerinde durulmuş ve e-dönüşüm sürecinin siyasete etkileri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, e-dönüşümün en üst siyasal yapı olan devleti ve kamu hizmetlerinin sunumunu etkilemesi sonucunu doğuran e-devlet çalışmaları üzerinde durulmuştur. Bu değerlendirmelerde, bu projelerin sorumluluğunu üstlenen kamu kurumlarının birinci elden yayın ve verileri esas alınmasına özen gösterilmiştir. E-dönüşümün siyasal süreç üzerine etkileri, özellikle demokrasi kavramına ve demokrasinin geleceğine etkileri tartışılmıştır. Bu tartışmada temsili demokrasi için kilit önemdeki katılma kavramına ve katılımın önemli bir biçimi olması dolayısıyla e-seçime ayrıcalıklı bir yer verilmiştir. Yabancı ülke tecrübelerine de yeri geldikçe başvuru çalışmada, BİT dolayısıyla yeni ortaya çıkan veya uygulaması kolaylaşan katılma davranışlarının, e-demokrasie doğru bir evrilmeye sebep olacağı beklentileri nedeniyle, e-demokrasinin üreteceği katkılar ve tehditler üzerinde durulmuştur.

Yeni teknolojilerin üreticileri ile siyasal iktidarların bilgiye erişim sürecindeki denetim imkanları, dolaşımdaki bilginin güvenilirliği, sayısal uçurum, internet güvenliği ve benzeri sorunlar, BİT dolayımı ile yürütülecek siyasal sürecin demokratikliğine gölge düşürüp düşürmediği sorusuna cevaplar aranmıştır. Sonuç itibariyle demokrasi aleyhine göz ardı edilemeyecek tehditlerin var olduğu, teknolojik gelişmenin geri dönülmez niteliği ve risklerin büyüklüğü dikkate alınarak BİT'in sağladığı faydaların demokratik siyasete olumlu etkilerini artırma gerekliliği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

E-dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında gerçekleştirilen çalışmalar ve genel olarak e-devlet çalışmalarının öncelikli olarak e-demokrasie hızlandırmak gibi bir bakış açısına sahip değildir. Buna rağmen, toplumsal dönüşümün kaçınılmaz olarak siyasal alana yansması beklentisi ile uyumlu olarak Türkiye'nin de yasal siyasal süreçlere elektronik uygulamaları ekleyeceği öngörülmektedir. E-devlet uygulamaları ve e-

dönüşüm çalışmalarının özellikle sosyal dönüşümü hedefleyen kısımları, planlanan noktaya erişemese de, BİT sahipliği, kullanma becerisinin artması ve bunun sonucu olarak BİT destekli e-katılımın da katkısıyla sivil toplumun güçlenmesi normal bir seyir olacaktır. BİT sahipliği ve kullanım düzeyi ile internete erişebilirlik açısından yoksunluk içindeki toplum kesimlerinin desteklenmesi e-dönüşüm sürecinin öncelikli sorunu olarak devam etme eğilimi göstermektedir.

Sadece Türkiye için değil, bütün BİT kullanıcısı bireyler açısından, teknolojik ve siyasal iktidara sahip olanlar karşısında olası riskler bulunmaktadır. Yeni teknolojinin yardımıyla sivil denetime daha açık bir siyasal yapı oluşturmak yerine, aynı teknoloji araçlarının sayesinde daha kaçınılmaz bir gözetim toplumu haline dönüşme ihtimali bulunmaktadır. Bu sorunun yol açacağı olası gelişmeler, yerli teknoloji üretimine verilecek önem, bilgi ve teknolojinin demokratikleşmesi ile siyasal iktidarların demokratik denetime açıklığına bağlı olarak farklı istikametler alabilecektir. Bu bağlamda, farklı yargıları destekleyecek nitelikte örnek olaylar dünyanın çeşitli yerlerinde yaşanmaya devam etmektedir.

Bilgi toplumuna geçişin tamamlanmasında bilgiye erişim, bilgi ekonomisine geçiş ve bilgi güvenliği sorunları güncelliğini korumaya devam edecek görünmektedir. Teknolojinin küresel niteliği dolayısıyla etkileri ve tehditleri de küresel boyut içermektedir. Bilgi güvenliği ve kişisel verilerin korunması sorunu, küresel düzlemde değerlendirilme potansiyeli göstermektedir. Türkiye, ulusal ve küresel boyutlu bilgi güvenliği planlarını ve bununla uyumlu kurumsal yapılanmayı gündemine almak zorunda kalacaktır.

Bu çalışmanın Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu bünyesinde hazırlanmış bir uzmanlık tezi olması nedeniyle, e-dönüşüm, e-demokrasi ve bilgi güvenliği kavramları çerçevesinde kurumsal faaliyetler sınırlılığında öneriler geliştirilmiştir.

1- E-DÖNÜŞÜM, E-DEVLET VE TÜRKİYE

Bilgi teknolojilerinin gelişmesine paralel olarak kullanımının da yaygınlaşması ile öncelikle kişiler arası ve ticari ilişkilerde ortaya çıkan yeni imkanlar ile çeşitlenen bilgi ve belge paylaşımı kanalları, ilişki biçimlerinde de değişikliklere yol açmıştır. Devlet kurumları da muhatabı olan, kendilerine hizmet sunduğu gerçek ve tüzel kişilerle kurduğu ilişkide bu değişimin sağladığı yeni imkanları kullanmaya yönelmiştir. Bu yöneliş, bazen vatandaşların ve/veya işletmelerin beklentisine cevap verme zorunluluğundan bazen de bu yeni iletişim yollarının sağlaması beklenen avantajlar dolayısıyla kamunun girişimleri ile yürütülmektedir.

Bu değişimin, hızla toplumsal ilişkileri ve kurumsal yapıları etkileyen niteliği onun dönüşüm olarak adlandırılmasını ve birinci saikin elektronik devrimle ilgisinden dolayı “e” ön eki ile kullanılmasını olağan kılmaktadır. Öncelikle bilgisayarın sağladığı avantajların kullanılması anlamında, nüfus ve vergi gibi bazı kamusal işlemlerin yapılmasının arkasında yer alan ofis uygulamalarında otomasyona yönelmesi ile karakterize edilebilecek olan 1970 ve 1980’lerde, dönüşümün tohumlarının atıldığı söylenebilir. Ülkemizde ise 1990’lı yıllar, “bilgi toplumu ve bilgiye dayalı ekonomiyi gerçekleştirmeye yönelik çalışmalar”ın öne çıkması ile dikkat çekmektedir. Bu dönemde “yenilikçilik, bilim ve teknoloji ve Türkiye’nin BİT yetkinliklerinin geliştirilmesi” amacına yönelik gayretler gözlenmiştir (Avşar ve Öngören, 2010, s. 173).

Ülkemizde e-dönüşüm çalışmaları, 1998 yılında ulusal bilgi sisteminin kurulmasını hedefleyen Kamu-Net ile başlatılmış ama ciddi bir iş yapılamamış ve proje niteliğinde bir çalışma ortaya konulamamıştır. eAvrupa+ Eylem Planı çerçevesinde 2001 yılından itibaren Kamu-Net, “Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı-Tuena”ya dönüştürülerek TÜBİTAK liderliğinde “e-Türkiye Eylem Planı” hazırlanmış ve çalışma grupları halinde faaliyete geçilmiştir (Yıldırım vd., 2006, s. 52; Şahin ve Örselli, 2003, s. 352).

Avrupa Birliğine üye 15 ülke 23-24 Mart 2000 tarihinde Lizbon’da yapılan Avrupa Konseyi toplantısında Avrupa’nın gelecek on yılda “dünyadaki en rekabetçi ve dinamik bilgi tabanlı ekonomisi” haline gelmesi hedef olarak kabul etmiştir. Bu hedef, Avrupa’nın bir an önce bilgi tabanlı ekonominin, özellikle de internetin sağladığı fırsatlardan yararlanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu stratejik tercih üzerine 19-20 Haziran 2000 tarihinde Feira’da yapılan toplantılarda “eAvrupa Eylem Planı” kabul edilmiştir. AB’ye girmek için aday ülkeler de, ortaya konulan bu hedefi benimsemiş ve kendileri için eAvrupa benzeri bir eylem planı hazırlamaya karar vermişlerdir. Böylece eAvrupa+ Girişimi doğmuştur. Avrupa Komisyonunun daveti üzerine Türkiye 15-16 Haziran 2001’de düzenlenen Avrupa Birliği zirvesinde eAvrupa+ Girişimine üye olmuştur (BİLTEN, 2001).

eAvrupa+ Eylem Planı ile aday ülkeler, “bilgi toplumunun sunduğu fırsatları kullanabilmek” ve AB ile kendileri arasında bulunan sayısal uçurumun derinleşmesini engellemek için 2003 yılı sonuna kadar 4 ana başlık altında toplanan hedeflere ulaşmak için siyasi kararlık göstermeyi taahhüt etmişlerdir. Bu ana hedefler, eylem planında şu şekilde gruplandırılmıştır: 1- Bilgi toplumunun temel yapı taşlarını oluşturma çalışmalarının hızlandırılması, 2- daha ucuz, daha hızlı, daha güvenli erişim sunarak internet kullanımını özendirme, 3- insan kaynağına yatırım ve 4- internet kullanımının canlandırılması (BİLTEN, 2001).

Avrupa içinde bilgi toplumu çalışmaları ve ülkeler arasındaki işbirliğini güçlendirerek ortak çözümler üretilmesi amacıyla strateji, eylem planı ve programlar oluşturma çalışmaları devam etmiştir. Bu çerçevede, Lizbon Stratejisi sonucu hazırlanan 2000 yılındaki “eAvrupa”nın ardından 2002 yılında “e-Avrupa 2005” ve 2005 yılında “i2010: Büyüme ve İstihdam için Bilgi Toplumu Stratejisi” girişimleri uygulandı. 2010 yılında Avrupa Komisyonu kararı ile “Avrupa 2020 Stratejisi” çerçevesinde “Sayısal Gündem” uygulamaya konuldu. Türkiye, eAvrupa+ girişiminin ardından eAvrupa 2005 girişimine diğer aday ülkeler olan Romanya ve Bulgaristan ile birlikte gözlemci üye olarak katılmıştır. AB, bu girişimlerle Avrupa’nın kapsayıcı bilgi toplumuna geçişini sağlamak üzere Genişbant erişim

imkanlarını yaygınlaştırmak, elektronik hizmet sunumu ve e-iş uygulamalarını genişletmek, BİT alanında yenilikçilik ve yatırımları geliştirmek ve nihayet ekonomik krizle mücadeleyle de uyumlu olarak büyüme ve istihdamı artırmak hedeflerine yönelmiştir. Bilgi toplumu dönüşümü açısından Tek Avrupa Bilgi Alanı haline gelmek amaçlanmıştır (Yaşa ve Çolak, 2011, s.8-11).

Ülkemizde AB'nin bilgi toplumu stratejilerine eAvrupa+ girişiminden itibaren uyum içinde hareket etme gayreti gözlenmektedir. Bu bağlamda, öncesinde yapılan çalışmalarla uyumlu ve onları ilerletecek bir şekilde; 2002/20 sayılı Başbakanlık Genelgesinde e-Türkiye girişiminin önemsendiği; "en önemli milli hedeflerinden biri olan çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak için; rekabetçi, dinamik ve bilgiye dayalı ekonomiye sahip olunması ve bilgi toplumuna dönüşümün sağlanması" amaçlarıyla bağlantılı olarak edilmiştir.

Genelgede "toplumsal dönüşümü sağlayacak, e-Türkiye çalışmalarının topyekûn bir seferberlik yaklaşımı ile ele alınması ve bu çerçevede e-Avrupa+ eylem planına ilişkin taahhütlerin yerine getirilmesi üst düzey koordinasyon gerektirmektedir" denilerek "e-Türkiye" ile ilgili tüm iş ve işlemler konusunda bir Başbakan Yardımcısı görevlendirilmiştir.

2003 yılına kadar genellikle kurumsal öncelik ve ihtiyaçlara dayalı olarak farklı isimler altında yürütülen çalışmalar, bilgi toplumu olma yolundaki çalışmaların bütüncül şekilde ve katılımcı bir yaklaşımla ele alınarak yürütülmesi ihtiyacı ile e-Dönüşüm Türkiye Projesi adı altında toplanmıştır. Söz konusu projenin koordinasyonu, izlenmesi, değerlendirilmesi ve yönlendirilmesi ile ilgili olarak DPT görevlendirilmiştir. Ayrıca, 27 Şubat 2003 tarihinde yayımlanan 2003/12 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile e-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin amaçları, kurumsal yapısı ve uygulama esasları belirlenmiştir.

E-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin koordinasyonunu yürütmek, kamu kurumlarının bilgi ve iletişim teknolojisi yatırımları arasında eşgüdüm sağlamak ve bilgi toplumu olma yolunda atılması gereken adımlara ilişkin stratejileri belirlemek üzere 2003 yılı

Mart ayında DPT bünyesinde Bilgi Toplumu Dairesi kurulmuştur (DPT, 2011a). DPT koordinasyonunda yapılan çalışmalara yön vermek üzere projenin işleyişine ilişkin Şekil 1-1’de gösterilen kurumsal bir model de geliştirilmiştir.

Kaynak: (DPT, 2006b, s. 46)

Ancak DPT'nin resmi sorumluluğunun yanı sıra kamu kurumları arasında koordinasyonu sağlayabilmek üzere Başbakanlık bünyesinde "E-Devlet Danışma Grubu" oluşturuldu. Kamuoyuna "organizasyon inovasyonu" olarak sunulan icrai bir görevi bulunmayan bu grup, iş süreçlerini basitleştirmek için e-devletten nasıl yararlanacağını belirlemek üzere çalışmıştır (Ağaç, 2009). 1 Kasım 2011 tarihli ve 28102 sayılı mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanan KHK/655 sayılı Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile "Bilgi toplumu politika, hedef ve stratejileri çerçevesinde; ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla gerekli işbirliği ve koordinasyonu sağlayarak e-

Devlet hizmetlerinin kapsamı ve yürütülmesine ilişkin usul ve esasları belirlemek, bu hizmetlere ilişkin eylem planları yapmak, koordinasyon ve izleme faaliyetlerini yürütmek, gerekli düzenlemeleri yapmak ve bu kapsamda ilgili faaliyetleri koordine etmek” görevi Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı’na verilmiştir. Böylelikle bilgi toplumu politikalarına ilişkin koordinasyon sorunu, kanun gücünde düzenlenmiştir.

E-Dönüşüm, ülkemizde bilgi toplumuna geçiş ve e-devlet çalışmaları ile iç içe bir görüntü sergilemektedir. Bu çerçevede E-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında yürütülen çalışmalar ve ulaşılan noktalara yakından bakmak yararlı olacaktır.

1.1- E-Dönüşüm Türkiye Projesi

“E-Dönüşüm Türkiye Projesi” 27 Şubat 2003 tarihinde yayımlanan 2003/12 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile başlatılmış ve ülkemizde yürütülmekte olan münferit çalışmaların tek proje çatısı altında toplanmasıyla görece olarak hızlandırılmıştır. Böylelikle; vatandaşlar, işletmeler ve kamu kesimi olarak toplumun bilgi toplumuna dönüşümünün uyum içinde ve bütünleşik bir yapıda yürütülmesi amaçlanmıştır (DPT, 2006b, s. 1). 2003/12 Sayılı Başbakanlık Genelgesi tarafından, E-Dönüşüm Türkiye Projesinin öncelikli hedefi; daha kaliteli ve hızlı kamu hizmeti sunmak, katılımcı, şeffaf, etkin ve basit iş süreçlerine sahip bir devlet yapısı oluşturmak olarak belirlenmiştir. İlk adımda ortaya konulan bu bakış açısı, e-dönüşüm projesini e-devlet girişimlerinden ibaret görüldüğü algısına kapı açmaya yatkındır. Ancak aslında e-devlete verilen rol, bilgi toplumu dönüşüm sürecinde öncülük düzeyindedir.

Bu Genelge ile E-Türkiye girişimlerinin de bütünleştirildiği Projenin koordinasyon işlevi DPT’ye verilirken, hükümetin programında yer verdiği kamu yönetimi reformu ile uyumlu bir perspektiften e-devlet kavramına yüklenen bütün olumlu etkiler E-Dönüşüm Türkiye Projesinin amaçlar listesine alınmış görünmektedir. 2003/12 Sayılı Başbakanlık Genelgesinde; AB’nin aday ülkeler için önerdiği eAvrupa+ eylem planının ülkemize uyarlanması, kamusal karar alma süreçlerine katılmanın

geliştirilmesi, idarenin şeffaf ve hesap verebilir hale getirilmesi, BİT kullanımının yaygınlaştırılması yoluyla iyi yönetim ilkelerinin hayata geçirilmesi, kaynak israfını azaltmak amacıyla kamu kuruluşları arasında gerekli koordinasyonun sağlanması ve özel sektöre öncülük edilmesi amaçlarına katkı sağlaması öngörülmüştür.

E-Dönüşüm Türkiye Projesi Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı, Ulaştırma Bakanı, Sanayi ve Ticaret Bakanı ve üst düzey bürokratlar ile sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla E-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu ile kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının katıldığı Danışma Kurulu tarafından (DPT, 2006b, s. 1) yürütülürken, daha önce yapılan çalışmalardan, birikimden ve kurumsal yapılardan yararlanma yoluna gidilmiştir. Bu yaklaşım çerçevesinde, daha önce ülkemizin eAvrupa+ Girişimine taraf olmasını takiben başlatılan E-Türkiye Girişimi kapsamında oluşturulan çalışma grupları yeniden düzenlenerek devam ettirilmiştir.

Yapılan çalışmaların ilk ürünü olarak Kısa Dönem Eylem Planının (KDEP) hazırlanmıştır. 3 Aralık 2003 tarihinde yayınlanan 2003/48 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile E-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu oluşturulmuş ve hazırlanan KDEP uygulamasının esasları belirlenmiştir (Gençtürk, 2003). Dikkat çekici olan bir kaç husus ise, E-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin Genelgede "Ülkemizin rekabet gücünün artırılması, demokratik, çağdaş ve müreffeh bir toplum haline gelmesi açısından kritik önem" taşıdığına ifade edilmesi, hükümetin Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması planı ve AB Müktesebatına uyum çalışmalarının gözetilmesi yönünde emirler içermesidir (Tutkun, 2007, s. 212). Bu genelgenin sorumlu kuruluşları "İlerleme ve Değerlendirme Formu" ile talimatların uygulanmasının Başbakanlığa aylık olarak bildirilmesini istemesi de kayda değerdir.

KDEP uygulamasının genel durumu Mayıs 2005'te yayımlanan bir sonuç raporu ile değerlendirilmiştir. Buna göre belirlenmiş 73 eylemden 34 tanesinin sonuçlandığı anlaşılmış olup diğer eylemler 2005 yılına aktarılmıştır. KDEP içerisinde yer alan ve Telekomünikasyon Kurumu (bugünkü adı Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu - BTK) sorumluluğunda olan "3. Nesil Mobil Telekomünikasyon Hizmetlerine İlişkin

Lisans Tahsisi Hazırlık Çalışmalarının Yapılması” eylemi, “sektörde ikincil düzenlemelerin hazırlanmasının öncelikli olması nedeniyle” 2005 Yılı Eylem Planında yer verilmesi suretiyle ertelenmiştir (DPT, 2005, s. 3-5). KDEP’te süresi içinde tamamlanamayan ve 2005 yılına aktarılan eylemlerle birlikte yeni eylemleri ihtiva eden orta vadeli Bilgi Toplumu Stratejisinin (BTS) hazırlanmasına kadar uygulanmak üzere bir yıl süreli 2005 Eylem Planı, 2005/05 sayılı Yüksek Planlama Kurulu kararı olarak 01.04.2005 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

2005 Eylem Planında 7 başlık altında 50 eyleme yer verilmiştir. Buna göre; bilgi toplumu stratejisi başlığı altında 1, teknik altyapı ve bilgi güvenliği başlığı altında 6, eğitim ve insan kaynakları başlığı altında 10, hukuki altyapı başlığı altında 3, e-devlet başlığı altında 19, e-sağlık başlığı altında 5 ve e-ticaret başlığı altında 6 eylem bulunmaktadır. 2006 Mayıs ayında yayınlanan 2005 Eylem Planı Sonuç Raporuna göre; planlanan eylemlerden 19 tanesinin tamamlandığı, 22 eylemin ise çalışmalarının devam ettiği, 1 eylemin başlatılamamış olduğu ve 8 tanesinin ise başlangıç aşamasında kaldığı görülmektedir.

E-devlet uygulamalarında önem arz eden Elektronik İmza Kanunu 23.01.2004 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmış ve altı ay sonra yürürlüğe girmesi öngörülmüştür. Bu kanunla, elektronik imzanın hukuki altyapısı oluşturulurken, elektronik sertifika hizmet sağlayıcılarının (ESHS) faaliyetleri ile elektronik imza kullanımı düzenlenmektedir (Avşar ve Öngören, 2010, s. 183). E-imza öncelikle bankacılık işlemlerinde kullanılsa da, bununla sınırlı kalmayıp ekonomik ve sosyal ilişkilerde yaygınlaşan elektronik uygulamalar üzerinden yürütülebilecek vatandaş, işletme ve devlet üçlüsünün aralarındaki karşılıklı ilişkilerde e-imza birinci güven aracı olarak ortaya çıkmaktadır. E-imza konusunda dünyada 1990’ların sonunda başlayan çalışmalara paralel olarak ülkemizde de e-imza kanunu hazırlıkları hızlanmıştır. BTK koordinatörlüğünde yürütülen çalışmalar sonucunda gerekli ikincil düzenlemeler yapılmış ve 2005 yılı Haziran ayında ESHS kuruluşlar faaliyete başlamışlardır. Kanunda ifade edildiği şekliyle elektronik imza, “başka bir elektronik veriye eklenen veya elektronik veriyle mantıksal bağlantısı bulunan ve kimlik doğrulama amacıyla kullanılan elektronik veri” olarak tanımlanmaktadır. E-imza ile

elektronik ortamdaki bir veriyi gönderenin kimliğinin doğrulanması, iletilen verinin gönderenin gönderdiğini ve alanın aldığını inkâr edememesi, verinin içeriğinin iletim evresinde değiştirilememesi ve başkaları tarafından elde edilse bile anlaşılabilmesi sağlanmaktadır. Bu sayede de gittikçe artan sayıda ticari ve kamusal ilişkinin elektronik ortama taşınması beklenmektedir (Sağıroğlu ve Alkan, 2005, s. 52-61).

2005 Eylem Planı döneminde Elektronik İmza Kanunu ve ilgili ikincil mevzuat geliştirilmesi yanı sıra, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu uygulamaya geçmiş, Evrensel Hizmet Kanunu çıkarılmış ve “Bilişim Suçları” Türk Ceza Kanununa bir fasıl olarak eklenmiştir (DPT, 2006a, s. 37). Bu dönemdeki diğer bir gelişme ise Türk Telekom’un sorumluluğunda olan E-Devlet Ana Kapısı ile ilgili eylemin yürütülmesi görev ve sorumluluğunun, 20 Nisan 2006 tarihinde Türk Telekom’un özelleştirilmesi nedeniyle koordinasyon görevinin Ulaştırma Bakanlığına, yapım görevinin Türksat’a devredilmesidir (DPT, 2006a, s. 1-3; Tutkun, 2007, s. 212).

2005 Eylem Planından sonra, bu plan kapsamında hazırlıkları tamamlanıp 28 Temmuz 2006 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Bilgi Toplumu Stratejisi (BTS) ve eki Eylem Planı uygulamaya başlanmıştır. Strateji belgesinde E-Dönüşüm Projesinin ülkemizin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmesinde büyük rol oynadığı ve hedeflere biraz daha yaklaşıldığı ifade edilerek Türkiye’nin bilgi toplumuna dönüşüm vizyonu; “bilim ve teknoloji üretiminde odak noktası haline gelmiş, bilgi ve teknolojiyi etkin bir araç olarak kullanan, bilgiye dayalı karar alma süreçleriyle daha fazla değer üreten, küresel rekabette başarılı ve refah düzeyi yüksek bir ülke olmak” şeklinde belirlenmiştir (DPT, 2006b, s. 1). Bu yaklaşım, AB’nin Lizbon Stratejisi ile uyum göstermektedir.

BTS dokümanında, ortaya çıkışından beri bilginin ekonomik değerine yapılan vurguya (Sarıhan, 1998, s. 16) paralel bir şekilde, bilgi toplumuna geçişin gerekliliği ekonomik rekabet gücü ve refah seviyesinin yükseltilmesi beklentisiyle izah edilmektedir. BİT’in bilgiyi üretme, işleme ve saklama, paylaşma ve kolay erişim, karar alma süreçlerinde etkin kullanımı ile yeni örgütsel yapılar ve iş süreçlerine sebep olurken yeni pazarlara açılma imkânlarını genişletmesi beklenmektedir.

Sürdürülebilir büyüme ve rekabet gücünün sağlanması, BİT'in ekonomik ve sosyal yaşamın her alanında etkin kullanımına bağlıdır. Bu etkiyi hayata geçirebilmek için Türkiye'nin BİT alanında ciddi bir atılım yapması gerekmektedir. Türkiye'de BİT harcamalarının GSMH içindeki payının yıllar içinde düzenli bir şekilde artırılması yanı sıra gelişecek fiziki sermayenin yatırım yaptığı bu teknolojileri etkin olarak kullanacak beşeri sermayenin de oluşturulması sonucu kalkınma büyüme ve istihdam artırıcı ekonomik kazanımlar öngörülmüştür (DPT, 2006b, s. 3).

BTS öncelikli alanlar ve aşılması gereken engelleri şu noktalarda tanımlamıştır (DPT, 2006b, s. 5-6):

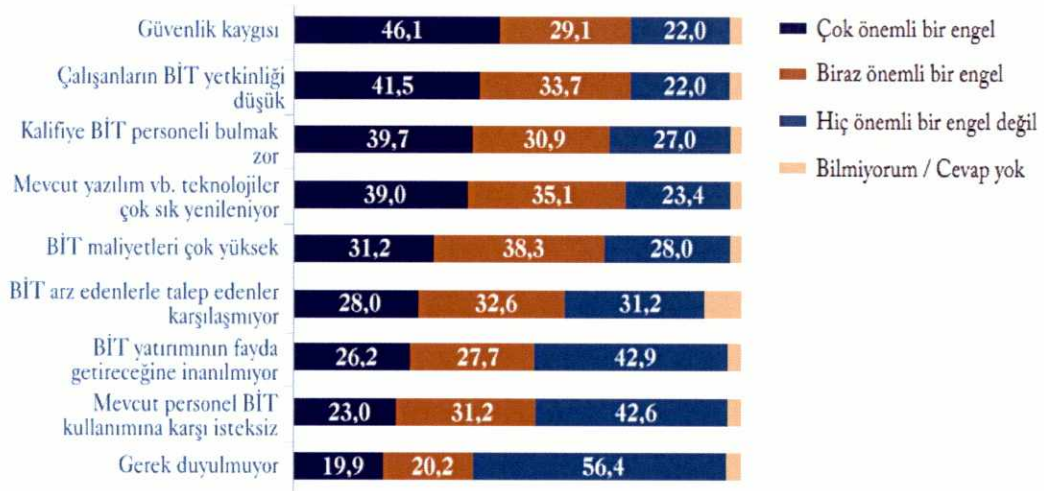
- Sürdürülebilir büyüme ve rekabetçiliğin artırılması
- Yaşam kalitesinin artırılması
- Sayısal uçurumun önlenmesi
- İnsan kaynağı yetkinliklerinin ve istihdamın artırılması
- Kamu hizmetlerinin çoklu platformlardan, vatandaş odaklı ve etkin sunulması
- E-Ticaretin yaygınlaştırılması
- Bilgi toplumu uygulamalarında standardizasyon ve güvenliğin sağlanması
- Pazara uyumlu Ar-Ge ve yenilikçiliğin geliştirilerek değer yaratılması
- Genişbant iletişim altyapılarının yaygınlaştırılması
- İçeriğin ve bilgi toplumu uygulamalarının zenginleştirilmesi
- Teknolojilerin yakınsama potansiyelinden faydalanılması
- Bilgi toplumunun gelişiminde medya kanallarından faydalanılması

Bilgi toplumu kavramı, BİT'in yaygınlaşması sayesinde sanayi toplumunun bünyesindeki eksiklikleri telafi edecek yeni bir toplum biçiminin oluştuğu/ oluşacağı varsayımına dayanmaktadır. Bu teknolojiler geliştikçe ve yaygınlaştıkça bilginin üretim, dağıtım ve işlenmesine altyapı sağlaması umulmaktadır. Bu sonucu elde edebilmek için, bilgi ekonomisinin gelişmesi, BİT'in yaygınlaşması, bilişim sektöründe çalışan iş gücünün nitelikleri ve sayısının artması gerekmektedir. Bilgi toplumunda, sanayi toplumunun tanımlaması olan gelişmiş ülkelerle az gelişmiş ülkeler arasındaki farkların azaltılacağı ileri sürülmektedir. Yeni iletişim teknolojileri bu amaca ulaşmak için tek çıkar yol olarak gösterilmektedir (Koroğlu, 2004, s. 22).

Türkiye’deki bilgi toplumuna yönelik çalışmaların da bu beklenti ve yaklaşıma dayandığı görülmektedir.

Bilgi toplumuna dönüşme çabalarının ekonomi perspektifli yaklaşıma dayanması doğal olarak gözlerin iş ilişkilerine ve işletmelere çevrilmesine yol açmaktadır. BTS çerçevesinde işletmelerde BİT kullanımının yaygın olmamasının sebepleri araştırıldığında elde edilen temel bulgular; bu teknolojinin kullanımı konusundaki yetkinliğin yetersiz olması, maliyetlerin yüksek olması, sağladığı imkanların yeterince farkında olunmaması ve güvenlik kaygısıdır (DPT, 2006b, s. 11). Bu bulgular, aşağıda ayrıntılı şekilde gösterilmektedir (Şekil 1-2).

Şekil 1-2. İşletmelerde Görülen BİT Adaptasyonu Önündeki Engeller

Kaynak: (DPT, 2006b, s. 12)

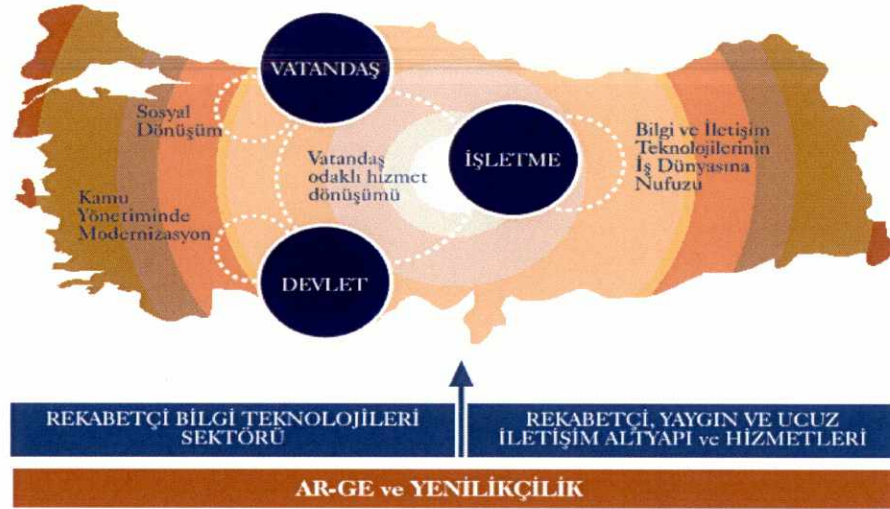
Kamu kurumlarına yönelik anketin sonuçları ise, kamu yönetiminde etkinliğin sağlanabilmesi açısından daha umut vericidir. Buna göre; bir çok kurumun, ortak bir vizyon çerçevesinde ve işbirliği içerisinde yürütülmesi gereken uygulamaların ve vatandaş odaklı yaklaşımın önemini kavramış ve e-dönüşüm yönünde belirgin bir bilinç ve isteklilik içinde olduğu görülmektedir (DPT, 2006b, s. 14).

BTS öngörüyle karışık olarak beklentilere de yer vermektedir. Bu bağlamda özellikle bilgi teknolojileri sektörünün gelişmesi ve dışı pazarlara açılmasının ekonomik büyümeye katkı sağlaması, başta e-devlet olmak üzere birçok bilgi toplumu

uygulamasının ile bilgisayar okuryazarlığı ve sahipliğindeki artışın talebi büyüterek sektörü genişletmesi vurgulanmıştır. Diğer taraftan bu sektörün büyümesi sonucunda Türkiye'nin bilgi toplumuna dönüşümünü temelden etkilemesi dile getirilmiştir. BTS, telekomünikasyon ve bilgi teknolojileri sektöründe Türkiye'nin sahip olduğu potansiyelin değerlendirilmesi için doğru seçimlerin yapılması ve gerekli adımların atılmasına rehberlik etme eğilimindedir (DPT, 2006b, s. 17).

2006–2010 dönemini kapsayan BTS, 7 temel stratejik öncelik ortaya koymuştur: 1. Sosyal Dönüşüm; “herkes için bilgi ve iletişim teknolojileri fırsatı”, 2. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin İş Dünyasına Nüfuzu; “İşletmelere bilgi ve iletişim teknolojileri yoluyla rekabet avantajı”, 3. Vatandaş Odaklı Hizmet Dönüşümü; “yüksek standartlarda kamu hizmeti sunumu”, 4. Kamu Yönetiminde Modernizasyon; “bilgi ve iletişim teknolojileriyle desteklenen kamu yönetimi reformu”, 5. Küresel Rekabetçi Bilgi Teknolojileri Sektörü; “uluslararası oyuncu bilgi teknolojileri sektörü”, 6. Rekabetçi, Yaygın ve Ucuz İletişim Altyapı ve Hizmetleri; “toplumun her kesimine yüksek kalitede ve ucuz Genişbant erişim imkanı”, 7. Ar-Ge ve Yenilikçiliğin Geliştirilmesi; “küresel pazarın taleplerine uygun yeni ürün ve hizmetler” (DPT, 2006b, s. 20). Sayılan bu önceliklerden ilk dördü; ekonomik ve sosyal dönüşümde rol alan vatandaş, kamu sektörü ve iş dünyasında değişim sağlamayı, diğer stratejik öncelikler ise bu dönüşümün gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan BİT altyapısı ve bu altyapıyı sağlayacak sektörün güçlendirilmesi ve ülkemizin dünya pazarında rekabet gücünü artıracak yeni ürün ve hizmetlerin geliştirilmesini hedeflemiştir. BTS bu öncelikler listesinde sergilenen e-dönüşüm yaklaşımının işleyişini bir şekilde (Şekil 1-3) anlatmayı seçmiştir (DPT, 2006b, s. 21).

Şekil 1-3. Bilgi Toplumu Stratejisi E-Dönüşüm Yaklaşımı

Kaynak: (DPT, 2006b, s. 21)

BTS, tasarladığı e-dönüşüm yaklaşımının hayata geçirilebilmesi için “2010 yılında internet kullanım oranının yüzde 50’nin üzerine çıkarılması” öngörülmüştür. Bu hedefe ulaşılması için öncelikle öğrenci, çalışan ve işsiz kesimlerin BİT kullanım yetkinliklerini artırmak ve e-devlet, e-egitim, e-sağlık, e-bankacılık, e-alışveriş gibi çevrimiçi hizmetleri yaygınlaştırarak arz yönlü politikalar ile bu araçların kullanılma alanlarını genişletmek öngörülmektedir (DPT, 2006b, s. 23).

Eylem Planında yer alan eylemlerin BTS tarafından benimsenen stratejik öncelik alanlarına göre dağılımı Tablo 1-1’de gösterilmektedir.

Tablo 1-1. Stratejik Öncelikler İtibarı ile Eylem Sayısı

Stratejik Öncelik	Eylem Sayısı
Vatandaş Odaklı Hizmet Dönüşümü	41
Sosyal Dönüşüm	14
Rekabetçi, Yaygın ve Ucuz İletişim Altyapı ve Hizmetleri	7
Kamu Yönetiminde Modernizasyon	21
Küresel Rekabetçi Bilgi Teknolojileri Sektörü	13
BİT’in İş Dünyasına Nüfuzu	12
Ar-Ge ve Yenilikçiliğin Geliştirilmesi	3
Toplam	111

Kaynak: (DPT, 2006c, s. 41)

BTS’de tanımlanan stratejik öncelikler çerçevesinde 2006–2010 döneminde uygulanmak üzere bir Eylem Planı yayımlanmıştır. Eylemler 2006 yılında başlatılmakta, talep artırılarak hedeflenen ekonomik ve sosyal faydaların gerçekleştirilmesi amacıyla 2007–2008 yıllarında yoğunlaşıp 2009–2010 yıllarında sonuca ulaşması öngörülmektedir. Bu planın işlerliğinin performans denetimi mekanizmasıyla sağlanması tasarlanmıştır. Tablo 1-2’de sosyal dönüşümün sağlanmasına yönelik BTS’nin temel göstergelerine göre 2010 yılı hedefleri ve 2010 yılında tespit edilen durum sergilenmektedir.

Tablo 1-2. Sosyal Dönüşüm İçin BTS 2010 Yılı Hedefleri (%)

Göstergeler	2006 Yılında Durum ¹	BTS 2010 Hedefi ¹	2010 Gerçekleşme ²
İnternet Kullanıcısı Bireyler	14	51	37,6
- Öğrenciler	53	96	89,5
- Çalışanlar	17	77	49
- İşsizler	21	56	48,2
Genişbant İnternet Abone Yoğunluğu	2	12,5	11,6
Eğitim Amaçlı İnternet Kullanan Çalışanlar ve İşsizler	1,2	39	-
Eğitim Amaçlı İnternet Kullanan Öğrenciler	34	78	-
Çevrimiçi Bankacılık Yapan Bireyler	2,1	33	16,8
Çevrimiçi Alışveriş Yapan Bireyler	2,2	30	6,3
E-Devlet Hizmetlerini Kullanan Bireyler	5,9	35	10,8
İnternete Bağlı Bilgisayar Bulunan Haneler	7	48	34
KİEM’den İnternete Erişen Bireyler	0,2	5,1	-
Güvenlik Problemi Yaşayan Kullanıcılar	24	24	46,8

NOT: 1- DPT, 2006b, s. 24 ; **2-** DPT, 2011b, s.45

BTS kapsamındaki eylemlerden sorumlu kurum ve kuruluşların ilgili faaliyetlerinin düzenli olarak izlenmesi ve E-Dönüşüm Türkiye İcra Kuruluna raporlanması planlanmıştır. Bu yolla performans denetimi yapılması öngörülmüştür (DPT, 2006b, s. 45-47). Eylem Planında da, üç aşamalı sıralamaya vurgu yapılmakta ve son aşama olarak benimsenen 2009–2010 döneminde “uygulaması bitmiş ve/veya devam etmekte olan eylemlerin somut sonuçlarının alınmaya başladığı, talep tarafında

yaratılan faydanın tanımlanabildiği” bir duruma ulaşılması planlanmıştır (DPT, 2006c, s. 4-5). BTS’nin ulaştığı sonuçlar, eylemler düzeyine inilmeden genel olarak aşağıdaki sayfalarda değerlendirilecektir.

Eylem Planının kabul edildiği dönemde Türkiye’de uygulanan ve belirli ölçüde hayata geçirilmiş e-devlet projeleri bulunmaktadır. E-Devlet dönüşümünün temel unsurlarından birini oluşturan ve gerçek kişilerin kimlik bilgilerinin tek numara altında birleştirildiği MERNİS Projesi, mülkiyet hakları açısından oldukça önem taşıyan Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi (TAKBİS) Projesi, Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından vergi dairelerinin otomasyonuna yönelik VEDOP Projesi, İçişleri Bakanlığı tarafından kurumsal uygulamaların e-dönüşümünün sağlanmasına yönelik E-Bakanlık Projesi ve Adalet Bakanlığınca hayata geçirilen Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) önemli örnekler olarak sayılmaktadır (DPT, 2006c, s. 7).

BTS kapsamındaki eylemlerin gelişim seyrini izlemek ve doğru ölçütlerle değerlendirmek amacıyla hazırlanan (DPT, 2006c, s. 7) Ölçümleme Dokümanının ilk sürümü (Sürüm 1.0) Temmuz 2007’de (DPT, 2007), uygulamalar ışığında güncellenmiş ikinci sürümü (Sürüm 1.1) Ocak 2009’da (DPT, 2009) yayımlanmıştır. Ölçümleme Dokümanı, stratejik öncelikler bazında hazırlanmış Göstergeler Tablosu ve stratejik öncelik alanlarının ölçümlenmesine yönelik 117 gösterge içermektedir. Bu tablonun hem BTS uygulanmasını izlemeye hem de ülkemizin diğer ülkeler ile karşılaştırmasına hizmet etmesi öngörülmektedir (DPT, 2009, s. 5).

Ülkemizdeki e-dönüşüm çalışmaları özetle bu çerçevede belgeler tarafından belirlenen bir seyir izlemiştir. Uçkan, demokrasi ve kalkınma hedeflerini uyum içinde temsil eden bir strateji ile politika ve karar verme süreçlerinde etkili demokratik katılım sayesinde Türkiye’nin bilgi toplumuna dönüşebileceğini belirterek BTS’ni “hükümetin ‘e-dönüşüm’ sürecini yalnızca ‘e-devlet’ eylemlerinden ibaret” görmesi dolayısıyla eleştirmektedir. Özellikle stratejinin yönetimine iş dünyası ve sivil toplum kuruluşlarının etkin şekilde katılması sağlanmadığı için e-devlet eylemlerinin başarısının da tehlikeye düştüğünü ileri sürmektedir. Uçkan, “e-demokrasi olmadan başarılı bir e-devletten söz etmek mümkün değil ve başarının yolu da e-yönetimden

geçiyor” (Uçkan, 2010, s. 110) derken, e-dönüşümün e-devlet öncelikli olarak değerlendirilmesinden uzaklaşmamıştır.

Türkiye, 2011 yılı sonunda hazırlanacak yeni bilgi toplumuna geçiş stratejisinde AB ile uyumlu hareket etmeye de dikkat etmek üzere Sayısal Gündem çalışmalarını izlemektedir. Bu izleme faaliyetleri, çalışma raporlarına yansımaktadır. Sedat Yaşa ve Yasin Çolak’ın (2011) çalışması buna örnek gösterilebilir.

1.2- Türkiye’de Bilgi Toplumu ve E-Devlet

Ülkemizde uygulanmakta olan e-dönüşüm projelerinin temel amacı, Türk toplumunun bilgi toplumuna dönüştürülmesi olduğu ve bu amaca yönelirken öncelikle kamunun dönüşümü hedeflendiği görülmektedir. Dolayısıyla e-dönüşüm faaliyetlerinin sonuçları, Türkiye’de ulaşılması arzulanan bilgi toplumuna ne ölçüde geçilebildiğini göstermelidir. Yukarıda değinildiği gibi, BTS Ölçümleme Dokümanı ile uygulamanın izlenmesi öngörülmüştür. DPT, izleme çalışmalarının ürünü olarak TÜİK tarafından elde edilen veya derlenen veriler ışığında, yıllık olarak “Bilgi Toplumu İstatistikleri” yayımlamaktadır. BTS kapsamındaki 2006–2010 döneminin sonunda elde edilen verilerini de içerdiği için “Bilgi Toplumu İstatistikleri–2011” (DPT, 2011b) adlı yayın, bir anlamda BTS ve Eylem Planının sonuçlarını da ortaya koymaktadır.

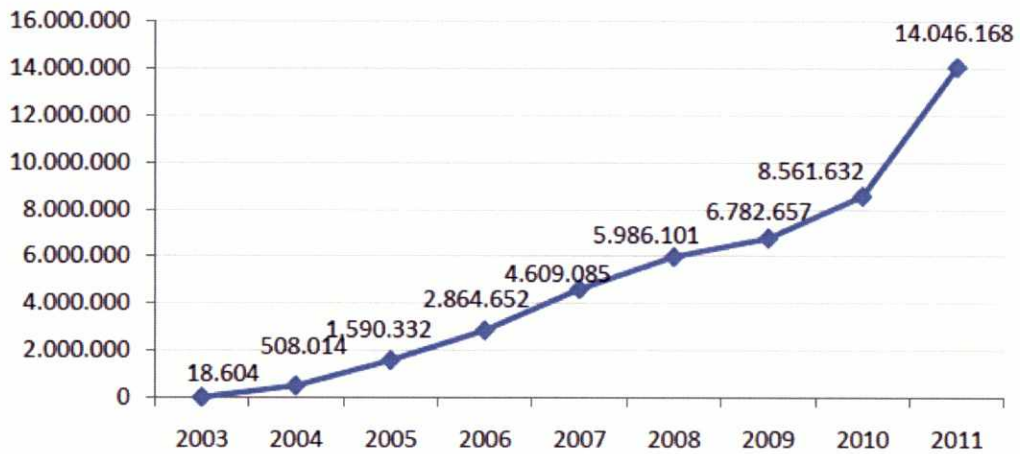
AB tarafından belirlenmiş bir kıstas olan düzenli (her gün veya haftada en az bir defa) internet kullanımı göstergesi internet kullanımında aktif ve sürekli kullanımı ölçmeyi amaçlamaktadır. Türkiye için 2007, 2008, 2009 ve 2010 yıllarında sırasıyla %26,9, %32,2, %34 ve %37,6 olan son 3 ay içinde internet kullanım oranlarına karşılık düzenli internet kullanım oranlarının %23,2, %28,5, %30 ve %33,3 olduğu görülmektedir. Bu durum Türkiye’de internet kullanıcılarının büyük bir bölümünün interneti aktif ve sürekli kullandığını göstermektedir (DPT, 2011b, s. 17).

Ülkemizde bilgisayar ve internet kullanımında yıldan yıla belirgin bir artış görülmekle birlikte; kent ve kırsal yerleşimindeki kişiler arasında sayısal uçurum olarak

tanımlanan bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmada gözlenen sayısal farklılık açısından önemli bir uçurum olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye geneli olarak 2004 yılında bilgisayar kullanımı %16,8 ve internet kullanımı %13,3 iken 2010’da bu oranlar sırası ile %39,1 ve %37,6 düzeyine yükselmiş görünmektedir. Ancak 2010 verilerine bakılırsa, bilgisayar kullanımı kentte %46,3 oranında görülürken, kırdaki %22 oranında kalmıştır. Benzer şekilde internet kullanımında da 2010 yılındaki görünüm kentte %44,7 düzeyinde iken kırdaki %20,7 düzeyindedir (DPT, 2011b, s.18). Sayısal uçurum, demografik unsurlar açısından da kendisini göstermektedir. Yaş dilimi yükseldikçe internet kullanımında düşüş olduğu, öğrenim süresi ile paralel olarak internet kullanımının yükseldiği ve her yaş ve öğrenim diliminde erkeklerin kadınlara kıyasla önde durduğu görülmektedir (DPT, 2010b, s. 6-7). Bu manzarada yıldan yıla bir değişiklik gözlenmemiştir (DPT, 2011b, s. 17-20).

2003 yılında sadece 18.604 olan Genişbant internet abonesi sayısı, 2011 yılsonu itibariyle 14 milyonu aşmıştır. Toplam internet abone sayılarının yıllık büyüme oranı ise %62,8 olarak gerçekleşmiştir (BTK, 2012c, s.29-30). Özellikle 2009 yılı sonrasındaki Genişbant internet abonesi (sabit, mobil, kablo, fiber vb. tüm Genişbant erişim yöntemleri dahil) sayısındaki hızlı artış Şekil 1-4’te gösterilmektedir.

Şekil 1-4. Genişbant İnternet Abonesi Sayısı

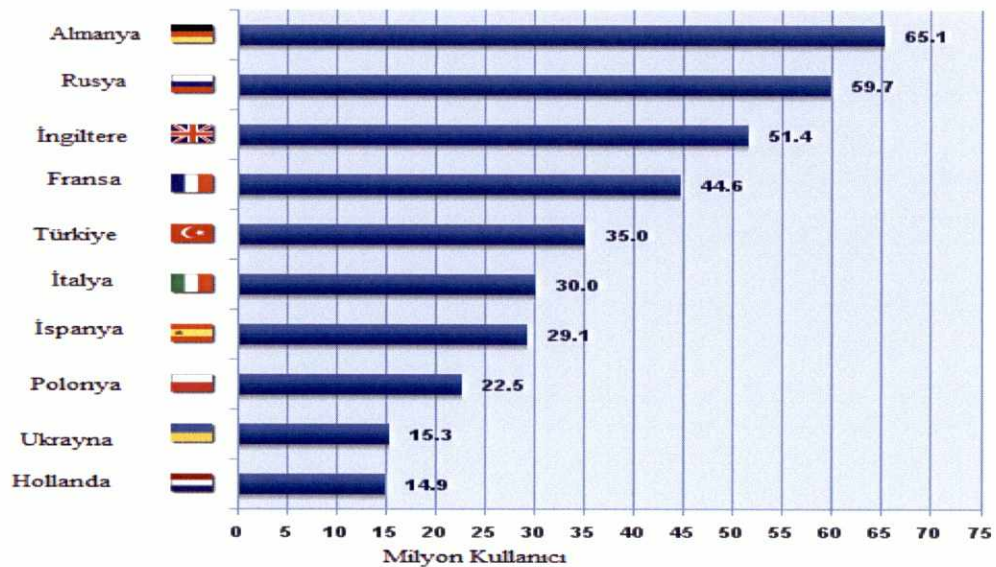
Kaynak: (BTK, 2012c, s.29)

DPT ve BM işbirliği ile hazırlanan “Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye

2010” adlı dokümanda da BTS ile uyumlu bir şekilde internete erişim imkânlarının artması ve internet kullanımının sağladığı kolaylıklar kullanımı artırıcı yönde etki yaptığı ifade edilmektedir. E-devlet benzeri hizmetlerin daha yaygın hale gelmesi ve okullara sağlanan bilgisayar laboratuvarları ve internet erişim imkânı sayesinde gençlerin söz konusu teknolojileri öğrenmeleri ile internet kullanımının artacağı tahmin edilmektedir (DPT, 2010a, s. 61).

BTS ucuz ve kaliteli internet altyapısının tesisi yoluyla Genişbant internet erişiminin yaygınlaştırılması ve erişime sahip hane oranını %30’a ulaştırmayı hedeflemiştir. 2010 verilerine göre internet erişimine sahip hanelerin oranı %34 düzeyinde gerçekleşmiştir (DPT, 2011b, s. 144). Bilgisayar sahipliği oranı ülke genelinde %37,4 iken 2010 yılı sonu itibariyle Türkiye’de %85 penetrasyon oranına karşılık gelen toplam 61,9 milyon mobil abone bulunmaktadır. Üstelik cep telefonu sahipliğinde kırsal kent arasında birbirine oldukça yakın oranlar görülmektedir. Bu durum bazı hizmetlerin cep telefonu üzerinden sunulmasını gündeme getirmelidir (DPT, 2010b, s. 19; BTK, 2011b, s. 26).

Şekil 1-5. Avrupa Ülkelerinin İnternet Kullanıcı Sayısı Karşılaştırması

Kaynak: (IWS, 2012)

Avrupa ülkelerinde internetin kullanım yoğunluğu bakımından Şekil 1-5’te

gösterilen ilk 10 ülkenin sıralaması, Internet World Stats tarafından derlenmiştir. Buna göre Türkiye’de 35 milyon kullanıcı ile nüfusun %44.4’ü internete erişimine sahiptir. Bu oran, Avrupa ülkeleri ortalaması olan %58.3’ten küçük kalmaktadır. Aynı sitede yer alan verilere göre, dünya nüfusunun %30.5’i ve ilk 20 ülkenin %35’i internet kullanmaktadır. Türkiye penetrasyon oranı bakımından her iki ortalamanın da üzerinde ve kullanıcı sayısı bakımından yapılan sıralamada 14. durumdadır (IWS, 2012).

BTK tarafından 2011 yılı resmi rakamları henüz yayımlanmamıştır (BTK, 2012a). Kurul Başkanı Dr. Tayfun ACARER tarafından 8 Şubat 2012 günü yapılan basın açıklamasında inter kullanıcılarının oranı %42,1 sabit ve %11.3 mobil olmak üzere toplam internet kullanıcı oranı %53.4 olarak açıklanmıştır (BTK, 2012b, s.13). Bu görüntü, internet kullanıcı sayısı bakımından BTS hedefinin 2011 yılı sonu itibariyle aşıldığını göstermektedir.

Bilgi teknolojilerine sahiplik ve internet erişiminde oransal artışlara rağmen kamu hizmetlerine erişimde ilerlemenin yavaşlığı, sunulan hizmetlerin sayıca az ve sunum şeklinin uygun olmamasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. E-devlet kapısının 18 Aralık 2008 tarihinde 22 hizmetle faaliyete geçişinin ardından sunulan hizmetlerin sayısında ve portalın ziyaretçi sayısında önemli artış olduğu görülmektedir. E-devlet kapısından sunulan hizmet sayısı, 2009’da 139 ve 2010 yılı sonunda 246 olmuştur (DPT, 2011b, s. 76). Yine de bu hizmetlerin sınırlı sayıda kamu kurumu tarafından ve daha çok bilgi paylaşımı şeklinde olduğu (DPT, 2010b, s. 53) ve artan içerikle hizmetlerini sürdürmekle birlikte, kamu yönetiminde yönetişime evrilen bir dönüşümden daha çok “mekanik bir modernizasyon” (Uçkan, 2010, s. 123) olarak kaldığı ifadesi bugün için de gerçeği ortaya koymaktadır.

Ülkemizde internet kullanımı ve erişimine ilişkin bilgilerin yanı sıra internet içeriğinin zenginliğine ilişkin durumu da ortaya koymak gereklidir. Bunu kısmen gösterecek bir veri olarak “.tr” uzantılı alan adlarının durumu da kullanılabilir. 18/4/2011 itibariyle nic.tr verilerine göre, .tr uzantılı alan adlarının sayıları Şekil 1-6’da görülmektedir.

Şekil 1-6 Alan Adlarının Yıllara Göre Değişimi

Kaynak: <http://www.nic.tr>

Türk Ticaret Kanununun 2013 yılı Temmuz ayında yürürlüğe girecek olan hükmüne göre, 3 ay içinde internet sitesini oluşturmayan veya "bilgi toplumu" hizmetlerini uygulamayan şirket yöneticilerine yaptırım öngörülmektedir. Türkiye'deki girişim sayısı 2,5 milyonu aşmıştır. Ancak 2010 yılı sonu itibariyle "com.tr" uzantılı internet sitesine sahip şirket sayısı ise yalnızca 160 bin civarındadır. Girişimlerin bilgisayar kullanım ve internet erişim oranları sırasıyla %92,3 ve %90,9 olmasına karşın, bilgisayar kullanılan girişimlerde internet sayfası sahipliği oranı %57,8 düzeyindedir. Bu düşüklük, işletmelerin "com.tr" yerine "com" uzantılı siteleri kullanmayı tercih etmelerinden kaynaklanmaktadır (DPT, 2010b, s. 52). İnternet sitesi sahipliği, küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) küresel rekabet gücü kazanması açısından önem taşımaktadır. AB'nin 2020'ye kadar tek bir çevrimiçi Avrupa Pazarı oluşturma hedefi ile birlikte düşününce, önemli değişimler yaşanması beklenmelidir (Öztürk, 2011). Yeni Türk Ticaret Kanununun etkisiyle işletmelerin internet sayfası yayınına başlamalarının içerik çeşitliliğine ve e-ticaret uygulamalarında artış sağlayarak bilgi toplumuna dönüşüm sürecine katkı vermesi beklenmelidir.

Türkiye'de kamu kesimi, ekonomik alanda önemli bir paya sahiptir. 2005 yılında GSYİH içinde kamu harcamalarının payı %44,7, kamu gelirlerinin payı ise

%43,3'tür. Ekonomideki en büyük aktör olan kamunun etkinliği ve yarattığı katma değer ekonominin rekabet gücü üzerinde de önemli rol oynamaktadır. Türkiye, kamu yönetimi, yargı, güvenlik, savunma, sağlık ve eğitim hizmetlerinde 2004 yılında yaratılan %14,4'lük katma değer ile OECD ülkeleri arasında en alt sırada bulunmaktadır. Kamu sektörünün ekonomide büyüklük olarak kapladığı alan ve faaliyetlerinde gözlenen düşük verimlilik ve etkinlik dolayısıyla e-devlet uygulamaları önem taşımaktadır. Zira vatandaşlara ve işletmelere öncülük etmesi gerektiği gibi, yeni teknolojiye uyum yoluyla kendi verimliliğinde artış sağlama yolları araması gerekmektedir (DPT, 2006b, s. 12).

Bilgi toplumuna geçişin öncüsü ve ulaşılan noktanın önemli bir göstergesi olarak e-devlet uygulamaları ile buna ilişkin çalışmalar ön planda yer almaktadır. Çünkü BİT'nin kişilerin ve iş dünyasının kullanımına daha yaygın olarak girebilmesi, bu araçlarla yapabilecekleri iş ve işlemlerin sayı ve kapsam açısından genişlemesine bağlıdır. Bu sebeple, e-devlet yönelimli çalışmaların değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Dijital devrimin ortaya çıkardığı e-devlet kavramı, kamu sektörünün yeniden örgütlenmesi için de bir fırsat sağlamaktadır.

Kendisi oldukça karmaşık bir yapı ve nitelik taşıyan devletin, hizmetleri elektronik ortamda sunmasını sağlamak, mevcut karmaşık yapıya teknolojinin getirdiği bir başka çok boyutluluğu daha eklemektedir. Bundan dolayı, e-devlet onu çevreleyen iç ve dış faktörleri anlamak için sosyal, hukuki ve teknik bakış açılarının ortaklığına ihtiyaç vardır. Bu konuya, ilerlemenin bütün boyutlarda gerçekleştirilecek paralel gelişmelerle mümkün olduğu ve birbirlerini etkiledikleri gerçekleri ışığında bakmak gerekmektedir. Şenyücel'in önerisi, e-devleti kamu hizmetlerini halka daha sunmak için bir araç olarak algılanması yönündedir. E-Devlet, kamu yönetiminin sorunlarını çözen bir mucize değil, devletin halka odaklanarak kendisini güncelleme fırsatı olarak kabul edilmelidir (Şenyücel, 2003).

Bu aşamada kamu kurumları incelenirken, birey ve teknoloji unsurları göz önüne alınması gereken en önemli unsurlardır. Kamu hizmetinin sunulması söz konusu olduğu için hukuki çerçevenin belirlenmesi ve toplumun e-hizmetleri kullanmaya hazırlanması gerekmektedir. Kamu hizmeti yürüten kişilerin öncelikle

alışkanlıklarını değiştirmeye razı olmaları ve hizmetlerin sunulacağı teknolojiyi kullanabilir hale gelmeleri gerekir. Kullanılan teknolojinin, hizmeti alan ve veren açısından öncelikle kullanıcı dostu ve kolay elde edilebilir olması yanı sıra güvenilirlik açısından da yeterli olmalıdır. Kurumların birbirinden farklı sistemlere, veri yapılarına, arayüzlere, denetleme mekanizmalarına, yazılımlara ve belge biçimlerine sahip olmaları, ortak çalışmalarına engel oluşturan önemli bir sorundur (Naralan, 2008, s. 34). Bu sorunlar nedeniyle kurumlar arası entegrasyonda yaşanan sıkıntılar, bundan yararlanan vatandaşları çemberine almaktadır. Sunulan hizmetin alışılmış, yüz yüze hizmet kadar ihtiyaçları karşılaması ve etki yaratması gerekmektedir. Örneğin e-devlet sisteminde yapılan işin somut olarak kamu kuruluşuna başvurarak tekrarlanması gerektiği durumlar, görevli ve vatandaş açısından başlı başına yeni bir sorun halini alacaktır.

Elektronik satın alma işlemleri başta olmak üzere, belge hazırlama, onaylama gibi işlemlerin birçoğunda kullanılabileceğinden e-devlet oluşumunun en önemli basamaklarından birisini teşkil eden elektronik imza konusunda yasal düzenleme 15 Ocak 2004 tarihinde kabul edilmiş olan 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu ile gerçekleştirilmiştir. Kanunun yürürlüğe girmesi, kamu kurumlarının ve sektörün hazırlıklar yapabilmesi amacıyla yayımı tarihinden altı ay sonraya bırakılmıştır. Bu zaman zarfında BTK (o zamanki adıyla Telekomünikasyon Kurumu) tarafından ikincil düzenlemelere ilişkin hazırlık çalışmaları yapılmıştır. Bu çerçevede E-İmza Ulusal Koordinasyon Kurulu adında bir kurul oluşturulmuş ve üniversite, ilgili sektör, sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumları ile işbirliği yapılmıştır. E-İmza Ulusal Koordinasyon Kurulu, kendi içinde çalışma grupları oluşturarak düzenleme çalışmalarına aktif şekilde katılmış ve bu çalışmaların sonunda gerekli ikincil düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin tamamlanmasıyla e-imza sayesinde belge ve veri güvenliği, gizlilik, belge ve veri bütünlüğü, değiştirilemezlik ve inkâr edilemezlik hususlarında önemli gelişmeler sağlanarak elektronik ticaretin daha güvenli yapılmasını sağlamak üzere gerekli mevzuat hazırlanmış durumdadır. E-İmza tam anlamıyla uygulamaya geçirildiğinde hayatımız bütün yönleriyle etkileneceği ve ticari, hukuki ve sosyal yönlerden önemli bir değişim ve dönüşüm süreci yaşanacağı beklentisi, uygulamanın sınırlılığı ile orantılı olarak askıda kalmış

durumdadır. BTK e-imza uygulamasının da düzenleyici kurumu olmasına karşın, henüz elektronik belge üretebilir durumda değildir. Kurum internet sayfasında konuya ilişkin en yeni bilgi ise, TÜBİTAK UEKAE bünyesinde oluşturulan Kamu Sertifikasyon Merkezinin güvenli e-imzaya ilişkin iş süreçlerini değerlendirmek, buradan hizmet alan taraflarla karşılıklı görüş alışverişinde bulunmak ve görüşler doğrultusunda süreçlerde gerekli iyileştirmelerin yapılması için çalışmalar başlatılmasını sağlamak amacıyla 30.06.2009 tarihinde Kurumun merkez binasında bir günlük çalıştay düzenlenmesinden ibarettir (BTK, 2011a). Bir taraftan e-imzanın yanı sıra mobil imza uygulamaları bulunurken, BTK tarafından sektörel gelişmelerin üç aylık dönemlerle raporlandığı çalışmalarda konuya dair veri bulunmaması; gelişmelerin hızı, oluşan sektörün ekonomik hacmi konusunda kanaat uyandıracak durumdadır.

2004 yılında Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile vatandaşlara e-posta yoluyla da kamu kurumlarından bilgi talep etme yolu açılmıştır. Keza BİMER uygulaması önemli bir adım durumundadır. Ancak getirilen istisnalar ve uygulamanın kamu kurumlarının yetkisinde kalması engellerin başında yer almaktadır. Bilgi edinme hakkının kullanılmasında karşılaşılan sorunlara ilişkin www.bilgiedinmehakki.org¹ sayfalarında birçok örnek gözler önüne serilmektedir.

5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun 23 Mayıs 2007 tarihinde 26530 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun iki temel amacı bulunmaktadır. Birincisi; İnternet'in önemli aktörlerinden olan içerik sağlayıcı, yer sağlayıcı, erişim sağlayıcı ve toplu kullanım sağlayıcıların yükümlülük ve sorumluluklarını belirlemektir. Diğer amaç ise; İnternet ortamında işlenen belirli suçlarla içerik, yer ve erişim sağlayıcıları üzerinden mücadeleye ilişkin esas ve

¹ Bu internet sitesi Türkiye'de Bilgi Edinme Hakkı Kanununun yürürlüğe girmesinden başlayarak "hakkın gereğince kullanımı" konusunda gözlem ve araştırmalar yapmak, bulguları kamuoyuyla paylaşmak, hakkın süjesi olanları da bu konuda bilgilendirmek amacıyla bir sivil girişim olarak kurulmuştur. Bu girişimin öncüleri tarafından <http://www.cyber-rights.org/> ve <http://www.cyber-rights.org.tr> adreslerinden Türkiye'de internete erişim haklarına ilişkin gözlem ve bilgiler de paylaşılmaktadır. (BilgiEdinmeHakki.org)

usulleri düzenlemektir. Bu kanunun uygulanması, kamuoyuna bazı internet sitelerine erişimin yasaklanması olarak yansımıştır. Yine de Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) tarafından güvenli internet kullanımı konusunda toplumu bilinçlendirme çalışmaları ve içeriği suç oluşturan internet yayınlarının ihbarı için açılan kanallar takdirle değerlendirilmelidir (TİB, 2007-2011).

Kişisel verilerin güvenliği, bilgi toplumuna geçişte önemli bir sorun alanı durumundadır. Verilerin korunması hakkında özel bir düzenlemenin olmaması nedeniyle, uygulamada ortaya çıkan ihtiyaçları en azından sektörel düzeyde gidermek üzere Telekomünikasyon Kurumu (şimdiki adıyla BTK) tarafından Telekomünikasyon Sektöründe Kişisel Bilgilerin İşlenmesi ve Gizliliğinin Korunması Hakkında Yönetmelik çıkartılmıştır. 5070 Sayılı Elektronik İmza Kanunu ve Türk Ceza Kanunu gibi çeşitli kanunlarda veri korunmasına ilişkin hükümler yer almaktadır. Fakat bu mevzuat genel anlamıyla veri korunmasının kapsamını ve sınırlarını ortaya koymaktan uzaktır. Dolayısıyla uygulayıcılar ve yargı aşamasında belirsizliklere yol açmaktadır. Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Tasarısı tam da bu nedenle Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır. E-Dönüşüm Türkiye Projesi KDEP’de ve BTS Eylem Planında yer almasına rağmen, tasarı ancak 22.4.2008 tarihinde TBMM’ye gönderilmiştir. Konu, anılan yönetmelik dolayısıyla GSM operatörleri dışında diğer özel sektör firmalarının ve kamunun gündeminde hak ettiği önemi bulamamıştır (bilgiedinmehakki.org, 2008). Bu ilgisizliğin ve sahihsizliğin sonucu olarak tasarı hala yasalaşmamıştır.

BTS’yi uygulamadan sorumlu olan DPT Bilgi Toplumu Dairesi Başkanı Emin Sadık AYDIN, Mayıs 2011 tarihli bir röportajında genel bir değerlendirme yapmıştır. Aydın, Eylem Planının yaklaşık %60 civarında uygulandığını ve bunu başarı saymak gerektiğini ifade etmiştir. BTS’nin asıl başarısı olarak pek çok önemli e-dönüşüm projesinin dayanağını teşkil etmesini vurgulamıştır (Nebil, 2011). Buradan anlaşılan, BTS’nin üzerine düşen işlevi yerine getirdiğinin söylendiğidir.

Uygulayıcılar ve teorisyenler birbirinden bağımsız olarak çeşitli sistem veya beklenti önerileri yapmışlardır. Şenyücel’in çalışması, Türkiye daha e-dönüşüm yolunun

başında iken ortaya konulmuş bir örnek niteliğindedir. Ona göre, e-devlet için programlı bir strateji üretilmesi gerekmektedir. Bu strateji şeffaf bir politikaya dayanarak kamu kurumları, siyaset, bürokrat, özel sektör ve vatandaş arasında BİT kanalıyla bağlantı kurmalıdır. Bu amaçla uzun vadeli ve entegrasyona uygun bir teknik altyapı geliştirirken, çalışanların teknolojiye hazırlanması ve uygulayıcıların e-devletin yararları konusunda bilgilendirilmesine önem verilmemelidir (Şenyücel, 2003).

Buna benzer önerilerin geliştirilmesi devam ededursun; Türkiye’de e-devlet uygulaması, e-devlet hizmetlerindeki dağınık görüntüyü değiştirememiştir. Her bir Kurumun kendi ihtiyaçlarına ve anlayışına göre değişen bir elektronik hizmet uygulamasına yöneldiği, dolayısıyla kamunun çok defa mükerrer iş, hizmet ve donanım için kaynak harcadığı gözlenmektedir. Bu dönemde sarf edilen para, zaman ve enerji, sihirli bir iksir gibi takdim edilen e-devlet için harcadığından, karşı çıkılmamaktadır. Şenyücel, e-devlete kavramına yüklenen hayalciliği ifade ederek konunun ticari boyutuna dikkat çekmektedir. Ona göre hayalciliğin kaynağını e-devletin doğru olarak kavranmaması ve bu kavrama yüklenen faydalarının abartılması oluşturmaktadır. Cisco, IBM ve Microsoft gibi yazılım ve donanım tedarikçilerinin, e-devletin önde gelen destekçileri ve faydalarının savunucusu olarak görünmektedir. Bu kuruluşlara göre, e-devlet uygulamaları ile kamu hizmetlerinin sunulmasında yaşanan sorunlara çözüm bulunabilecektir ve bu çözümler özel sektör ortaklığıyla üretilmelidir. Ancak önerileri, kamu kuruluşlarına kendi ürettikleri BİT ürünlerinin kullanılması ve danışmanlık hizmeti alınmasından ileri geçmemiştir (Şenyücel, 2003).

E-devlet konusundaki abartının bir örneği, “Türkiye, Dijital Devrim’i zamanında ve iyi bir şekilde kavrayıp gerekli atılımları yapabilirse bugüne kadar kaderimiz gibi görünen ‘az gelişmişlik yaftası’ üzerimizden hızla atılabilir” (Kuran, 2005, s. 23) cümlesinde olabildiğine açıklıkla görülmektedir.

Bilgi toplumu kavramının ülkemizde yerleştirilmesi için sergilenen çabaların anlatıldığı yukarıdaki bölümde belirtildiği üzere, Türkiye’nin e-devlet uğraşısının

temel motivasyonu AB politikalarına uyum sağlama gerekliliğidir. Bu saikin etkisiyle, 2001 yılında ilan edilen Ulusal Programdan bu yana e-devlet projelerinin arkasında siyasi irade eksikliği kısmen ortadan kalkmış durumdadır. 58. Hükümet, Acil Eylem Planı ile benzer taahhütler ortaya koymuştur. Başarısı tartışmalı olsa da, siyasi irade e-devleti sahiplenmiş durumdadır. Bunun bir başka göstergesi de, e-devlet yatırımlarına ayrılan bütçeyle ortaya çıkmaktadır. Kamu BİT yatırım ödeneklerinin son üç yıllık seyri ile bu durumu ortaya koymak mümkündür. Bütün kamunun BİT ödenekleri 2009 yılında 913 milyon TL ve 2010 yılında 1147 milyon TL iken, 2011 yılında 2061 milyon TL düzeyine ulaşmıştır (DPT, 2011b, s. 74-75).

Bilgi toplumu çalışmalarının koordinasyonu konusunda sorumluluğun hangi kurum tarafından üstlenileceği ilk defa kanun gücünde düzenlenmiştir. En son olarak 1 Kasım 2011 tarihli ve 28102 sayılı mükerrer Resmi Gazete’de yayımlanan 655 sayılı Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile “Bilgi toplumu politika, hedef ve stratejileri çerçevesinde; ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla gerekli işbirliği ve koordinasyonu sağlayarak E-Devlet hizmetlerinin kapsamı ve yürütülmesine ilişkin usul ve esasları belirlemek, bu hizmetlere ilişkin eylem planları yapmak, koordinasyon ve izleme faaliyetlerini yürütmek, gerekli düzenlemeleri yapmak ve bu kapsamda ilgili faaliyetleri koordine etmek” görevi Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı’na verilmiştir.

Ülkemizde birçok projenin birbirinden kopuk şekilde uygulandığından dolayı entegrasyonun sağlanamadığını ve bunun da e-dönüşümün hızını kestiği görülmektedir (Kuran, 2005, s. 39). Bu dağınıklığın temel sebebi, ulusal bir strateji bağlamında uygulanan bir e-devlet modeli yerine her kurumun kendi ihtiyaçlarına göre projeleri hayata geçirmesi ve birbirine uyumlaştırma imkanlarının yok derecesinde kalmasıdır.

Önce Türk Telekom eliyle daha sonra Türksat eliyle Ulaştırma Bakanlığı gözetiminde yürütülen bütüncül bir e-devlet portalının kurulması çalışmaları, bu alandaki dağınıklığı gidermeyi de amaçlayarak BTS çerçevesinde yürütüldü.

Türkiye'nin bilgi toplumuna geçiş sürecinde önemli bir kilometre taşı olan E-Devlet Kapısı, 18 Aralık 2008 tarihinde hizmete açılmıştır (turksat.com.tr). E-Devlet Kapısı, kamu bilgi bankası işlevinin yanında, vatandaşların internet üzerinden sunulan kamu hizmetlerine tek noktadan ve güvenle erişmesi amacıyla kurulmuştur.

Kamu hizmetlerinin tek noktadan sunulması arzusundan doğmuş olan e-devlet tasarımı, devletin alışkanlıklarını değiştirmesine bağlı olarak başarılı olabilir. Vatandaşın dolduracağı tek bir formun ardından, vatandaşın adını bile bilmesi gerekmeyen ilgili noktalarda hizmete ilişkin işlemlerin tamamlanarak sonuç bilgisinin vatandaşa ulaştırılması şeklinde işleyen bir akış oluşturulmalıdır. Bu kurgu, donanım ve yazılım altyapısı dolayısıyla mekanik bir boyuta sahiptir. Ancak devlet iş yapma şeklini değiştirip yeniden tanımlamaz ise, yüz yüze ya da BİT üzerinden farklı kanallardan ulaşılabilen hizmetleri sunarken, vatandaşın birden çok kuruma veya “e-kapı”ya başvurması gerekecektir. Bu da bütünlük e-devlet tasarımına ters düşeceği için, “hizmetler ile hizmeti verenleri birbirinden ayırma” (Kuran, 2005, s. 52) anlayışına dayalı kamu kurumlarının uyum ve eşgüdümü ile işleyen bir e-devlet modeli önerilmektedir.

Kullanıma sunulan E-Devlet Kapısının ana sayfasında yer alan tanıtım yazısına bakılırsa; sisteme entegrasyonu tamamlanan kurumların hizmetleri, www.türkiye.gov.tr adresi üzerinden sunulabilmekte, vatandaşlar şifre, e-imza ya da mobil imza ile sisteme giriş yaparak sadece kendisine ait bilgilere erişebilmekte ve güvenle işlem yapabilmektedir. Bunlara ek olarak tekil oturum sistemi sayesinde vatandaşlar kamu internet siteleri arasında yeniden kayıt olmadan gezinebilmekte, elektronik ödeme sistemi sayesinde tek noktadan ödemelerini yapabilmektedir. (turkiye.gov.tr, 2011) Keza bu görev kendisine verildikten sonra Türksat A.Ş., ulaşmak istediği sonucu “devlet hizmetlerinin tek bir kapı altında toplanması, tek noktadan hizmetlere erişilebilmesi, verinin ve erişimin güvenliği” olarak tanımlamıştır. Bu hedefe ulaşırken üzerlerine düşen işlevi, “Türksat AŞ., e-devlet kapısının kurulması ve hizmete girmesi için hem diğer kurumlar ile koordine olarak çalışmakta hem de bu konuda teknik desteği sağlamaktadır.” diye ifade etmektedir (Türksat A.Ş., 2008).

Ancak www.turkiye.gov.tr adresi, sunulan hizmetlere ulaşabilmek için ilgili kamu kurumunun sayfalarına yönlendirme şeklinde bir bağlantı listesi vermekten ileri gitmemektedir. Naralan'ın (2008, s. 35) da belirttiği gibi, "Devletin internet üzerinden verdiği hizmetlerin tümünün kategorize edilerek toplandığı site "e-devlet portalı" olarak adlandırılır." E-devlet portalları kurumların İnternet adreslerini barındıran bir koleksiyon olmayıp hizmetin sunulduğu bir ortam olmalıdır. "Bu kapı, vatandaş ihtiyaçları gözetilerek, hızlı, kesintisiz, güvenilir, çevrim içi, birden fazla iletişim kanalından erişilebilir nitelikte olan, entegrasyonu sağlanmış bir şekilde sunumu için oluşturulan, gücünü teknolojiden alan bir yapıdır" (Tutkun, 2007, s. 209).

E-Devlet Kapısı, sadece bağlantı koleksiyonu olarak bile anlamlı ve belirli düzeyde bir ihtiyaca cevap verir durumdadır. Çünkü yayında bulunan binlerce kamu kurumu web sayfasının vatandaşa tasnif edilmiş halde sunulmasının bile, bugün başlı başına bir kamu hizmeti olduğu gerçeği ortada durmaktadır. Naralan, 2008 yılı Mart ayı itibariyle bu durumun tespitini, "Türkiye'de e-devlet hizmeti veren sitelerin bir arada bulunduğu bir e-devlet portalı bulunmamaktadır" diyerek yapmıştır. Onbinlerce kamu internet sitesi birbirlerinden bağımsız olarak hizmet verirken, bu kadar sitenin ismini akılda tutmak imkansız olduğu gibi hangi sitenin nasıl bir hizmet verdiğini bilmek de mümkün değildir. "Günden güne artan bu siteler içinden kullanıcıların bilgi ve hizmet alması son derece zordur. Bu durum, vatandaş odaklı e-devlet hizmetlerinin verilmesi ve gelişimi açısından bir eksikliktir" (Naralan, 2008, s. 35). Kurumlar e-devlet kapsamındaki projelerini hazırlarken bağımsız davrandıklarından benzer uygulamalar için birden fazla kurumun mükerrer kaynak kullandığı görülmektedir. Bir şey yapmış görünmek kaygısıyla gerekli araştırma ve değerlendirme yapılmadan, düşük maliyetli projelere öncelik verilmesi eğilimi başka bir kaynak israfı şekli olarak ortaya çıkmaktadır.

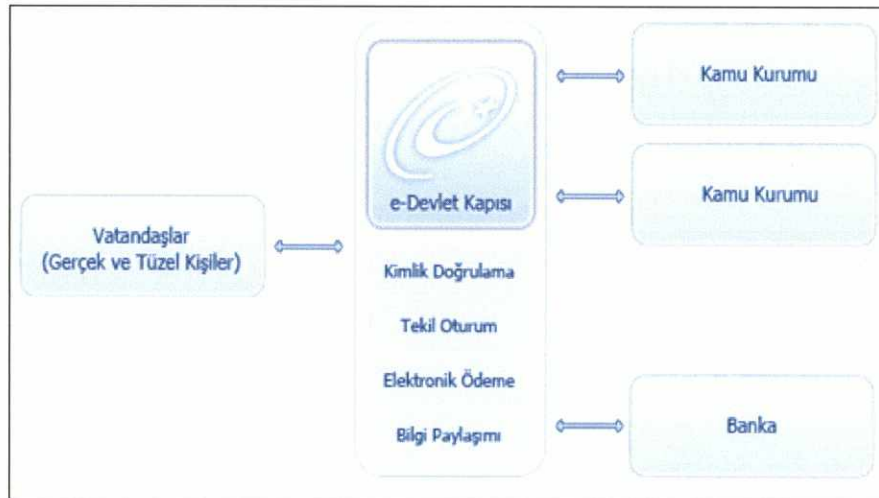
turkiye.gov.tr, henüz beklenen içerik zenginliği ve işlevsellikten uzak görünmenin yanı sıra, temel kullanıcı olan vatandaşlara tanıtım açısından da yetersiz görünmektedir. Bir portal olarak faaliyet gösteren "E-Devlet Kapısı" internet

uygulaması, adını İngilizcedeki “portal” sözünün Türkçe karşılığında almaktadır. Projenin sunumunda ve tanıtımına ilişkin incelenen basılı ve çevrimiçi yayınlarda, dilimizdeki yerleşik “devlet kapısı” deyimine ilişkin çağrışım kullanılmamıştır. Hâlbuki bu sözsel ilişkinin kullanımı, vatandaşlara uygulamayı benimsetmeye katkı sağlayacak bir araç niteliğindedir.

E-Devlet Kapısından giriş sırasında kimlik doğrulama için kullanılacak dört yol belirlenmiştir: 1- E-devlet şifresi, 2- mobil imza, 3- elektronik imza, 4- TC Kimlik Kartı. Bu yolların tanıtıldığı pencerede, e-imzanın nasıl alınabileceği ile ilişkili bilgi verilirken gösterilen BTK'nın internet adresi, eski adına atfen alınmış ve şimdiki www.btk.gov.tr adresiyle uyumlu yayını süren www.tk.gov.tr adresi verilmektedir. Bu bile Kapı'nın yöneticilerinin kamu kurumlarının güncel durumunu izlemediklerini göstermektedir.

E-Devlet Kapısı, kendi web sayfasında çalışma modelini Şekil 1-7'deki gibi göstermektedir:

Şekil 1-7. E-Devlet Kapısının Modeli

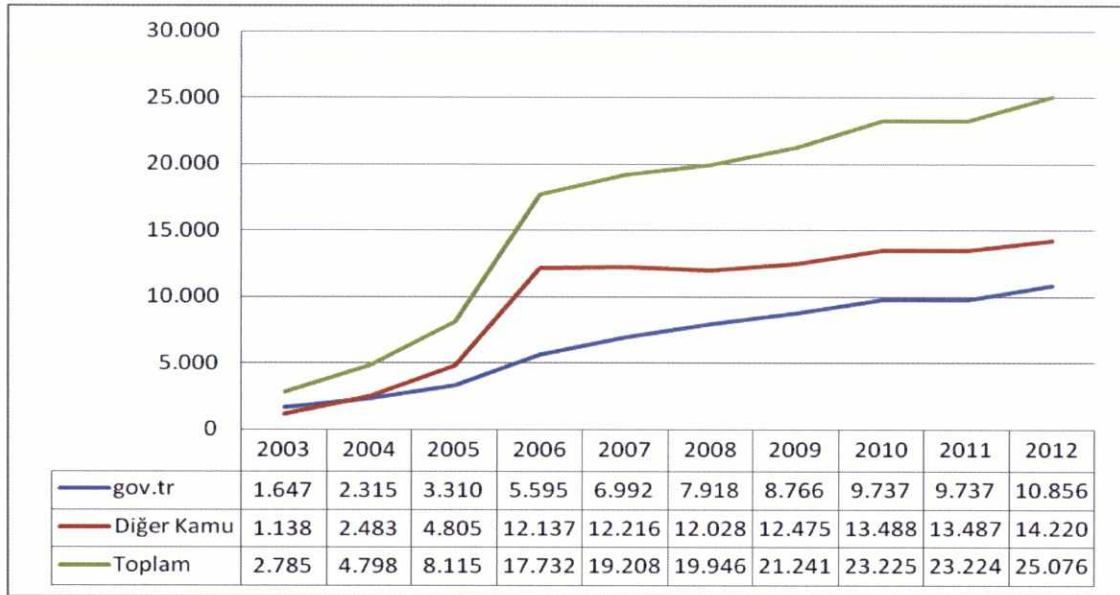
Kaynak: (turkiye.gov.tr, 2011)

Kamu kurumlarının yaygın elektronik hizmet uygulaması, tek taraflı bilgilendirmeye yönelik internet sayfalarıdır. Bu sayfaların ortak niteliklere sahip olabilmesi

amacıyla, World Wide Web Consortium tarafından oluşturulan standartlar çerçevesine uygun olması tercih edilmiştir. turkiye.gov.tr sayfasında da uygulandığı belirtilen kamu internet siteleri standartlarını yaygınlaştırma, kamu kurumlarının çevrimiçi hizmet uygulamalarına destek olma ve e-devlet uygulamaları geliştiren web tasarımcıların yararlanabilecekleri bir kaynak olma amacıyla hazırlanmış <http://www.kakis.gov.tr/> adresinden çevrimiçi destek hizmetleri verilmektedir. “Kamu Kurumları İnternet Siteleri Standartları ve Önerileri Rehberi” başlıklı bu sitenin kısa bir incelenmesi sonucunda etkinliğinin düşüklüğü gözlenmektedir. Örneğin, “Duyurular” ve “Haberler” sekmelerinin altında herhangi bir dosya bulunmaması ve “son gönderiler” sekmesinde yayınlanan en yeni gönderinin 14 Kasım 2011 günü itibariyle “2 yıl 36 hafta” önce eklendiği bilgisi de, rehber sayfasının karşılaştığı ilgisizliği göstermektedir. Sitede web tasarımcılarının kullanmaları için gerekli olan standartlar, kamu kurumları internet siteleri standardizasyonuna uygunluk, kullanılabilirlik ve erişilebilirlik açısından uyulması gereken prensipler gibi destek niteliğinde yayınlar yapılmaktadır. Bilgi ve hizmetlerin internet sayfası ve diğer alternatif kanallardan, kullanıcılar için tespit edilen ara yüzlerin toplumun tüm fertleri tarafından kolay kullanılabilir ve kullanıcı tarafında gerekli olabilecek ek ticari yazılımları mümkün olan en alt seviyede tutacak şekilde sunulmasını sağlamak üzere şablonlara da yer verilmektedir. (Kamu Kurumları İnternet Siteler, 2009)

Kamu kurumlarının internet sitelerinin sayısal durumunun yıllar itibariyle artışı şekil 1-8’de gösterilmektedir. Bu grafikte karşımıza çıkan manzara, kamunun internet yayıncılığında sürekli yükselen bir seyir izlediğini ortaya konulmuştur.

Şekil 1-8 Kamu İnternet Sitelerinin Yıllara Göre Sayısal Değişimi

Notlar: 1- Şekil nic.tr verileri kullanılarak üretilmiştir.

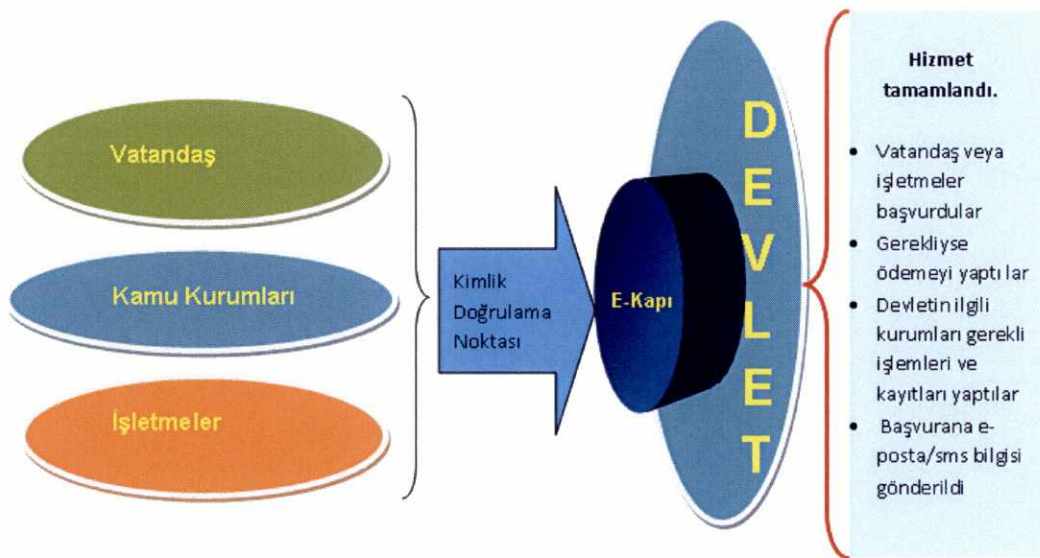
2- “Diğer Kamu” bel.tr, k12.tr, edu.tr, pol.tr, mil.tr, tsk.tr alan adlarının toplamını; “Toplam”, gov.tr ve “Diğer Kamu” toplamını ve 2012 yılına ilişkin rakamlar 21 Şubat 2012 tarihindeki durumdur

E-devlet siteleri açısından sayısal durumdan daha çok, içerikteki bilgilerin zenginliği ile etkin, etkili ve verimli hizmet sunulabilmesi için kullanıcı dostu tasarımların uygulanması önemlidir. Bu bağlamda e-devlet sitelerinin özellikle tasarımı ve bağlantıların gösterilmesinden başlayarak kullanılan yazının biçimi, büyüklüğü ve rengi gibi her türlü görsel unsur, kullanıcıya yol gösteren, basit ve açıklayıcı bilgiler ve sunulan hizmete odaklanmış bir sayfa yapılanması başarıyı yükseltmektedir. Çetin ve Tüfekçi (2011, ss.7-30) tarafından yapılan araştırmada seçilen e-devlet sitelerinin kullanılabilirlik testinden de benzer sonuçlar ortaya çıkarmıştır.

E-Devlet kapısında, portal üzerinden sunulan hizmetlerin kurumlara göre düzenlenmiş listesine yer verilmektedir. 05 Mart 2012 tarihinde 39 kurumun toplam 304 tane hizmetine bu kapıdan ulaşıldığı ve 12.123.846 kayıtlı kullanıcı olduğu bildirilmektedir. Bu hizmetlerin genelde bilgilendirmeye dönük olduğu ve bunu aşan işlemlerde e-imza ya da mobil imza gerektiği görülmektedir. Bir çok hizmet için ise, “www.türkiye.gov.tr’yi terk ederek, profil bilgileriniz ile kullanıcı girişi yapmış olarak ilgili kurumun web sayfasına yönlendirileceksiniz” uyarısı verilerek kullanıcı

e-devlet kapısından ayrılmaktadır. Bu kapıda entegrasyonun, e-devlet uygulamalarının yaygınlaşması ile e-imzanın yaygınlaşmasının birbirini besleyen bir döngü oluşturduğu açıkça görülmektedir. E-Devlet kapısında sunulan hizmetlerin çoğalması ve işlemlerin bu yolla tamamlandığının görülmesi, vatandaşın “internet kullanımı da artacak ve etkinleşecek” (DPT, 2010a, s. 61) ve bu kapıyı kullanma eğilimini güçlendirecektir.

Şekil 1-9. E-Devletten Beklentiler Modeli

Tam olarak işletilmeye başladığındaki varılmak istenen hali Şekil 1-9’da gösterilen bütünlük e-devlet projesinden ayrıca, ülkemizde kamu kurumları tarafından başarılı sayılacak elektronik uygulamalar yürütüldüğü de görülmektedir. Bunlardan birisi de; Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından yürütülen e-haciz uygulamasıdır. Bu uygulamada, idare ile ülkemizde faaliyet yürüten bütün bankaların genel müdürlükleri ve PTT arasında ortak çalışma ile yürümektedir. Bunun kamu adına pratiklik getirmesine karşın, vatandaşa kötü sürprizler yapabildiği bir uygulama olduğu ve e-devletin vatandaş odaklılık ilkesini göz ardı ettiği belirtilmelidir (Ay vd., 2011, s. 20-21).

Elektronik ortam uygulamaları, devletin olduğu kadar işletmelerin de ilgi gösterdiği ve müşterilerini yönlendirdikleri bir alan durumundadır. Finans sektöründe ve özellikle bankalarda, ATM, internet ya da telefon üzerinden müşterinin kendi

işlemlerini yapabildiği elektronik bankacılık giderek yaygınlaşmakta ve işlem çeşitliliği artmaktadır. Bu yolla yürütülen bankacılığın en önemli sorunlarından birisi olan güvenlik hakkında, Türkiye Bankalar Birliği çeşitli broşürler ile kullanıcıları bilgilendirme ve özendirmeye yönelik çaba göstermektedir (Türkiye Bankalar Birliği, 2011).

BTS Eylem Planında yer verilen Ortak Hizmetlerin Oluşturulması başlıklı eylemi ile kamu kurum ve kuruluşlarında ortak olarak yürütülen bazı fonksiyonların merkezi olarak sunumu konusunda çalışmalar yapılması öngörülmüş ve DPT bu eylemin sorumlusu olarak tespit edilmiştir. Bu kapsamda; kamu kurum ve kuruluşları arasındaki resmi yazışmaların elektronik ortamda yürütülmesini sağlayacak ortak kurallar setinin geliştirilmesi amacıyla, 2010 yılı içerisinde “E-Yazışma Projesi” başlatılmıştır. Proje kapsamında şu adımların gerçekleştirilmesi öngörülmektedir: Kamu kurumları arasında iletilecek resmi yazışmalar ile bunların üst verilerini ve elektronik imzalarını taşıyacak paket yapısı belirlenerek belgelerin kurumlar arasında güvenli şekilde iletilmesini sağlayacak şifreleme mekanizmasının ortaya konulması, bu mekanizmanın nasıl çalıştığını detaylı şekilde tanımlayan E-Yazışma Teknik Spesifikasyon Dokümanı hazırlanması, bu teknik özellikleri hayata taşıyacak ve isteyen tüm kamu kurum ve kuruluşlarının kendi elektronik belge yönetim sistemlerine entegre edebilecekleri bir yazılım (API – Application Programming Interface) geliştirilmesi ve son olarak, hem tasarlanan sistem hem de geliştirilen yazılım ara yüzünün (API) pilot uygulama kapsamında test edilmesidir. Proje kapsamında, geliştirilen çözümü uygulamaya yönelik hukuki düzenleme önerilerinin de geliştirilmesi öngörülmektedir. DPT tarafından proje ile ilgili hazırlanan web sayfasında Nisan 2011 içinde verilen bilgiye göre “E-Yazışma Projesi’nin, yapılacak pilot çalışma da dahil olmak üzere, 2011 yılı Haziran ayı içerisinde tamamlanması” beklenmekle birlikte 29 Haziran 2011 tarihinde ancak “E-Yazışma Teknik Spesifikasyon Dokümanı Taslağı” yayımlanabilmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2011).

Sayısal ağların başta ticaret olmak üzere eğitim, ulaşım, bankacılık ve devlet-vatandaş ilişkileri gibi birçok alanda kullanılmaya başlaması, bu ağlara ulaşanlar-ulaşamayanlar, ayrıca ulaşımlar bile bu ağları kullanabilenler-kullanamayanlar gibi

iki yönlü bir erişim sorununu ortaya çıkarmaktadır. Koroğlu tarafından ‘erişim uçurumu’ olarak adlandırılan bu durum, gelişmiş ya da az gelişmiş bütün ülkelerde, ‘enformasyon zenginleri-enformasyon yoksulları’ olarak iki parçalı bir toplum ve dünya oluşabileceğini göstermektedir. Bu parçalanmışlık karşısında, enformasyon altyapısının toplumun bütününe, en azından çoğunu kapsama umudu havada kalabilir. (Koroğlu, 2004, s. 32). Bu kaygı, bilgisayar okuryazarlığı olarak adlandırılan BİT araçlarını kullanılabilirliği artıracak tedbirleri ve kamu internet erişim merkezlerinin (KİEM) önemini ortaya koymaktadır.

BİT yetkinliğinin kazandırılması yönündeki çalışmalarda başı, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) çekmektedir. Bu alanda eğitim içeriği ve sertifika kıstaslarının belirlenmemiş olması ve veri eksikliği sebebiyle net bir değerlendirme yapma imkânı bulunmamaktadır. MEB kaynaklı verilere göre, 2007-2010 yılları arasında 191.186 öğretmene hizmet içi eğitim yoluyla BİT eğitimi sağlanmıştır. MEB tarafından 2008-2010 yıllarında ülke genelinde 38.408 erkek ve 3.965 kadın olmak üzere toplam 42.373 kişiye BİT eğitimi ve sertifika verilmiştir. Kamu, özel sektör ve sivil toplum işbirliği ile yürütülen Bilenler Bilmeyenlere Bilgisayar Öğretiyor (BBBÖ) projesi, başta gençler olmak üzere, sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı bireylerin BİT konusunda kapasitelerinin artırılması yoluyla Türkiye’nin e-dönüşüm sürecine katkıda bulunmaktadır. 2005 yılında hayata geçirilen projede Nisan 2011 itibarıyla 78 il kapsanmış ve 1000’in üzerinde gönüllü eğitmene ulaşılmış olup temel bilgisayar okuryazarlığı becerileri kazandırılan kişi sayısı 130.000’i geçmiştir. Ayrıca farklı kurum ve kuruluşlar tarafından kurulan KİEM benzeri merkezlerde de eğitimler verilmekte, ancak ülke genelinde BİT eğitimi alan kişi sayısını doğru yansıtan toplu verilere ulaşılamamaktadır (DPT, 2011b, s. 43-44). “Halk Eğitim ve Mesleki Eğitim Merkezleri, kütüphaneler, kırsal ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na bağlı merkezlerde toplam 1.850 adet KİEM açılmıştır” (DPT, 2010a, s. 62). Bunlar dışında özellikle belediyeler ve sivil kuruluşlar tarafından KİEM kurulduğu görülmektedir.

Türkiye’de e-devletin kurumsallaşması sürecinde bir stratejiye sahip olması olumlu bir durum sayılmalıdır. Ancak bu stratejinin devlet ile vatandaş ilişkisini hizmet

sunan – hizmetten faydalanan düzeyinde tutması, e-devletin kurumsallaşması yolunda büyük bir eksiklik sayılmalıdır. Çünkü bu tutum vatandaşı özel sektördeki “müşteri” düzeyine indirmektedir. Vatandaş kamu hizmetlerinin sadece müşterisi değildir, aynı zamanda kamuya karşı hak ve sorumluluklarla donatılmış bir paydaş konumundadır. Vatandaş ile müşteri arasındaki temel ayrım kamu hizmetlerinin sunumunda vatandaşın görüş ve düşüncelerini ifade etme, kamusal kararların alınması ve uygulanmasına katılma hakkına dayanmaktadır. Bilgi toplumuna dönüşme sürecinde önemli bir adım sayılması gereken e-devletin kurumsallaşması bile vatandaşların karar alma ve uygulamanın izlenmesi aşamalarına katılması ile mümkün olabilir. Yeni katılım yol ve araçları geliştirip kullanılmasını özendirmeden uygulamaya konulan e-devlet projesi, yalnızca “müşteri”den istenen başvuru belgelerinin basılı kâğıt ortamı yerine elektronik ortama aktarılmasından ileri gidemeyecektir “e” ön eki getirmekle vatandaştaki ve kamu görevlilerindeki devlet algısı değişmeyeceği gibi “e-katılım” olmaksızın devlet ile vatandaş ilişkisi de değişmeyecektir. Kamu yönetiminde beklenen “vatandaş odaklı hizmet sunma” ihtiyacına yeterli cevap verebilmesi vatandaşın karar alma sürecinde etkinliğini BİT yardımıyla artırmakla mümkün olabilir (Batat,2010).

1.3- Dünyada E-Devlet Uygulamaları

Dünyada 190 ülkeden 173’ü en ilkelinden en gelişmişine e-devlet uygulamalarını kullanmaktadır. Başarılı e-devlet uygulamaları büyük ölçüde iki faktöre bağlıdır. İlki vatandaşın internet hizmetlerini benimsemeye olan hevesi, ikincisi ise hükümetin e-devlet uygulamalarını uygulamaya yönelik politikalarıdır.

Dünyada e-devlet uygulamaları, BİT kullanarak devlet tarafından sağlanan hizmetlerin kalitesini arttırmayı ve hem devletin bu hizmeti verirken karşı karşıya kaldığı maliyeti hem de vatandaşın bu hizmetten faydalanırken katlanacağı maliyeti düşürmeyi amaçlamaktadır. Diğer taraftan dünyada birçok ülke, e-devlet uygulamalarını kıt kaynakların etkin kullanımı, hükümet politikalarının hesap verilebilirliği ve şeffaflığı, piyasa ekonomisinin etkin şekilde tesis edilmesi, demokrasinin her yere ve herkese nüfuz etmesi, vatandaşın demokrasi bilincinin

arttırılması, hükümete duyulan güven ve bağlılığın arttırılması gibi amaçlarla kullandığını ifade etmektedir (ITU, 2008, s. 9; 15).

1.3.1 E-Devlet Uygulamalarının Motivasyonu ve Biçimleri

Gelişmiş Ülkelerde e-devlet uygulamalarının geliştirilmesi ve etkin olarak kullanılmasının altında yatan motivasyonlar aşağıda yer almaktadır:

Şeffaflık: Kamu hizmetleri ve kamu imkanları hakkındaki bilgilerin vatandaşa hiçbir şey gizlenmeden ulaştırılmasıdır.

Hesap Verilebilirlik: Kamunun iş ve işlemlerinin e-devlet uygulamaları üzerinden takibi ve vatandaşların sorgulamalarına karşı kamunun hazır olmasıdır.

Etkinlik: Kaynakların etkin tahsisi, hizmetlerin nitelik ve niceliksel olarak arttırılmasıdır.

Hız: Zaman maliyetinden kaçınılması kamu mal ve hizmetlerine en süratli şekilde erişim sağlanabilmesidir.

Maliyetlerin Düşürülmesi: Etkinlik motivasyonu ile benzer olarak, kaynakların tahsisinde ve kamu hizmetlerinde hem işgücü hem kaynak maliyetini azaltmak amaçlanmaktadır. Maliyetler azaldıkça vatandaşa ulaşan hizmet daha da arttırılabilecektir.

Adalet: Kamu hizmetlerinden din, dil, ırk, zengin, fakir, statü ayrımı yapılmadan herkesin adil bir biçimde faydalanabilmesidir. E-devlet uygulamaları adaleti sağlamada oldukça etkindir.

Kolaylık: Kamu hizmetlerine erişimin coğrafi uzaklıklar, müsaitlik ve sair nedenlerle sekteye uğramaması durumudur.

Dünyada e-devlet uygulamalarının farklı biçimleri bulunmaktadır. Daha farklı uygulamalar bulunsa da temel olarak bunlar devlet-vatandaş, devlet-iş dünyası, devlet-devlet ve devlet-memur uygulamaları olarak sıralanmaktadır:

Devlet-Vatandaş Uygulaması: Bu uygulamada devlet, elindeki mevcut bilgilere vatandaşların internet üzerinden erişmesine ve münhasır işlem yapabilmesine olanak sağlamaktadır. İlk uygulamalar genelde devletin bürokratik yapısı içinde biçimlendirildiğinden fazla etkin olamamıştır. Vatandaş aradığı bilgiyi labirent gibi sayfalar arasında bulmakta sıkıntı çekmiştir. Ayrıca bürokratik işlemlerin fazlalığı, hem zaman hem de kaynak israfına yol açmıştır. Bu ilkel örnekler ve tecrübelerden yola çıkan gelişmiş ülkeler vatandaş-dostu e-devlet uygulamaları tasarlamakta oldukça başarılı olmuştur. Burada amaçlanan müşteri odaklı ticaret uygulamalarının bir benzeridir. Buna göre vatandaş daha az tıklayarak aradığı bilgiye ulaşacak, servislere daha hızlı erişim sağlayacak, daha az sayfa dolaşacak ve zaman tasarrufu sağlayacaktır. Devlet-Vatandaş uygulaması daha çok vatandaşın demokratik sisteme katılması, kamu hizmetleri hakkında bilgilendirilmesi, şikayette bulunması ve sair konuları kapsamaktadır. Dünyada son yıllarda e-seçim ve e-demokrasi uygulamaları özellikle demokrasisi yerleşmiş ülkelerde sıkça kendini göstermektedir (ITU, 2008, s.15).

Devlet-İş Dünyası Uygulaması: Bu uygulamalarda amaçlanan devlet-özel sektör ilişkilerinin daha sağlıklı bir zeminde tesis edilmesini sağlamaktır. BİT kullanılarak hükümet mal ve hizmet alımlarını daha hızlı, daha kolay ve daha rekabetçi şekilde yapabilecek ve özel şirketlerle koordine çalışabilecektir. Bu uygulamalardan dünyada en yaygın kullanılanı e-tedarik (e-procurement) uygulamasıdır. Hükümetler; oldukça yüksek meblağlarda mal ve hizmet tedariki gerçekleştirdiklerinden, bu tedarikin maliyet etkin, kaliteli ve hızlı olmasını istemektedir. Aynı zamanda resmi belge yönetiminin kolaylaşması, zaman kaybının önlenmesi şeffaflık ve yolsuzlukların önlenmesi de diğer önemli gerekçeler olarak belirtilmektedir. Dünyada özellikle

gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin hemen hemen hepsi e-tedarik ve benzeri e-devlet uygulamalarından aktif olarak faydalanmaktadır (ITU, 2008, s.16).

Devlet-iş dünyası uygulamasına bir örnek Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki e-tedarik uygulamasıdır. Hükümet stratejisi kapsamında başlatılan bu uygulama ile Çin Hükümeti 1998 yılından 2004'e kadar tedarik miktarının 3 milyar dolardan 213 milyar dolara çıkarmıştır. 1996'da kullanılan sistem daha ziyade resmi kağıt belgeler üzerinden yürütülmekteydi. İşlemlerin yapılması, takip edilmesi, dosyalanması ve arşivlenmesi, tedarikçilerin tasnif edilmesi için oldukça fazla personel ve zamana ihtiyaç duyulmaktaydı. Kaynakların israf edildiğini, işlem ve personel maliyetlerin oldukça yükseldiğini gören Çin Maliye Bakanlığı Tedarik Merkezi isimli bir e-devlet uygulamasını hayata geçirmeye karar vermiştir. Bu sistemle hükümetin tedarik alımları merkezileştirilmiş ve hükümetin tam denetimi altına alınmıştır. Sistemde tüm işlemler tek bir web sitesi (<http://www.zycg.gov.cn>) üzerinden yapılmaya başlanmıştır (ITU, 2008, s.17).

Bu portalın amacı tedarik edilecek ürünlerin hepsini içeren bir katalog içermesi ve mal ve hizmet alımında bulunacak kamu tüzel kişilerinin alımlarını şeffaf bir biçimde yapmasıdır. Aynı zamanda hükümet denetçilerinin tüm kamu tedarikini ekranda takip edebilmesi oldukça ileri bir uygulama olarak görülmüştür. Anılan portalı her gün en az 20000 kişi ziyaret etmiştir. Resmi belgeler portal üzerinden indirilebilmekte, ihalelere ilişkin tüm bilgilere ulaşılabilen ve başvurular site üzerinden yapılmaktadır. Bu e-devlet uygulamasının başarısı Çin Hükümetinin portalın geliştirilmesi için daha fazla kaynak ayırmasına neden olmuştur. Kamu tedarik portalı üzerinden yapılan kamu alımlarının yerel para ile tutarı 2003 yılında 710 milyon iken 2011 yılında 17 milyara ulaşmıştır. Bu artış trendi uygulamanın başarısını ortaya koymaktadır ([zycg.gov.cn](http://www.zycg.gov.cn), 2012).

Devlet-Memur Uygulamaları: Devlet-Memur uygulamaları, devlet birimlerinin hem kendi içlerinde hem de diğer devlet birimleri ile etkin ve hızlı çalışmasını

amaçlamaktadır. Bu uygulamaya örnek olarak Kazakistan'ın İnsan Kaynakları Sistemini geliştirmesi örnek verilebilir (ITU, 2008, s.18).

Kazakistan Maliye Bakanlığı'nın İnsan Kaynakları Dairesi tüm memurları birbirine bağlayabilen ve tüm personelin niteliklerini ve bilgilerini gösteren bir intranet tabanlı veritabanı oluşturmuştur. Bu servisle memurların hangi birimde çalıştığı, eğitim durumunun burada çalışmasına uygun olup olmadığı, kamuda daha etkin çalışabileceği görev olup olmayacağı gibi önemli noktalar üzerinde durulmuştur. Ayrıca yine bu sistemde verimli bir e-arşivleme sistemi uygulanmaya konulmuş ve diğer devlet kurumlarına ön ayak olunmuştur (ITU, 2008, s.18).

Devlet-Devlet Uygulamaları: Uluslararası ilişkilerde devletlerarası ilişkilerin, anlaşmaların ve politikaların yürütülmesini kolaylaştıran uygulamalardır. Artık bu ilişkiler sadece elçilikler aracılığı ve uzun zaman alan işlemler şeklinde uygulanmamaktadır (ITU, 2008, s.18).

1.3.2 Coğrafi Bilgi Sistemi ve Başarılı Uygulama Örnekleri

Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS), bir tür bilgisayarlı haritalama sistemidir ve dünyada sık kullanılan e-devlet uygulamalarından biridir. Bu uygulama ile coğrafi farklılıklar, uzaklıklar BİT ile elimine edilmektedir. Bu sistemi kullananlar ekrandan politik ve yönetsel sınırları görebilmekte köy, ilçe, şehir ve bölge ayrımını kolaylıkla yapabilmektedir. CBS üzerinden sorgulama ve bilgi yönetimi yapılabilen ve hem devlet memurlarının hem vatandaşın uzaktan aradığı bilgiye ulaşımı kolaylaşmaktadır. CBS uygulamaları özellikle demografik gelişmelerin, gelir düzeylerinin tespitinde, oy verme eğilimlerini araştırmada, yollardaki trafik yoğunluğunu ve suç oranlarını ölçmede kullanılmaktadır (ITU, 2008, s.43-45).

Gelişmiş ülke hükümetleri, kaynakların etkin dağılımı, altyapı yatırımları, kamu

hizmetlerinin bölgelere dağılımı gibi tüm verileri tek bir bağlantı noktası üzerinden gösterebilen modern e-devlet uygulamaları ile çalışmaktadır. CBS ile bilgiler toplanmakta, depolanmakta ve ilgili kişilere kolayca ulaştırılmaktadır. Hükümetlerce uygulanan bazı CBS uygulamaları sadece yetkili personele açıkken, bazıları ise tamamen kamuya açıktır (ITU, 2008, s.43-45).

Malezya'da CBS Uygulaması: CBS; Malezya Hükümeti'nin ana e-devlet uygulamalarından biri olarak görülmektedir. Malezya Hükümeti her memurun bilgisayarına gelişmiş bir CBS sistemi yüklemiştir. Bu sistem ile Malezya'da kamu hizmetleri daha hızlı daha etkin ve daha kaliteli bir şekilde verilmeye başlanmıştır. Eskiyle kıyaslandığında %50 oranında verimlik sağlandığı yapılan analizler sonucunda ortaya çıkmıştır (ITU, 2008, s.43-45).

Slovakya'da CBS Uygulaması: Slovakya Çevre Bakanlığı 2006 yılında çevresel yönetim için oldukça kapsamlı CBS destekli bir e-devlet uygulaması başlatmıştır. Yedi farklı devlet birimi arasında bilgi toplanması, bilgi paylaşımı ve işbirliği bu sistem üzerinden yapılmaya başlanmıştır. Başta her birimin birbirinden farklı BİT altyapısına sahip olması işlemi zorlaştırırsa da daha sonrasında uyum sağlanmıştır. Bu şekilde çevre politikaları daha organize yürütülmeye başlanmış, bilgiler düzenlenmiş, birimler arası uyumsuzluk giderilmiş, eksik bilgiler tamamlanmış, mükerrer kayıtlar dışlanmıştır. Sonuç olarak başarılı olan bu uygulama sonrası diğer devlet aygıtları da benzer e-devlet uygulamaları için düğmeye basmıştır (ITU, 2008, s.43-45).

Güney Afrika'da CBS Uygulaması: Güney Afrika Cumhuriyeti Hükümeti mobil ve kablosuz olarak da erişilebilen, sağlık hizmetlerinin yönetimini kapsayan bir e-devlet uygulaması geliştirmiştir. Amaçları arasında tüberküloz, AIDS ve sıtma gibi hastalıkların tespit edilmesi ve kayıt edilmesi de yer almaktadır. Sağlık Bakanlığı bu şekilde bulaşıcı hastalıkların tespitini ve yayılımını GPS üzerinden takibe başlamıştır. Sağlık çalışanları başta kırsal ve gelişmemiş bölgeler olmak üzere ev ev gezerek insanları muayene etmiş ve elde ettikleri bulguları CBS sistemine yüklemiştir. Merkezi Sağlık Birimi'nde toplanan bilgiler derlenip haritalandırılmış ve internet üzerinden sağlık çalışanlarının kullanımına açılmıştır. Bu şekilde salgın

hastalıkların tespiti ve bunlarla mücadele konusunda oldukça etkin sağlık politikaları eşanlı olarak uygulamaya konulmuştur (BM, 2010, s. 45).

Güney Kore Örneği: 1999 yılında Güney Kore Hükümeti, OPEN sistem denilen vatandaşların internetten erişebileceği bazı uygulamalar geliştirmiştir. Bu sistemde yolsuzluk ihtimali azaltılmış, tüm iş süreçleri şeffaf olarak web sitesinden takip edilebilmiştir. Bir tutarsızlık, yolsuzluk ya da yanlışlık görmesi halinde hemen şikayet mekanizmaları harekete geçirilebilmektedir. Bu şekilde hem kamu hizmetlerinin hem çalışanların verimliliği artmış, düzenlemelere ve yasalara uyum son noktaya getirilmiştir (BM, 2010, s. 49).

Brezilya Örneği: Brezilya Çevre Bakanlığı 1997 yılından itibaren, yağmur ormanlarının korunması, çölleşmenin engellenmesi, ve global ısınmaya karşı CBS destekli bir e-devlet uygulaması yürütmüş. Bakanlık personeli, internet üzerinden bilgi paylaşımı, haritalama, riskli bölgelerin belirlenmesi, bu bilgilerin kamuoyu ile paylaşılması, kamuoyunun ilgisinin çekilmesi, uluslar arası destek sağlanması hususlarında anılan e-devlet uygulaması sayesinde oldukça başarılı olmuştur (BM, 2010, s.55).

Amerika Örneği: Amerika'daki sosyal güvenlik sisteminin işleyişinde ve başarısında e-devlet uygulamalarının katkısı araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. 2009 yılında Amerika Müşteri Memnuniyet Endeksine göre Amerika Sosyal Güvenlik Yönetimi en iyi kamu portalına sahip kurum seçilmiştir. Vatandaş, işlevsellik, yönlendirme, şikayetlerin çözümü, danışma mekanizması gibi konularda bu e-devlet uygulamasının çok başarılı bulduklarını söylemiştir (BM, 2010, s. 60).

Bahreyn Örneği: Bahreyn web 2.0 e-devlet uygulamasını hizmete geçirerek, hükümet ile vatandaş ilişkilerini interaktif hale getirmiştir. Bu uygulama Facebook ve Youtube gibi oldukça etkili sosyal medya araçlarını da içermektedir. Aynı zamanda ulusal portal vatandaşın canlı sohbet, açık forum, internet üzerinden seçim ve online oylama gibi şeylere de olanak tanımaktadır. Bakanlar ve hükümet yetkilileri bloglar aracılığı

ile vatandaşların sorunlarına eğilmektedir. Vatandaşın politikalara katılımı ve geri besleme mekanizması müşteri memnuniyetini neredeyse %100 arttırmıştır (BM, 2010, s. 61).

Japonya Örneği: Japonya'da E-Stat adı verilen kapsamlı istatistik bilgilerini içeren bir e-devlet uygulaması bulunmaktadır. Kullanıcı dostu bir arayüze sahip bu portaldan, vatandaşlar her türlü veriye ulaşabilmekte ve hükümet politikaları ile bu verileri kıyaslayabilmektedir. Aynı zamanda siteye mobil erişim de mümkün olmaktadır (BM, 2010, s. 69).

Singapur Örneği: Son yıllarda gösterdiği müthiş sıçrama ile e-devlet uygulamalarında en iddialı ülkelerden biri de Singapur olmuştur. %136'lık mobil penetrasyon oranı ile rekor kıran Singapur'da vatandaş 300'den fazla e-devlet uygulamasına cep telefonu aracılığı ile kolaylıkla ulaşabilmektedir. Vatandaş ve iş dünyası hükümetin bu uygulamaları nedeniyle oldukça memnun görünmektedir (BM, 2010, s. 69).

Almanya Örneği: Almanya çocukların eğitilmesi için ulusal bir portal üzerinden son derece faydalı bir e-devlet uygulaması yürütmektedir. Çocuklara bu portal üzerinden hükümet mekanizmasının nasıl çalıştığı anlatılmaktadır. Bu anlatım eğlenceli sunumlar, çizgi filmler ve oyunlar ile desteklenmektedir. (BM, 2010, s. 71)

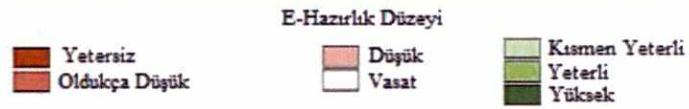
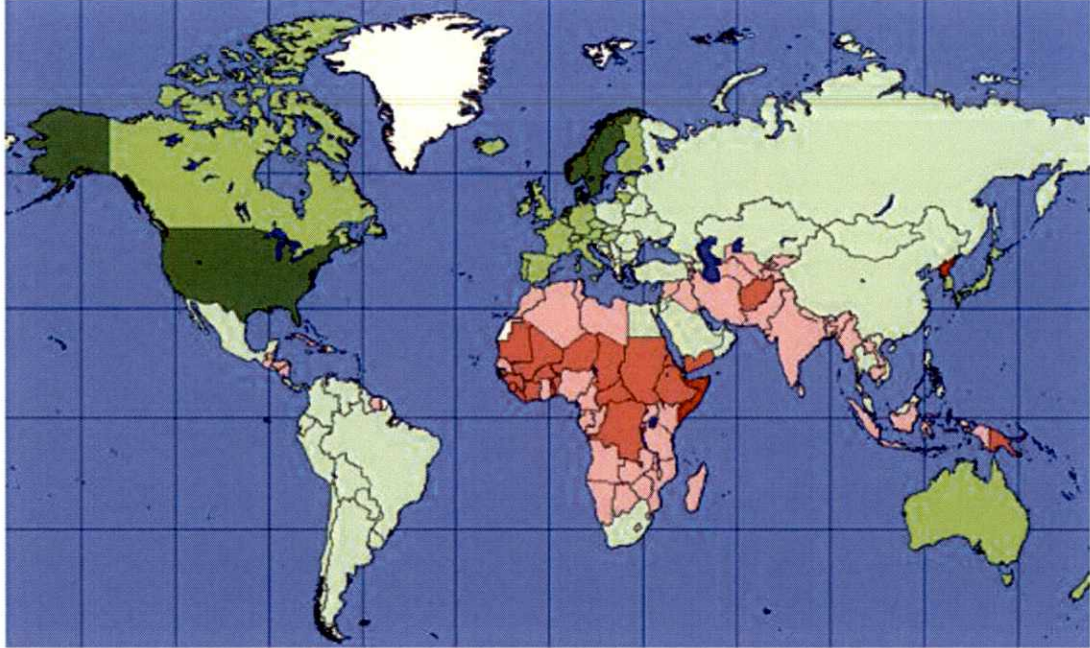
1.3.3 Ülkelerin e-devlet uygulama düzeylerinin karşılaştırması

Dünya ülkeleri e-devlet uygulamalarına uyumluluklarına göre şekil 1-10'da yer alan haritada farklı renklerde gösterilmiştir. En yüksek uyumluk koyu yeşil olarak gösterilirken en az uyum sağlayan ülkeler kırmızı ile sembolize edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri ve Kuzey Avrupa ülkeleri olan İsveç, Norveç ve Danimarka e-devlet uygulamalarını en etkin ve yaygın olarak kullanan ülkeler olarak zirvede yer almaktadır. Bu ülkeler koyu yeşil renkle yüksek kategorisinde gösterilmektedir.

Açık yeşil renk ile gösterilen Batı Avrupa ülkeleri, Kanada, Japonya, Avustralya, Güney Kore gibi ülkeler ise e-devlet uygulamalarını ikinci en iyi uygulayan ülkeler olarak görülmektedir. Anılan ülkeler açık yeşil renkle yeterli kategorisinde gösterilmektedir. Yine en yüksekten en düşüğe giderken üçüncü sırada açık mavi ile gösterilen kısmen yeterli ülkeler bulunmaktadır. Bu ülke grubunu Orta Avrupa ülkeleri, Rusya ve Çin gibi dev ülkeler, Mısır, Suudi Arabistan gibi Arap ülkeleri, Güney Amerika ülkeleri, Güney Afrika Cumhuriyeti vb. oluşturmaktadır. Türkiye’de e-devlet uygulamalarına uyum sağlama açısından üçüncü grubun içinde işaretlenmiştir.

Bu ülkelerden sonra beyaz renk ile gösterilen Gröndland ve Senegal gibi ülkeler vasat kategorisinde yer almaktadır. Genel ortalamanın altında olup kısmen daha iyi uyum sağlayan ülkeler pembe renkle düşük kategorisinde gösterilmektedir. Bu ülkeler Cezayir, Fas, Libya gibi Kuzey Afrika ülkeleri, Suriye, İran, Irak gibi Orta doğu ülkeleri, Hindistan, Pakistan, Bangladeş gibi Asya ülkeleri ve kısmen Güney Afrika ülkelerinden oluşmaktadır. Oldukça düşük kategorisinde koyu pembe ile sembolize edilen ülkeler Orta Afrika ülkeleri ve Afganistan yer almaktadır. Yetersiz kategorisini kırmızı renkli gösterilen ülkeler ise Somali, Kenya gibi birkaç en fakir Afrika ülkesi oluşturmaktadır (ITU, 2008, s. 9). Ülkelerin e-devlet hazırlık düzeyi ve uygulamaların yeterliği, BİT altyapısının gelişmişliği ile doğrusal bir ilişki görünmektedir.

Şekil 1-10. Ülkelerin E-Devlet Hazırlık Düzeyi Haritası.

Kaynak: (ITU, 2008, s.10)

Schellong (2009, s. 15) tarafından hazırlanmış olan Tablo 1-3'te, üç kurum tarafından yapılan araştırmalar sonucunda AB üyesi ve bazı aday ülkelerin e-devlet uygulamalarına ne derece aşına oldukları gösterilmektedir. Tablodaki "EUeGovBe" başlıklı sütun, AB tarafından yaptırılmış ve AB'nin 27 üye ve 4 aday ülkede sunulan e-devlet uygulamalarını kıyaslayan "European Union eGovernment Benchmarking" adlı çalışmanın sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 1-3. E-Devlet Uygulamalarının AB Kapsamında Kıyaslanması

	EUeGovBe (2007) N:EU27+4	Brown/ Brooking (2008) N: 198	BM (2008) N:182
Avusturya	1	65	16
Slovenya	2	112	26
Malta	2	56	29
Portekiz	3	18	31
İngiltere	4	35	10
Fransa	5	15	9
İsveç	6	72	1
Estonya	7	59	13
Norveç	8	60	3
Almanya	9	7	22
İspanya	9	14	20
Hollanda	10	33	5
Finlandiya	11	28	15
Belçika	12	105	24
Danimarka	12	62	2
İtalya	13	25	27
İrlanda	14	8	19
Çek Cumhuriyeti	15	55	25
Macaristan	16	116	30
Türkiye	17	61	76
Yunanistan	18	117	44
İzlanda	19	68	21
Lüksemburg	20	26	14
Kıbrıs Rum Yönetimi	20	50	35
Litvanya	21	78	28
İsviçre	22	29	12
Romanya	23	147	51
Slovakya	24	153	38
Letonya	25	78	36
Polonya	26	110	33
Bulgaristan	27	94	43

Kaynak: (Schellong, 2009, s. 15)

EUeGovBe araştırmasında; kamu kütüphane hizmetleri, çevrimiçi vergi ödeme, iş arama servisleri, araba tescili, ikamet ve taşınma bildirim, üniversitelere çevrimiçi kayıt, polise çevrimiçi şikayet, gümrük bildirim, sosyal güvenlik işlemleri ve sair e-devlet işlemleri incelenmiştir. Bu uygulamaların yaygınlığı, altyapısı, hızı, vatandaş memnuniyeti, teknolojisi, bakım ve onarımı, ayrıca en fazla e-devlet uygulaması

kullanan ülkeler ağırlandırılarak bir endeks oluşturulmuş ve sıralanmıştır (Schellong, 2009, s.11).

Birleşmiş Milletler (BM) de 2008 yılında 182 ülkeyi içeren bir ülkeler arası e-devlet uyum kıyaslama çalışması yapmıştır. BM araştırmasında 3 tane indeks kullanmıştır.

- 1) Telekomünikasyon Altyapı Endeksi: Ülkedeki her 100 kişiye düşen internet kullanıcı sayısı, mobil telefon kullanımı, geniş bant abone sayısı, telefon hattı gibi ITU tarafından sağlanan girdilerden oluşan bir endekstir.
- 2) İnsan Sermaye Endeksi: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından üretilen eğitim düzeylerini ölçen bir endeks.
- 3) Ağ Ölçüm Endeksi: Ülkelerin web sitelerinin ne kadarının eğitim, sağlık, işgücü, sosyal refah ve maliye gibi e-devlet uygulamaları içerdiğini ölçen nitelik endeksi (Schellong, 2009, s. 13).

BM araştırması insanların kamu hizmetleri hakkında ne ölçüde bilgilendirildikleri, hükümet programı, politikaları, bütçe, yasalar, düzenlemeler ve sair konularda ne derece bilgi edinebildiklerini dikkate almıştır. Aynı şekilde vatandaşın hangi oranda devlet politikaları hakkında danışmanlık alabildiği, e-seçim, ve karar mekanizmalarında etkinliği de kıyaslamada hesaba katılmıştır (Schellong, 2009, s. 13-14).

Araştırma yapan diğer kurum ise, 2001'den beri e-devlet uygulamalarının ülkeler arasında kıyaslamasını yapan ABD'deki Brown Üniversitesi'dir. 198 ülkeyi araştıran üniversite, ülkelerin internet ağlarını incelemiş, çevrimiçi gerçekleştirilen kamu hizmetleri ve vergi ödemesi, e-hizmet sunum kalitesi, erişim kolaylığı, kamu web site sayısı, diğer dillere çevrilebilme ve diğer birçok niceliksel ve niteliksel unsuru birleştirerek bir endeks geliştirmiştir (Schellong, 2009, s.14).

AB'nin kendi yaptığı çalışmaya göre Türkiye, 31 ülke arasında Macaristan'dan sonra 17. sırada yer almaktadır. Lüksemburg ve İzlanda gibi gelişmiş ve refah düzeyi yüksek ülkeleri geride bırakmış görünmektedir. Yine aynı sütunda en gelişmiş e-devlet hizmetini haiz ülke Avusturya, ikinci ülkeler ise Slovenya ve Malta olarak

görülmektedir. Oldukça gelişmiş e-devlet uygulamaları yürüten İsveç ve Norveç, altıncı ve sekizinci sıraları işgal etmektedir.

Brown Üniversitesi'nin çalışması oldukça ilginç sonuçlar vermektedir. 198 ülke için yapılan bu çalışmada Avrupa ülkelerinin çok başarılı çıkmadığı gözlemlenmektedir. En başarılı ülkeler 7. sıradaki Almanya ve 8. sıradaki İrlanda'dır. Türkiye 61. sıradaki yeri ile vasat bir görünüm sergilemektedir.

BM'nin çalışmasında ise 182 ülke arasında İsveç birinci, Danimarka ikinci ve Norveç üçüncü olarak görünmektedir. Türkiye ise 76. sırada görünmekte olup oldukça gerilerde kalmaktadır. İlk sütunda birinci çıkan Avusturya 3. sütunda 16. sırada, ikinci sırada olan Slovenya ise 26.sırada görünmektedir.

Endekslerde kullanılan metodolojiler ve değişkenler farklı olduğundan sıralamaların farklı çıkması doğal olmakla birlikte, gelişmiş İskandinav ülkelerinde e-devlet uygulamalarının oldukça ileri olduğu ortaya çıkmaktadır.

Schellong'un karşılaştırmasında kullandığı 2008 tarihli BM araştırması, 2010 yılında "mali ve iktisadi kriz döneminde e-devletten yararlanma" perspektifiyle yapılan yeni bir e-devlet araştırması ile güncellenmiştir.

Tablo 1-4. E-Devlet Gelişiminde Zirvedeki Ülkeler

Sıra	Ülke	E-Devlet Gelişim İndeksi	Sıra	Ülke	E-Devlet Gelişim İndeksi
1.	Güney Kore	0.8785	11.	Singapur	0.7476
2.	ABD	0.8510	12.	İsveç	0.7474
3.	Kanada	0.8448	13.	Bahreyn	0.7363
4.	İngiltere	0.8147	14.	Yeni Zelanda	0.7311
5.	Hollanda	0.8097	15.	Almanya	0.7309
6.	Norveç	0.8020	16.	Belçika	0.7225
7.	Danimarka	0.7872	17.	Japonya	0.7152
8.	Avustralya	0.7863	18.	İsviçre	0.7136
9.	İspanya	0.7516	19.	Finlandiya	0.6967
10.	Fransa	0.7510	20.	Estonya	0.6965

Kaynak: (BM, 2010, s. 60)

Tablo 1-4'te de görüleceği üzere ilk 20'de yer alan ülkeler Estonya dışında oldukça gelişmiş, kişi başına gelirleri yüksek ülkelerdir. Özellikle Güney Kore son yıllarda gösterdiği patlamayla gelişmekte olan ülkeler sınıfından, gelişmiş ülkeler sınıfına geçmiş görünmektedir. Bu gelişmede e-devlet uygulamalarını yerinde ve etkin kullanması da etkili olmuştur (BM, 2010, s. 60).

Tablo 1-5. Batı Asya E-devlet Gelişim Tablosu

Ülke	E-Devlet Gelişmişlik İndeksi		Dünya E-Devlet Gelişmişlik Sırası	
	2010	2008	2010	2008
Bahreyn	0.7363	0.5723	13	42
İsrail	0.6552	0.7393	26	17
Kıbrıs Rum Yönetimi	0.5705	0.6019	42	35
Birleşik Arap Emirlikleri	0.5349	0.6301	49	32
Kuveyt	0.5290	0.5202	50	57
Ürdün	0.5278	0.5480	51	50
Suudi Arabistan	0.5142	0.4935	58	70
Katar	0.4928	0.5314	62	53
Türkiye	0.4780	0.4834	69	76
Umman	0.4576	0.4691	82	84
Azerbaycan	0.4571	0.4609	83	89
Lübnan	0.4388	0.4840	93	74
Gürcistan	0.4248	0.4598	100	90
Ermenistan	0.4025	0.4182	110	103
Suriye	0.3103	0.3614	133	119
Irak	0.2996	0.2690	136	151
Yemen	0.2154	0.2142	164	164
Bölge Ortalaması	0.4732	0.4857		
Dünya Ortalaması	0.4406	0.4514		

Kaynak: (BM, 2010, s. 71)

BM tarafından Batı Asya ülkeleri tablosunda gösterilen Türkiye, Tablo 1-5'te görüldüğü gibi 2008 raporunda 76. sırada iken 2010 senesinde 69. sıraya yükselmiştir. Yine de Güney Kıbrıs, Ürdün, Suudi Arabistan gibi ülkelerin altında kalması oldukça manidardır.

2- E-DÖNÜŞÜMÜN DEMOKRASİ, KATILIM VE SİYASETE ETKİLERİ

Demokrasi, tanımı ve modelleri değişiklik gösterse ya da tartışılmaya devam etse de, Grekçe kökenli halkın iktidarı anlamına gelen bir tamlamadır. Burada en kaba hatları ile yönetilenler olan halkın, yönetimde ve karar alma sürecinde söz sahibi olması, demokrasinin belirleyici özelliği olarak görülmektedir.

Demokrasinin üzerinde uzlaşmış bir tanımı bulunmaması sebebiyle kavramın açıklanmasına demokrasi kriterleri açısından yaklaşmak daha sağlıklı bir yöntemdir. Bu bağlamda, Robert A. Dahl (2001, s. 40), demokrasi için beş kriter önermektedir. Bunlar; etkin katılım, oy kullanma eşitliği, bilgi edinebilme, gündem üzerine son sözü söyleme hakkı ve yetişkinlerin dahil olmasıdır. Bir yerde demokrasinin varlığı ve ölçüsünü bu kriterlere bakarak değerlendirmek mümkündür. “Hem katılımı hem de halk yararına yönetimi” (Karaçor, 2009, s. 123) kapsayan demokrasi, çeşitli biçimler veya adlandırmalar alabilmektedir. Örneğin doğrudan demokrasi, referandumlu demokrasi, seçimli demokrasi, temsili demokrasi, aristokratik demokrasi vs. Her modelin taraftarı da, kendi benimsediği şekli ve/veya adı “gerçek demokrasi” olarak takdim etmektedir. Bu bağlamda nitelikli bir tartışma için Henry D. Mayo'nun (1964, s. 17-28) klasikleşmiş eserine bakılabilir.

Demokrasinin ilk örneği olarak tarihte Atina kent devletinde uygulanan demokrasi bilinmektedir. Atina demokrasisinin belirleyici özelliği, azınlığın tahakkümüne değil çoğunluğa dayalı olmasıdır. Erdemli yurttaşlar topluluğu demek olan demos, “polis”i (kent devleti) yönetir ve her biri bir yargıç tavrıyla adaleti gözetir. Atina'daki uygulama, “klasik demokrasi” diye adlandırılır. Belli başlı tüm kararlar, vatandaşların arasından kura ile seçilen 500 üyeli Eklesya adı verilen mecliste alınıyordu. Bu meclis senede en az kırk defa toplanırdı. Tam zamanlı çalışacak kamu görevlilerine ihtiyaç duyulduğunda, bütün vatandaşları temsil eden küçük bir örnek olmaları için kura usulü ile veya dönüşümlü olarak seçilir ve mümkün olan en geniş katılımın sağlanması için görev süreleri kısa tutuluyorlardı (Dahl, 1993, s. 18-22). Bu nitelikte binden fazla makamın olduğunu belirten Dahl, Atina gibi görece büyük bir

demosu olan kentte bile bütün yurttaşlara görev sırası geldiğini ifade eder. Atina demokrasisinin özelliği, vatandaşlarının siyasi sorumlulukları üstlenirken ücret almamaları ve katılmaya istekli davranmalarındır. Bunun en önemli sebebi, üretim ve günlük hizmetlerin günümüz demokrasi ile tezat oluşturan bir şekilde kölelik sistemi yardımıyla yürütülmesidir.. Vatandaşlık ve dolayısıyla oy verme hakkına sahip olan yirmi yaş üstü tüm Atinalı erkekler, üretim ve geçim sorunlarına ilişkin sorumluluklarının büyük bir kısmını köleleri aracılığıyla yerine getirmişlerdir. Atina toplumunda, yurttaşlık genel nüfusa göre oldukça küçük bir kesimin sahip olduğu bir hak ve ayrıcalıktır. Doğrudan demokrasi uygulanan Atina’da, siyasetin aktörleri sadece yurttaşlık hakkına sahip kişiler idi (Dahl, 1993, s. 23).

Demokrasinin kelime anlamında barındırdığı gibi, halkın kararları kendisinin alması, Atina örneğindeki küçük bir kent devleti çerçevesinde bile gerçekleştirilmesi imkansızdır. Bundan dolayı, karar mekanizmasının belli aralıklar ve yöntemlerle yenilenen temsilciler eliyle işletilmesi yeğlenmektedir. Temsilcilerin belirlenmesinin en yaygın yöntemi, seçimlerdir. Kararlar, temsilcilerin oluşturduğu bir toplantıda (parlamento) oy birliği ile alınmadığı durumlarda, tercihlerin yoğunlaşmasına bakılarak çoğunluğun tercihinden yana alınır.

Genel olarak “temsili demokrasi” denilen modern demokrasiler için seçimler, en önemli özelliklerinden birisi ve tamamlayıcı ögesidir. Çünkü seçimler, vatandaşın siyasal sürece katılımının en etkin ve törensel şeklidir. Seçimlere aday ya da seçmen olarak katılmanın dışında aşağıda ayrıca tartışılacak farklı demokratik katılım biçimleri vardır. Demokrasi, bilgi toplumunun sahip olduğu yeni iletişim ağlarının ve etkileşimli yeni medya unsurlarının da eklenmesi ile siyasetin tarzı değişime uğramaktadır. Temsilcilerin kendilerini seçen vatandaşların çıkarlarını tam olarak temsil etmedikleri iddiasıyla ortaya konulan eleştirilerde görülen demokrasi açığını gidermeye hizmet edeceği umudu ile e-demokrasi halini alma eğilimindedir. Demokrasinin dönüşümüne, öncelikle sağladığı katılım alanları sayesinde yeni teknolojinin etkisi ile temsiliyet esaslı siyasal mekanizmanın aşınması sebep olmaktadır.

E-demokrasi kavramı, peşi sıra doğrudan demokrasi çağrılarını getirmektedir. BİT dolayısıyla gerçekleşen katılımın kolaylık ve ucuzluğuna bakarak neredeyse her karar için halkın hakemliğine başvurulması, doğrudan demokrasi olarak sunulmaktadır. Ancak bu uygulamada halkın önüne, lehinde ya da aleyhinde oy kullanacağı oluşturulmuş bir karar getirilecektir. Halbuki temsilciler arasında yürütülen müzakere sonucunda karar alınması, farklı kanaat ve çıkarları temsil eden sözcülerin uzlaşmalarını gerektirmektedir. Alınan kararlar ve siyasal uygulamalar belli zaman aralıklarında yenilenen seçimler yoluyla meşruluğunu sağlamaktadır (Özalp, 2009, s.2090). Karar alma sürecinin halkta sonuçlanması, çoğunluğun tartışılmaz hakimiyetini kurumsallaştırma tehdidini taşımaktadır.

Bu bölümde gelişimi anlayabilmek için, demokrasilerde katılımın yerleşik yolları, BİT kullanılmasının katkısı ile ortaya çıkan yeni katılım yolları, özelliği nedeniyle e-seçim uygulamaları üzerinde durulacaktır. E-demokrasi dönüşümünün demokrasiye ve vatandaşa açtığı yeni kapılarla bu kapıların ardında gizli fırsat ve tehditleri değerlendirilmektedir.

2.1- Demokrasilerde Siyasete Katılım Yolları

Demokrasi, bir karar alma ve yönetim biçimi olarak demosun sürece katılımını bünyesinde barındırmaktadır. Yönetici ve temsilcilerin belirlendiği seçimler, yukarıda da denildiği gibi, siyasal katılımın en etkin şeklidir.

Seçimler, belirlenmiş yeterliklere (yaş, eğitim vs.) sahip vatandaşların aday olabildiği, seçmen sayılma yeterliliğine sahip vatandaşların adaylara, listelere veya partilere yönelik tercihlerini belirttiği demokrasilerin şölen dönemidir. Bu şöleni renklendiren propaganda kampanyaları da, başka bir katılım zemini sağlamaktadır. Yapılan toplantı ve mitinglere katılmak, destek veya protesto eylemleri, karşılamalar, propaganda konuşmaları yapmak, bir aday veya partinin rozet, bayrak vb sembollerini taşımak türünden faaliyetlerin her biri, bir siyasal katılım eylemidir.

Seçimlere katılımın oy vermeyi aşan bir yanı olduğunu belirttikten sonra, bütün rejimler için oylamaya katılma oranının yüksekliği, sistemin meşruiyetine ilişkin önemsenen bir göstergedir. Bu katılımın gönüllü ya da müeyyide tehdidi sebebiyle gerçekleşip gerçekleşmediği değerlendirmeyi değiştirecek bir etkidir. Bir ülkede seçimlere katılımı artırmak için yaptırımlar öngörülüyorsa, o ülke yöneticilerinin üçüncü taraflara karşı sahte meşruiyet dayanaklarına ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Ancak XX. Yüzyılın ortalarında dünyadaki demokrasilerin dörtte birinde oy kullanmamaya ceza getirildiği (Powell, 1990, s. 153) hatırlanarak zoraki meşruiyet değerlendirmesini ihtiyatlı tutmalıdır.

En yaygın demokrasi biçimi olan temsili demokrasiler açısından bakıldığında, yönetim ve karar sürecine katılmanın seçimlerden başka pek çok aracı ve ortamı bulunmaktadır. Bu ortamların genişletilmesi ve araçların sayıca artırılıp kullanımının kolaylaştırılması ise, o toplumda demokrasinin düzeyini göstermektedir. Seçimler yoluyla iktidarın el değiştirdiği bir toplumda, demokratikleşmeden söz edilirken, aslında tam da bu ifade edilmektedir.

Demokratik katılımın seçim dışında kalan yollarının başında, bugün yaygın olarak sivil toplum kuruluşu (STK) denilen baskı ve menfaat grupları bünyesinde örgütlenme gelmektedir. STK'lar, aslında seçimlerde aday listesi göstermeyen siyasal örgütler gibi değerlendirilebilir. Çünkü katılımcı bir karar sürecinin işlediği toplumlarda, bütün toplumsal sorunlar siyasallaşma potansiyeline sahiptir. Sartori de (1993, s. 232-252), “demokrasinin karar verme teorisi”nde bir konuda ortaklaşa karar vermenin üzerinde dururken, bir sorunun nasıl ve ne zaman siyasal alana taşınacağını tartışmaktadır. Belirli bir çıkar veya düşünce için birleşenlerin oluşturduğu STK'lar, varlıkları ve eylemleri ile siyasal katılımın araçları durumundadır. Belirli bir konuya veya coğrafi parçaya ya da genel ilgiye yönelik bireysel tercihleri benzer kişilerin birlikte hareket edebilmek üzere oluşturdukları gruplar halinde katılımın kişilerin tekil etkinliğine kıyasla sonucu daha fazla etkilemektedir. Seçim dönemleri dışında siyasi parti üyeliğinin de bu kapsamda değerlendirilmesi mümkündür. Vatandaşlara örgütlenme konusunda getirilen her bir sınırlılık, demokrasi alanındaki bir daralma anlamına gelmektedir.

Örgütlü veya bireysel olarak vatandaşların karar alıcılar / temsilciler üzerinde etkili olmak için yürüttükleri ikna faaliyetleri türünden lobicilik çalışmaları başka bir katılım yolunu oluşturmaktadır. Lobi faaliyetinin STK faaliyetlerinden en önemli farkı kullanılan yöntemdedir. Lobiciler, muhataplarının tekil çıkarlarına olumlu ve/veya olumsuz dokunmalar yoluyla alınacak kararları etkilemeye çalışırlar. STK faaliyetinde ikna veya kamuoyunun karar alıcılar üzerinde baskını üretme araçları öncelikle kullanılmaktadır.

Siyasal katılmanın başka pek çok yolu tanımlanabilir. Turan, katılma biçimlerini alışılmış ve olağandışı olarak iki ana grupta toplayarak örneklendirmiştir. Bildiri yayınlamak veya dağıtmak, başkaları ile siyaset konularını konuşmak, siyasal faaliyet içindeki kişilerle tanışmak, bağışta bulunmak, bireysel veya toplu dilekçe vermek gibi eylemler yanında itaatsizlik, boykot, grev, işgal, karşıt olarak gördüklerine yönelik şiddet ve terör de bir siyasal katılma biçimidir (Turan, 1986, s. 68-73).

Siyasi partiler etrafında birleşmiş düşünce ve kadroların iktidara gelebilmek için rekabet edebildikleri ve çoğunluğun düşüncesinden farklı ve azınlıkta kalanların da varlıklarını sürdürüp kendilerini ifade edebildiği çoğulcu ve yarışmacı demokrasilerde vatandaşların siyasal sürece katılması, aynı zamanda demokrasinin, sahip oldukları siyasal kültür ve bilinç düzeyinin göstergesidir. Dahl, (1993, s. 304 dipnotu) toplam nüfusun %10'undan fazlasının seçimlere katılması ve oyların %30'dan fazlasının en büyük partiden başka partilere verilmiş olmasının çarpımı ile elde ettiği sonucu demokratikleşme endeksi olarak kabul etmektedir. Bu endeks, 5.0'dan daha küçük olmamalıdır.

Vatandaş ile devlet arasında iletişim kanallarının açıklığı ve çeşitliliği, karşılıklı güven duygusunu pekiştirecek bir araçtır. Özgün bir tanım yapmak gerekirse; siyasal katılım vatandaşın devlet ve diğer örgütlü yapıların içinde işleyen karar sürecinde ve kararların uygulanmasında kendi çıkar ve fikirlerini etkin kılmaya yönelik eylemli çabaların bütünüdür. Vatandaştan devlete yönelik iletişimin yaygın ve etkin

olarak işleme, vatandaş odaklı devlet algısı için oldukça önemlidir. Devlet, vatandaşının beklentilerini yeterli ve doğru biçimde öğrenebilmek amacıyla, katılma kanallarını çeşitlendirmek ve genişletmek zorundadır. Birincil önemdeki seçim katılımını artırmaya yönelik olarak yasal zorlamalardan evvel seçmen kayıtlarının kolaylaştırılması, seçim sisteminde adalet ve saydamlık gibi önlemlere öncelik vermelidir. Bunun dışında, demokrasinin gelişebilmesi için seçimlerin yanında modern demokrasinin varlığı için asgari usul şartlarına da uyulmalıdır. Bu kapsamda, siyasal kararlar üzerinde kontrol yetkisi seçilmiş organlarda toplanmalıdır. Temsil yetkisi bulunan karar organlarının seçimi genel oy ile gerçekleşmeli ve yurttaşlara seçilme hakkı yaygınlaştırılmalıdır. Vatandaşlar siyasal partiler ve menfaat grupları şeklinde örgütlenebilmelidir. Halk tarafından seçilmiş organlar, anayasal yetkilerini seçilmemiş organların ezici muhalefetine tabi olmadan kullanabilmeli ve devlet kendi kendini yönetmelidir (Karaçor, 2009, s. 124).

Bireylerin siyasal sürece çekilmesi, özellikle oy vermeye yöneltilmesi konusunda etkin bir şekilde gayret göstermesi beklenen kurumlar, sivil örgütler ve en başta siyasi partilerdir. Çünkü ikna edebildikleri seçmenin oy kullanması, kendilerine verilebilecek desteğin güçlenmesine hizmet edecektir. Bunun yanı sıra, azınlıkta kalacak bile olsa, hükümet etme gücü toplayan büyük partinin karşısına daha geniş bir seçmen desteği ile çıkabilecektir. Elde ettiği güç, hem örgüt olarak kendisinin varlığını sürdürmesini hem de büyük rakibi ile kendisine oy vermeyen seçmen tarafından siyasi önermelerinin önemsenmesine katkı sağlayacaktır. Bütün bunlar, partilerin ve STK'ların demokratik siyasal kültür içinde vazgeçilmez kıymetinin yapıtaşlarını oluşturmaktadır. Parti sisteminin seçmeni mobilizasyonu konusunda yaptığı çalışmada Powell, (1990, s. 158-164) partilerin demokraside neden vazgeçilmez sayıldığını ortaya koymuştur.

Katılımın en edilgen görünülerinden birisi olmakla birlikte, aktif katılma biçimlerini destekleyeceği ve vatandaşların kamusal organları denetleyebilmeleri açısından imkanlarını genişleteceği için, halkın alternatif bilgi kaynaklarına ulaşma imkanlarının varlığı önemlidir. Bu aşamada, kitle iletişim araçlarının bağımsız olarak haberleri derleyebilmesi, aktarabilmesi ve halkın da farklı haber kaynaklarına

erişebilmesi sorunu ortaya çıkmaktadır. Kitlesele iletişim in tek taraflı gerçekleştiği gazete ve dergilerden sonra, radyo ve ardı sıra televizyonla birlikte çeşitlenmenin başlaması, bu araçların rolünü ve etkinliğini artırmıştır. Bu kanallar, hem siyasi partilerin propaganda çalışmalarına hizmet ederek hem de seçmenin eğilimlerini yansıtması için ortam sağlayarak iki yanlı bir işlev görmektedir. Ülkemizde de radyonun sadece devlet eliyle yayın yaptığı ve Türk demokrasisinin erken dönemlerinde, iktidarın radyo üzerindeki denetimi hakkında bolca örnekler yaşanmıştır (Güngör, 2004a, s. 463). Kısacası kitle iletişimi siyasal katılımı, katılma kitle iletişimini besleyen unsurlardır (Yücekök, 1987, s. 27). Kitle iletişimin sağlıklı olarak işlemesi, seçmenin ve seçilmişlerin karşılıklı empati duygularını da artıracığı için olası çatışma konularının, farklı kanaatlerin temsilcileri arasında müzakerelerle çözülmesine veya en azından uzlaşmaya daha açık bireylerin çoğalmasına katkı sağlayacaktır. Karar organlarını oluşturan seçilmişlerin de kitle iletişimine muhatap olduğunu bilmek, burada kendisini ifade edebilen seçmen açısından bir yanıyla karar sürecine katılma anlamı taşımaktadır.

Günümüzde geleneksel medya olarak adlandırılan televizyon, gazete ve radyonun yanında yeni iletişim araçları olan başta internet ve cep telefonu olmak üzere çok sayıda kitle iletişim aracı yaygın olarak kullanılmaktadır. Yeni iletişim araçları sayesinde bireyler düşüncelerini doğrudan birbirlerine anlık ve etkileşimli şekilde aktarabilme olanağına kavuşmaktadırlar. Bu yolla yaşanan etkileşim, sadece seçmenler arasında sınırlı kalmamaktadır. Aksine seçmenin siyasal kurumlara, kamu kurumlarına, bunların yönetici veya temsilcilerine daha kolayca ulaşmasını sağlamaktadır.

2.2- Bilgi Toplumunda Siyasal Katılmanın Yeni Yolları

Bilgi toplumu, 1. Bölüm’de ayrıntılı şekilde incelendiği gibi, sanayi toplumunun BİT etkisi ile yaşanan dönüşümün sonucunda varıldığı kabul edilen toplum tipidir. Toplumsal dönüşüm, bireylerin gündelik yaşam pratiklerini ve her türlü ilişki biçimlenişini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen bir süreçtir. Dolayısıyla

“toplumsal” dönüşürken “siyasal” kaçınılmaz bir şekilde dönüşümün parçası olmaktadır.

Bilgi toplumunda siyasal dönüşüm, siyasetin kavramsal ve kurumsal yapısını sarsacak ölçüde siyasal ilişkilerin de değişmiş ya da değişmekte olduğunu anlamı itibarıyla içermektedir. Ticari ilişkilerin BİT üzerinden yürütüldüğü ortamda ticaretin yapılagelişi ve anlayışı değiştiği gibi, siyaset de “e” ön eki ile birlikte başka bir şey haline gelmektedir/gelecektir.

Yukarıdaki sayfalarda yarışmacı ve çoğulcu modern demokrasilerde katılım üzerinde durulmuştu. Ancak siyasal sürece katılım, demokrasilere özgü bir eylem değildir. Bütün yönetim biçimlerinde siyasal kararlar ve uygulamalar dar ya da geniş etkileşime açıktır. Kaldı ki, demokrasi gibi bir kaygısı olmayan diktatörlüklerin veya diğer mutlakiyetçi yönetimlerin varlıkları sürdürebilmeleri için, yönetilen kitleler nazarında meşru bulunması şarttır. Meşruiyetini yitiren bir yönetimin yöneticileri bulunduğu konumu uzun süre koruyamaz. Bu meşruiyet arayışı demokrasi dışı yönetim biçimlerinde bile, siyasal katılım kapılarını aralık bıraktırmaktadır. Bu aralık ne kadar dar olursa olsun, küreselleşme çağında bilgi toplumu dönüşümü yaşanmasa bile yaygın ve yayılmaya kabiliyetli BİT, kullanıcılarına yeni ve alışılmadık katılım fırsatları sunmaktadır. Durum böyle olunca, demokrasilerde vatandaşların yeni iletişim araçları sayesinde elde edecekleri katılım platformlarının sınırsızlığı bile söylenebilir.

Bu ortamda partiler, hükümet ve parlamentonun yanı sıra siyasal alanda medya daha önemli rol oynamaya başlamıştır. Her şeyin başında toplumsal ve siyasal tartışmalara zemin sağlamaktadır. Böylelikle vatandaşların belli bir konuda bilgi ve kanaat sahibi olmasını kolaylaştırmaktadır. İzleyen aşamada vatandaşlar, bu bilgilere dayanarak kanaatlerini oluştururlar ve keza kamuoyu araştırmalarında, protesto eylemlerinde ve en önemlisi seçimlerde bu kanaatlerini tercihe çevirip siyasal alana aktarabilirler. BİT, iletişim tarzını değiştirdiği gibi bilgi edinme ve iletişim imkanlarını oldukça genişletti. Bu da demokrasimizi tam temelinden etkiler (Ewert vd., 2003, s. 227).

Yeni iletişim araçları cümlesinden ilk sırada internet ve cep telefonları gelmektedir. “İnternet sırf ekonomik getirileri ile sınırlandırılmayacak olan bilakis kültürel boyutun özünü belirleyen ve bütün açılardan siyasal süreci kavrayan küreselleşmenin ortamı ve nesnesidir” (Leggewie, 2005, s. 4). Kaldı ki, bütün BİT araçlarının iç içe girdiği uygulamalar dolayısıyla herhangi bir iletişim aracı kullanıcısı, birçok kanaldan birden bütün dünyayla bağlantı kurabilir haldedir.

Geleneksel olarak ses, veri ve görüntü iletimi farklı altyapılar ve cihazlar vasıtasıyla sağlanmaktadır. Yeni nesil şebekelere doğru devam eden geçiş sonucunda artık şebekeler ve hizmetler birbirine bağımlı olmaktan çıkmış ve yakınsama ile telekomünikasyon, bilişim ve radyo-tv hizmetlerinin aynı cihaz aracılığıyla kullanılmasının etkisi ile ilgili sektörler arasındaki sınırlar belirsiz bir hal almaya başlamıştır (Güngör vd., 2009, s. 6). Genişbant ve mobil internetin yaygınlaşmasından sonra sık sık duyulmaya başlanan, birden çok telekomünikasyon hizmetinden tek cihaz kullanılarak yararlanılması anlamındaki yakınsama BİT alanında anahtar kavram haline gelmiştir. İnternete bağlanan televizyon, cep telefonu ile uzaktan çalıştırılabilen ev elektronik cihazları veya sesli görüşme yapmaya da imkan veren taşınabilir bilgisayarlar yakınsama örnekleridir. Yakınsamayı en iyi kullanan cihazların başında yer alan “akıllı telefonlar”; internet bağlantısına ve , internete dosya indirip yüklemeye imkan veren, kişiselleştirilebilen uygulamalar ile eğlence, gazete, harita hizmetleri verirken, eklenen yazılımlarla bir uzaktan kumandaya da dönüşebilmektedir (blog.ttnet.com.tr, 2011). Gelişen bu teknoloji, bireylerin aktif birer aktör olarak siyasal sürece girişlerini kolaylaştırma potansiyeline sahiptir. Çünkü BİT, önceden olmayan yeni ortamların meydana gelmesine imkan sağlayarak siyasal iletişim kanal ve yöntemlerini çeşitlendirerek bu hareketliliği hızlandırmaktadır.

Başka bir deyişle, internet ve diğer BİT imkanlarının kullanılması, kendine özgü yeni bir kamusal alan ortaya çıkarmıştır. Bu alanda, web2.0 teknolojisinin kullanımı ile forum sayfaları, haber grupları, e-posta listeleri, sohbet odaları, anketler, internet sitelerinin haberlerine yorum ekleme bölümleri gibi ortamlar, vatandaşlara isterlerse

“kimliklerini gizleyerek” görüşlerini açıklama imkanı sunmaktadır. Anlık mesajlaşma araçları, video ve dosya paylaşım ve sosyal medya siteleri ortak ilgiyi paylaşan kişilerin etkileşimli bir şekilde buluşmalarına, ortak etkinlikler düzenlemelerine ve haberleşmelerine hizmet etmektedir. Bununla paralel olarak gerçekleştirilen eylemlerin, yaygın haber kanallarının gölgelemelerine karşın bütün dünyaya, en azından ilgili kamuoyuna ulaştırılabilmesini mümkün kılmaktadır.

Sosyal medyanın sunduğu kişiselleştirme, işbirliği ve paylaşım imkanları, siyasal katılma açısından bu araçların ayrıcalıklı bir mecra işlevi üstlenmesine sebep olmaktadır. Son dönemde, bu mecralar üzerinde gerçekleştirilen siyasal faaliyetlerin yoğunlaşması bunun göstergesi durumundadır. BİT'in siyasal katılıma sağladığı katkılar, dünya genelinde 4 Kasım 2008 tarihinde yapılan ABD başkanlık seçimlerine yönelik olarak Demokrat Parti adayı Obama'nın kampanyası dolayısıyla yaygın bir bilinirlik kazandı. Özellikle sosyal medyanın başarılı şekilde kullanılması, seçim başarısında önemli katkılar sağlamıştır.

Obama'nın 2008 seçimlerindeki kampanyası kapsamında, özel bir internet stratejisi uygulandı ve olumlu sonuçlar alındı. Kampanya sırasında Obama adına açılan <http://www.barackobama.com> internet adresi halen yayındadır ve şimdiden 2012 başkanlık seçimleri ile ilgili kampanyaya hizmet etmektedir. “Obama'08” kampanyasının “internet alanındaki başarısı belki de elde edilen bağış miktarı ve bu bağışı yapan insanların sayısı ile açıklanabilir. Çünkü Obama'nın 670,7 milyon dolarlık seçim bütçesinin önemli bir kısmı internet üzerinden toplanan bağışlardan elde edildi. Yaklaşık 475 bin kişi internet üzerinden kampanyaya katkıda bulundu ve her biri en az 100 dolar bağış yaptı” (Yüksel, 2009). Bu başarı öyküsü, dünyanın her yerinde siyasi partiler ve liderlerde, son yıllarda internet ve sosyal medyayı kampanyaları için kullanma eğilimini artırmıştır. Ancak Obama benzeri, iyi düşünülmüş bir uygulamanın henüz yaşandığını söylemek zor görünmektedir.

Siyasi partilerin internet üzerinden yürüttükleri yayınlar genel olarak tanıtıma yönelik program, tüzük ve organları ile partinin gençlik ve kadın kolları hakkında tek taraflı bilgilendirme, liderlerinin tanıtımı ve dokümanların bilgisayara indirilmesine

odaklanmıştır. Bazı örneklerde partinin çalışmalarına katılma talebi, e-posta listesine üyelik kaydı yaptırma, çevrimiçi bağış yapma, partiye mesaj iletme, partinin basılı yayın, video ve resimlerine ulaşılan e-kütüphane, partinin sosyal medya bağlantıları yer almaktadır.

Gerçekten Obama'nın 2008 kampanyasından sonra daha iyi örgütlenmiş bir siyasal kampanya görülememiştir de, internet 2011 yılı içinde dünyada büyük toplumsal ve siyasal çalkantıların ev sahipliğini yapmıştır. Bugün adı "Arap Baharı" olarak yerleşen Tunus'taki "Yasemin Devrimi" ile Ortadoğu'da başlayıp (Rutz, 2011) Mısır, Bahreyn, Yemen, Libya ve Suriye üzerinden "Wall Street'i İşgal Et" hareketi ile ABD'ye ve buradan batı dünyasının büyük şehirlerine kadar uzanan oldukça maceralı bir yıl yaşanmaktadır. 17 Eylül tarihinden beri ABD'de finans kuruluşlarının merkezi durumundaki Manhattan'da bir parka kamp kuran hareket, kendi resmi sitesinde Tunus ve Mısır ayaklanmalarından esinlendiğini ifade etmektedir. Burada yayınlanan birçok "günlük" girişinin yanı sıra eylem programı da bildirilmektedir. Bu çerçevede hareketin ABD'de New York dışında Portland'daki uzantısı ile İspanya, Belçika ve Almanya'daki küresel yandaşlarının da eylemlerine yer verilmektedir (Occupy Wall Street, 2011). Yeni medyanın araçları, bu aşamada özellikle adları belirtilerek Facebook ve Twitter yeni ve çok özgür/özgün bir örgütlenme alanı halindedir. Bunların üzerinden yürütülen iletişime cep telefonları ve SMS zinciri eklenince, bir anda hazırlıksız biçimde geniş kalabalıkların kitlesel bir eylem için meydanlara dökülmesi sağlanmaktadır. Eylemcilerin kalabalık gruplar halinde tutuklanmalarının görüntüleri YouTube'da yayınlanınca eylemcilere verilen desteğin genişlediği ve eylemciler arasında dayanışmanın güçlendiği gözlenmiştir (Ada, 2011, s.32).

Yeni iletişim teknolojilerinin siyasal etkisinin ilk örneği Arap Baharı değildir. Bu bağlamda Filipinler'de bir kısa mesaj kampanyası ile 17-20 Ocak 2001 tarihlerinde yaşanan halk hareketi Başkan Joseph Estrada'yı gücünden etmeye yetmiştir. Benzer bir kampanya ise Roh Moo Hyun'a Güney Kore başkanlığını kazanmasında yardımcı olmuştur (Karaçor, 2009, s. 128).

Demokrasilerde sivil hareketler ve sivil toplum tarafından oluşturulan kuruluşlar göz ardı edilemez bir gerekliliktir. Vatandaş katılımının bireysel kalmak yerine güç birliği içinde yürütülmesine hizmet eden STK'lar, nitelikleri gereği genel ve özel kamuoyu ile karar alıcılara yönelik iletişim halindedir. Yeni iletişim teknolojileri STK ve toplumsal hareketler tarafından kendilerini tanıtmak, örgüte destekçi, bağışçı ve gönüllü bulmak, görüşlerini gazetecilere ve karar alıcılara ulaştırmak, eylemlerini organize etmek ve duyurmak için kullanışlı bir çok araç ve ortam sağlamaktadır. Örneğin forum ya da e-gruplarda iç yapılarını belirleme tartışmaları yürütme, e-postalar üzerinden düşünce, karar veya eylemleri duyurma, görüntüleri paylaşım ağları üzerinden yaygınlaştırma gibi işlevler BİT araçları ve internet ile sağlanabilmektedir.

Kendisi de bir STK olan Sivil Toplum Geliştirme Merkezi tarafından yayınlanmış olan Mutlu Binark ve Koray Löker (2011) tarafından hazırlanan Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi, STK faaliyetlerinde BİT kullanıma iyi örneklerle dayalı bir yol gösterici olmaya çalışmaktadır. Toplumsal hareketler ve STK'lar hükümet ya da yaygın medyanın uyguladığı sınırlamaları ve yalıtımı aşmak, yerel, ulusal ve uluslararası örgütlerle iletişim ve işbirliği kurmak için internette yararlanmaktadır. Birçok toplumsal hareketin ve sivil toplum örgütlenmesinin ise zaman, para ve bilgi yetersizlikleri nedeniyle yeni medya ortamının sağladığı olanakları kullanamadığı gözlenmektedir. Binark ve Löker, internet sayfasına sahip olanların da bu ortamı tek yönlü bildirimler için kullandıkları ve web teknolojisinin sunduğu etkileşimsellikten etkin faydalanmadıklarını tespit etmişlerdir (Binark ve Löker, 2011, s.22–50).

STK faaliyetlerinin yanı sıra doğrudan internette yürütülen örgütlü veya bireysel girişimlerin ürünü gelişen eylemler de sivil toplumun kendisini gösterme alanı olarak görünmektedir. Forumlar, haber sitelerindeki yorum alanları ve sosyal medyada bu tür eylemler sıklıkla sergilenmektedir. Kullanıcılar, internete bağlanabilen bir araç yardımıyla ortaya koydukları veya destekledikleri söylemlerle ve sadece sözselsel bir ifade ile tepki ve tercihlerini ifade ettikleri kanaatiyle hareket etmektedir. Sanal bir

söylemin, gerçek bir eylem ile aynı etkiyi göstermesi elektronik katılım lehine aşırı iyimser bir değerlendirme kalmaktadır. Dolayısıyla maddi mekanda gerçekleşen eylemle desteklenmeyen e-katılımın sanal uzayda belli belirsiz bir iz olarak kalma riskini taşımaktadır. Ancak internet üzerindeki faaliyetler, gerek eylemli bir katılımın hazırlık evresinde, gerekse BİT aracılığıyla eylemin “yeniden üretilmesi” yoluyla hem zaman hem de mekan açısından etkisini artırmaya ve eylemcileri yüreklendirmeye hizmet etme potansiyeline sahiptir.

Bu arada STK’ların web teknolojilerini etkin kullanmaya çalışırken, dikkat etmeleri gereken iki temel noktaya da dikkat çekilmektedir. İlk husus STK’ların web tabanlı faaliyeti önceleyerek eylemlerini sanal mekan ile sınırlandırmaları sonucunda, yürütülen çalışmaların etkisi ve katılımcıların eylem coşkusunun zayıflatılması riskidir (Binark ve Löker, 2011, s.89-90). Diğer noktayı ise, yeni medyanın ticarileşmesi bağlamında yer alan ekonomi politik oluşturmaktadır. İnternet ortamı giderek büyük medya şirketlerinin denetimi altına girmektedir. Cammaerts’in ifade ettiği gibi; web günlükleri ve blogların bir kısmı büyük sermayeli medya şirketleri ile çokuluslu girişimler tarafından ele geçirilmiştir. Bir arama motoru olarak hizmet veren Google, blogger.com ve blogspot.com’u satın almıştır. Google bunlarla da yetinmemiş YouTube’u da satın almıştır. Büyük medya şirketleri ve çokuluslu girişimciler, tüketicinin üreticiye dönüştüğü bu ortamları hedef almaktadır. STK’lar üye ve gönüllülerini internet üzerindeki faaliyetleri ile siyasal ve ekonomik güç merkezlerine bağımlı bırakmamak için ticari yazılımlar yerine özgür yazılımları kullanmaya dikkat etmelidir (aktaran Binark ve Löker, 2011, s.18–19).

Yazarların gözden kaçırdığı başka bir boyut daha vardır ki, yine ticarileşme kavramıyla ilintilidir. Bu da sivil hareketin eylem yürüttüğü web ortamının reklam veya mali destek yoluyla ticarileşmesi sonucunda, mecrasından uzaklaşmasıdır. Kayıtlı kullanıcı sayısı 500 bini aşkın olan Ekşi Sözlük’ün sayfasına reklam alması ile ilgili tartışmalar bunun iyi bir örneğini oluşturmuştur.

Kaldı ki, siyasal niteliği öncelikli görünmese de, bütün toplumsal eylemler siyasal katılımın bir parçasıdır. Toplumsal eylemler halkın yaşananlar karşısında

endişelerini ifade etmelerine fırsat verdiği için de demokrasinin ilerlemesine hizmet etmektedir. Siyasal karar alma sürecini etkileyen bütün eylemler aynı zamanda siyasal eylemdir. Çevre sorunları, küresel ısınma ve açlık gibi konuların siyasal alana girişi toplumsal eylemlerin siyasal etki ve anlamını göstermek bakımından örnek sayılabilirler. Toplumsal eylemler, kamuoyunu etkileyerek siyasal baskı üretmeyi ve hatta siyasal karar erkini paylaşmayı hedeflemektedir. Bu hareketlerin, siyasetin yapılış tarzını ve siyasal aktörlerin söylemlerini etkiledikleri görülmektedir (Çakır ve Demirhan, 2011, s.163-165). Sosyal medyanın önemi tam bu aşamada kendisini göstermektedir. Toplumsal eylemler, çağrı ve etkinliklerini genel kamuoyuna ve karar alıcılara ulaştırma yanı sıra üyeler arasındaki iletişimi sosyal medya aracılığıyla yürütmektedir. İnternet ve sosyal medya üzerinde planlanıp gerçekleştirilen eylemler de bu kapsamda değerlendirilebilir. Wikileaks yayınları, yayınlanan belgelerin elde edilmiş yöntemi şüpheli olsa bile, bugünkü bilgiler ışığında sivil bir hareket olarak değerlendirilebilir.

Anonymous gibi hacker grupları tarafından belirli bir toplumsal veya siyasal soruna dikkat çekmek, konuya ilişkin kamuoyundan gizlenen bilgileri açığa çıkarmak ve kamu gücünü kullanan kurumları aciz durumda göstermek türünden amaçlarla gerçekleştirilen saldırıları, siber terör eylemleri olarak elektronik zeminde işleyen siyasetin bir parçası sayılmalıdır. Bu zeminin diğer bir parçasını, devletlerarasında yürütülen örtülü savaş ve gizli servis çalışmaları oluşturmaktadır. Örnek vermek gerekirse, İran tarafından sürdürülen nükleer araştırmaları sabote etmek için ABD tarafından yapılan çalışmalar devletten devlete yöneltilen siber saldırının tipik bir görünümüdür (Çehreli, 2012; McMillan, 2010).

Hacker faaliyetleri terör, casusluk ya da kişisel menfaat temini amaçlı olsun bir sorunu açıkça ortaya çıkarmaktadır. Siber terör ile terör örgütleri arasında organik veya fikri birliktelik yeni bir eylem türünü belki de öncelikli güvenlik sorunu haline getirebilecek düzeydedir. Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün bazı haberleşmelerini ele geçiren Red Hack adlı grubun, terör olaylarına ilişkin ihbar yapanları adları ile birlikte yayınlamaları eylemi (Dinçer, 2012) bunun güncel bir örneğidir. Bilgi güvenliğini sağlamaya yönelik önlemler, bireysel kullanıcılar resmi ya da özel bütün

kurum ve kuruluşlar için ihmal edilemez bir gerekliliktir. Ağa bağlanan herkesin erişebileceği verilerin çoğalması, kişileri BİT kullanımı konusunda tedirginliğe itmektedir. Üstelik bireylerin kendilerine ait bu verileri şahsen paylaşmalarına gerek olmayıp bir kamu kurumunun veya bankanın veri deposu içerisinde ağ üzerinden yasal ya da yasadışı erişime uygun duruma getirilmesi söz konusudur.

Bilgi güvenliği noktasında bireylerin bilerek veya bilmeyerek ama gönüllü olarak kişisel verileri paylaştıkları bir mecra olarak sosyal medyaya bakıldığında, toplumsal ve siyasal hareketler için yok sayılamayacak bir eylem alanı görülmektedir. İnternet ve özellikle sosyal medya (bunların arasında Facebook ayrıcalıklı bir yere sahiptir) kullanılarak etkinlik ve eylemlerin düzenlenmesi, duyurulması, gerçekleşmesi ve yankıları konusunda açık iletişim gerçekleşmektedir. Bu yolla eylemlere fiili katılım artırılırken, eyleme doğrudan katılmadığı halde destekleyenleri, ilgisizleri ve hatta karşı çıkanları da etki alanlarına çekmektedir. Bu etkinlik herhangi bir konferans veya imza günü olabileceği gibi kitlesel eylemler de olabilmektedir. Örneğin 26 Şubat 2012 tarihinde İstanbul'da Taksim Meydanı'nda gerçekleşen "Hocalı Katliamını Anma Yürüyüşü"nü konu edinen yüzü aşkın "Facebook etkinliği" basit bir tarama sonucunda bulunduğu görülmüştür. Bu sayının sadece Facebook üzerindeki "grup", "sayfa" ve "kişi" ile birlikte değerlendirildiğinde tek bir eylemin, o eylemi düzenleyenlerin bile tanımadığı/denetleyemediği aktörler tarafından çok sayıda mecradan duyurulduğu ve yayınlanan haber yeniden üretilerek bir eylemin tarihsel sınırlılıktan da bağımsız şekilde tekrarlanabildiği görülmektedir.

Sosyal medya istatistikleri üreten socialbakers.com sitesinin verilerine göre; en yaygın sosyal medya olan Facebook'un kullanıcı sayısı bakımından 213 ülke arasında ilk 20 ülke Tablo 2-1'de gösterilmektedir. Türkiye, kullanıcı sayısı bakımından 6. sırada yer almaktadır. 22 Şubat 2012 tarihinde internet kullanıcısı Türklerin yaklaşık %89.28'inin Facebook'ta kayıtlı oldukları görülmektedir. Aynı sitenin ülke kullanıcı sayısı bilgisi verdiği başka bir sosyal medya sitesi olan LinkedIn'de ise Türk kullanıcıların sayısı 984.960 ve bunun internet kullanıcılarına oranı %2,81 olduğu ve kullanıcı sayısı bakımından 18. sırada bulunduğu görülmektedir.

Tablo 2-1.. Ülkelerdeki Facebook Kullanıcı Sayısı

	Ülke	Kullanıcı Sayısı		Ülke	Kullanıcı Sayısı
1.	ABD	155.701.780	11.	İtalya	21.297.400
2.	Hindistan	43.497.980	12.	Arjantin	17.787.340
3.	Endonezya	43.060.360	13.	Kanada	17.190.240
4.	Brezilya	37.893.500	14.	İspanya	15.628.200
5.	Meksika	32.031.340	15.	Kolombiya	15.620.240
6.	Türkiye	31.247.120	16.	Tayland	13.686.960
7.	İngiltere	30.249.340	17.	Malezya	12.267.720
8.	Filipinler	27.593.300	18.	Tayvan	11.528.880
9.	Fransa	23.597.540	19.	Avustralya	10.703.340
10.	Almanya	22.600.660	20.	Mısır	9.544.400

Kaynak: (socialbakers.com, 2012a)

Türk internet kullanıcısının sosyal medyaya yüksek ilgisi bu istatistiklerle ortaya konulduktan sonra, siyasal katılıma nasıl yansıdığını üç büyük partinin genel başkanlarının Twitter üzerindeki izleyici sayıları ile değerlendirmek mümkündür. Buna göre Recep Tayyip Erdoğan 1.051.046, Kemal Kılıçdaroğlu 559.032 ve Devlet Bahçeli 252.527 takipçi tarafından izlenmektedir. Facebook sayfalarını beğenen sayıları ise, Recep Tayyip Erdoğan (facebook.com/RecepTayyipErdogan) için 1.354.286, Kemal Kılıçdaroğlu (facebook.com/sakingucuz) için 43.181 iken MHP'nin resmi internet sayfasından duyurduğu Facebook hesabı (facebook.com/milliyetcihareketpartisi) için 119.389 düzeyindedir. Rakamların 22 Şubat 2012 günü itibariyle ortaya koyduğu bu görüntüye bakarak Türk internet kullanıcısının siyasal ilgisinin, dolayısıyla katılma eğiliminin yeterince tahrik edilemediği söylenebilir.

İnternet, yapısındaki küreselliğin doğasına uygun olarak küresel muhalefetin de buluşma ve örgütlenme mekanı haline gelmiştir. İnternet siyasal bir örgüt

oluşturamamış toplumsal muhalefetin yerel, ulusal ve/veya küresel düzeyde örgütlenmesi ve etkisini hızlandıran bir etken rolü üstlenmiştir. Dolayısıyla biricik değilse de, internet yeni toplumsal hareketlerin en önemli iletişim araçlarından birisidir. Hatta haberleşme sınırlarını aşarak biz duygusunun gelişmesine, ortak bilinç ve hedefler etrafında birleşmeye destek sağlamaktadır. Böylelikle muhalefetin egemen düzene karşı varlık ve güç dayanağı halini almaktadır (Karaçor, 2009, s. 128). Sosyal medya ve bloglar üzerinden yürütülen iletişim ve grup kurma yöntemleri internetin bu etkisini daha gözle görülür kılmaktadır.

BİT araçlarının iletişimi değiştiren katkısı başlıklar halinde toplanacak olursa; iletişimin karşılıklı hale gelmesi, kitleye seslenmek yerine doğrudan bireylere ileti gönderme imkanı sağlanması ve kullanıcıların istedikleri zaman iletişime katılabilmeleri mümkün olmaktadır. İletişim sürecinin zaman yönetiminde kaynak ve alıcıyı birbirinden bağımsız kılmaktadır. Bu genel değerlendirme siyasal iletişim için de geçerlidir. Bilgi toplumunda katılımcı bir siyasal yapı öngördüğü için karar verme mekanizmasının merkezi niteliği ortadan kalkarak siyasal sistemin temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye dönüşümü gerçekleşmektedir (Uluç, 2008, s. 144). Toplumsal ve siyasal tartışmaların ve siyasal olaylara katılımlarının sanal ortamda da yapılabilmesi olanağı, günümüzde, vatandaş siyasi tartışmaları televizyondan izlemekten kurtarmıştır. BİT alanındaki gelişmeler ve internet kullanımının yaygınlaşması, siyasal katılımın boyutlarını doğrudan etkilemekte ve çok sesliliğe yol açmaktadır (Karaçor, 2009, s. 126).

Siyasal kamuoyunun genişlediği, gizlenen bilgilerin dolaşıma girdiği, sivil direncin ortaya çıktığı, muhalefetin şekillendiği ve protestonun harekete geçtiği ve keza kamusal işlerin ve küresel ortaklıkların tartışıldığı ortamı yaratan etkileşimli demokrasi, e-demokrasiye dönüşme yolundadır. Etkileşimlilik, siyasal aktörlerin sanal bir “arena”da siyasal iletişim ve kamuoyuna kolayca katılabilmelerini sağlamaktadır. Böylece partilerin daha şeffaf ve esnek bir yapıya dönüşmesi, seçim ve diğer kampanyaların vatandaşın yakın bir biçim alması ve dijital destek yoluyla katılım düzeyini artan bir ivmeyle yükseltmesi eğilimi gözlenmektedir. İnternet ile ortaya çıkan katılımcı demokrasi, uzman ve elitlerin elinde şekillenen karar alma

sürecinin kabul edilebilirliğini azaltmaktadır. Etkileşimli medya sağladığı “anonimleşme” koruması altında katılımcıların grup ilişkileri geliştirmesi, bilgi üretmesi ve paylaşması gibi imkânlar ile demokratik katılımı artırmaktadır (Leggewie, 2005, s. 8). Bilginin yayılmasında ve yeni bilgilerin elde edilmesinde oldukça hızlı ve ucuz bir yol olan internetin ürettiği yeni kamusal alan ve siyasal ilişkinin giderek sanallaşmasının, katılım düzeyinin yükselmesi ve katılımın bütün topluma yaygınlaştırılması sonuçları beklenebilir.

Yeni iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, siyasal partiler ve liderlerin yanı sıra devletin de vatandaş ile iletişimi; etkileşimli, katılımcı ve paylaşımcı yönetim anlamında yönetim yaklaşımına uygun olarak yönetilenlerin kamusal karar sürecine daha etkin katılıma imkan sağlayan yeni araçlar sunmaktadır. Bilişim sektöründe faaliyet gösteren İsveç’te yerleşik Pingdom firmasının yaptığı araştırmaya göre; 2010 yılında dünyada 480 milyonu yeni kullanıcı olmak üzere e-posta hesabı sayısı 2,9 milyara ulaşmış, internet kullanıcı sayısı bir önceki yıla göre yüzde 14 artarak 1.97 milyarı aşmıştır (Pingdom, 2011). Sosyal medya kullanıcı sayısından da sürekli artmaktadır. Örneğin socialbakers.com tarafından yayınlanan istatistiklere göre Facebook her bir saniyede eklenen 7 kullanıcı ile üyelerinin sayısını sürekli artırmaktadır. 2011 yılı itibariyle bu sayı 800 milyonu aşmış durumdadır (socialbakers.com, 2012b). Bu çerçevede, alışılmışlara destek ya da alternatif olabilecek yeni araçlar –internet, web teknolojileri ve e-posta- ortaya çıkmıştır. E-posta yolu, vatandaş ile kamu kurumu arasında kurulacak haberleşmede yeni bir araç olarak sahip olduğu avantajlar dolayısıyla öne çıkmaktadır. Bu avantajlar kısaca maliyet, hız, süreklilik, erişebilirlik, gizlilik ve güvenilirlik şeklinde sayılabilir (Kaya Bensghir, 2000, s. 49, 51).

Kamu kurumlarının vatandaş ve diğer kamu ve özel tüzel kişilere hitaben yürüttüğü web yayınları, genişleyen ve derinleşen e-devlet anlayışı ile uyumlu olarak sayısal ve içerik anlamında zenginleşmektedir. Bunlar, muhatapları bilgilendirmeye yönelik tek yönlü yayınlar yanı sıra öneri, eleştiri ve taleplerin yayıncı kuruma iletilmesine imkan sağlayan etkileşimli yayınlara dönüşmektedir. Bu çerçevede, kamu kurumlarının genel ve kendileri ile ilgili kamuoyuna yönelik olarak görüş talebi ile

tartışmaya açtıkları karar taslakları, kamusal karar sürecinin katılımcılığını artıran bir boyut geliştirmektedir.

Anketler veya sınırları iyi belirlenmiş sorularla katılımcı profilinin doğru çizilebildiği oylamalar sayesinde siyasal katılımın ötesinde, demokraside yeniden bir doğrudan doğruya halkın karar alıcı haline getirilebilmesi iddiaları dillendirilmeye başlamıştır. Ancak burada, son sözü halkın söylediği savını kullananların izleyicilerini düşürdükleri bir handicap özellikle vurgulanmalıdır. Halkın karar alma sürecinin ilk basamağında ve karar taslağı durumundaki metnin oluşturulmasında katkısı bulunmadan, halkın oyuna sunulan metin bir grup bürokrat, teknokrat ve politikacı tarafından tasarlanmıştır. Halktan yalnızca hazırlanmış bir metin hakkında evet ve hayır seçeneklerinden birisi ile oy vermesi beklenmektedir. Bürokrasi veya siyasetin salt kamusal çıkarı gözeten tarafsız araçlar olmayıp özel çıkarların da etkisindedir. Dolayısıyla son sözü halkın söylediği plebisit mekanizması, doğrudan demokrasi değildir; hatta demokratikliği şüpheli bir yolu açmaktadır. Toplumsal karar ve uygulamalar dolayısıyla çok kere tekil ve tikel çıkarların biriyle çatışması doğaldır. Karar ve yönetim sürecini demokratik kılan vazgeçilemez unsurların başında, tekil ve tikel çıkarların çatışmasından istifade ederek kamusal çıkarın belirlenmesini sağlayan tartışma sürecinin bütün tarafların demokratik katılımına açık olmasıdır (Özalp, 2009, s.2092-2094).

Siyasal partiler arasında aday belirleme sürecine elektronik oylama uygulamasına ilişkin bir deneme, 12 Haziran 2011 tarihli seçimlere ilişkin olarak Milliyetçi Hareket Partisi tarafından gerçekleştirilmiştir. Genel Merkez tarafından www.mhpbilgi.com adresli bir internet sayfası üzerinden, 2-4 Nisan 2011 tarihleri arasında partinin kayıtlı üyelerinin kendilerine verilen şifreleri kullanarak buldukları ilden milletvekili aday olmak için başvuran kişiler hakkında kanaatlerini bildirmeleri ve o seçim çevresi için tercih edecekleri aday sıralamasını yapmaları istenmiştir (haber365.com, 2011). Bu yola alınan üyelerin tercihleri Genel Merkez tarafından değerlendirilmiş ancak bu uygulamadan elde edilen veriler gerek kamuoyuna gerekse yalnızca üyelere açıklanmamıştır. Dolayısıyla bu uygulama, Türk siyaseti açısından

ilk olmakla beraber demokratik denetime açık olmaması gibi eksiklikleri nedeniyle alınması gereken yolun uzunluğunu da göstermektedir.

Türkiye’de siyasal karar piramidinin zirvesini oluşturan kurum, yasama organı olan Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)’dir. TBMM’nin e-katılımı sağlamak için hangi araçları kullandığı internet sitesinde incelendiğinde, sadece tek yanlı bilgilendirici yayınlar yaptığı gözlenmektedir. İhtisas komisyonlarından birisinin adının “Dilekçe Komisyonu” olmasına rağmen, burada gösterilen e-dilekçe bağlantısı aktif değildir. Ayrıca vatandaşlara, bütün komisyonlara ve TBMM Başkanlığına çevrimiçi başvuru imkanı tanınmamıştır. Milletvekillerinin ve komisyonların e-posta adresleri ile başvurunun nasıl yapılacağına ilişkin bilgiler verilmektedir. Bu durum, vatandaşların doğrudan başvuru yapabilecekleri öngörülen Dilekçe, İnsan Haklarını İnceleme ve Kadın Erkek Fırsat Eşitliği komisyonlarında da diğerlerinden farklı değildir. Bu incelemede e-katılımın yolları aranırken; her komisyonun web sayfasının farklı biçim ve kurguda olduğu, dolayısıyla TBMM içinde bir bütünlüğün sağlanamadığı da görülmüştür. TBMM kendi içinde ortak bir internet yüzü sunamayınca, internet ziyaretçilerinin her sayfada yeniden bir araştırmaya girmesi gerekmektedir.

Sadece TBMM üzerinden gözlenen bu dağınıklık, Türkiye’deki e-devlet anlayışının durumunu temsil etmektedir. Türkiye’de kamu hizmetlerinin BİT üzerinden sunulmasında; kullanılacak web arayüzünü standartlara bağlamanın önemini göstermektedir.

2.3- E-Seçim Uygulamaları

Geleneksel kağıt tabanlı oy verme uygulamalarının yerine elektronik araçların kullanılmasına genel olarak elektronik seçim (e-seçim) denilmektedir. E-seçim, e-katılım (e-participation) uygulamalarından biri olarak gösterilmektedir. Pek çok hükümet web siteleri aracılığı ile vatandaşa geri besleme sağlamaktadır. Hükümetler programlarını, politikalarını anlatmaya, vatandaşın bu politikalara destek ve katkısını sağlamaya ve internet üzerinden anket, seçim, yoklama gibi uygulamalarla 24 saat

vatandaşların problemleriyle ilgilendiklerini anlatmaya çabalamaktadır. E-seçim ve diğer e-katılım uygulamaları ile başkanlık ve parlamento seçimlerinin yanında vatandaşlar hükümetleri ile açık diyalog halindedir. Özellikle gelişmiş ülkeler e-katılım uygulamalarına, politikalarını tatbik ederken son derece dikkat etmektedir.

Birleşmiş Milletler e-devlet araştırmasında, vatandaşın ne ölçüde hükümetin karar alma mekanizmalarına katkı sağladığı, hükümetin ne ölçüde vatandaşa bilgi verdiği ve vatandaşların şikayetlerinin ne kadarının halledildiği ve ülkelerde e-seçim uygulamalarının ne kadar aktif kullanıldığı gibi hususları da içeren bir başarı sıralaması yapılmıştır (BM, 2010, s. 85). Gelişmiş ülkeler geleneksel seçim sistemlerinin sakıncalarını gidermek, daha güvenilir, daha fazla katılımlı ve daha hızlı sonuç alınabilen seçim sistemleri üzerinde durmaktadır. E-seçim uygulamaları ile teknolojiden üst düzeyde yararlanılarak maksimum verim ile demokrasinin yüksek oranlarda yayılımı amaçlanmaktadır.

E-seçim uygulamalarının diğer önemli amaçları ise devlet bütçesi için oldukça fazla yük getiren seçim harcamalarının azaltılması, personel etkinliğinin artırılması, oy verme işleminin güvenli ve hızlı bir şekilde yapılarak, sonuçların kısa süre içinde duyurulması, seçim hile ve yolsuzluklarının engellenmesi ve seçimlere duyulan kamuoyu güveninin artırılması olarak sıralanabilir.

İlk e-seçim uygulaması çalışmaları, 2000 yılında başkanlık seçiminde yaşanan sıkıntılar nedeniyle ABD’de başlamıştır. Daha sonra Güney Kore, Japonya, Singapur, Norveç başta olmak üzere birçok gelişmiş ülkede verimli olarak uygulanmaya başlanmıştır.

Geleneksel seçim sistemlerinde ne kadar titiz çalışılsa da bazı aksaklıkların yaşandığı aşikardır. Bu sistemlerde mutlaka vatandaşın kafasında bir soru işareti oluşmuştur. E-seçim ile aynı sorunların yanı sıra ek şüpheler de ortaya çıkmaktadır. Bunların giderilebilmesi için bir birine benzer birçok öneri ortaya atılmaktadır. Örnek olarak bkz. (Kiraz vd., 2010, s. 77-80). Adil bir e-seçim uygulaması ile bu kuşku ve

kaygıları gidermek için sağlanması gereken belli başlı kriterler göz önünde tutulmalıdır.

- Yalnızca oy kullanma hakkına sahip olanlar oy kullanabilmelidir.
- Her bir oy, oy kullanma hakkına sahip kişi tarafından bizzat kullanılabilir olmalıdır.
- Aynı seçmen adına mükerrer oy kullanılması engellenmelidir.
- Seçmenin hangi oyu kullandığı gizli kalmalı ve seçmenin kendisi de verdiği oyu; resim, oy pusulası sureti, bilgisayar kayıt verisi ya da görüntüsü gibi bir kanıtla dayanarak açıklayamamalıdır.
- Oy verme işlemi bittikten sonra elektronik oylar değiştirilememeli, tahrif edilememeli, silinememeli ve taklit edilememelidir.
- Oylar sayılırken sıkı denetlenmeli ve doğru kayıt tutulmalıdır. Oy verme, sayım, döküm, ayırım ve kayıtlar sivil denetime sürekli açık tutulmalıdır.
- İnternet bağlantısının kesilmesi ve/veya elektrik kesintisi gibi durumlarda kayıtların doğru tutulduğu ve bir aksaklık yaşanmayacağı ispatlanmalıdır.
- Oy verme cihazında oluşacak fiziki bir hasar, o vakte kadar kullanılan oyların güvenliğine zarar vermemeli ve o cihaz ile oy kullanması beklenen diğer seçmenlerin sağlam bir cihaz üzerinden oy kullanmaları sağlanmalıdır.
- Güvenilir ve gerçekliği kanıtlanabilir seçim kayıtları tutulmalıdır.
- Vatandaş internet üzerinden, mobil telefon ya da kablosuz bağlantı ile oy kullanabilmelidir.
- E-seçim yazılımları, kullanıcı-dostu olmalı, oy kullanmak için bir numara ya da bir sorgulama ile kısa süre içinde işlem yapılabilmelidir.
- E-seçim yazılımının doğru ve adil bir işleyiş sağladığı kamu denetimine açık olmalıdır.

2.3.1 E-Seçim Uygulamasının Riskleri

Yukarıda sayılan kıstasları karşılamaya uğraşılmasına rağmen, e-seçim uygulamalarında karşılaşılması muhtemel aksaklıklar da bulunmaktadır. E-Seçim uygulamalarındaki riskler kısaca şöyle sıralanabilir:

Teknik Aksaklıklar: Kayıtlar elektronik veri tabanında tutulduğundan, eksik ya da hatalı kayıt olabilmektedir. Bazı teknik aksaklıklar sonucu oyların bir kısmı kaybedilebilir. Bazen tekrar oy kullanmak gerekebilir.

Kullanım Hataları: Seçmen elektronik uygulamalara yeterince aşina değil ve oy kullanma işlemleri hakkında yeterince bilgi sahibi değilse oy verme işlemi sırasında bazı sıkıntılar yaşanabilir. Aynı şekilde elektronik seçim kurullarında oy toplama ve sayma işlemi sırasında yapılan hatalar seçim güvenilirliğini zedeleyebilir.

Yolsuzluk: Seçim sisteminin yazılım ve donanımını yapan kişilerin bazı açıklar bırakması, yetkili bazı kişilerin sahtekârlığa teşne olması bazı sıkıntulara yol açabilir (Akın, 2006, s. 33).

Genel olarak iki tür e-seçim uygulaması gözlemlenmektedir. İlk olarak hükümet temsilcileri ya da bağımsız bir otorite tarafından üstlenilen ve onların yönetimi ve denetimi altında belli yerlerde yapılan elektronik seçim uygulaması gösterilebilir. Bu uygulamada seçim merkezlerine konulan elektronik oy verme makineleri kullanılarak oy verilmektedir. Bu elektronik makinelerin başında seçimlerin yönetim ve denetimini sağlayan bağımsız bir kurumun temsilcisi bulunmaktadır. Bu uygulama türünde, seçim görevlilerinin hem adil ve güvenilir bir oy verme işlemi için çaba harcamaları hem de buldukları seçim merkezinde karşılaşılabilecek teknolojik sorunlara müdahale edebilecek niteliklere sahip olması gereklidir. Bütün görevlilere teknik yeterlilik kazandırılmayacağına düşünülerek bu gereklilik görevli personel grubunun belirlenmesinde göz önünde tutulmalıdır.

İkinci tür ise teknolojik açıdan daha ileri bir yöntem olarak görülen hiçbir aracı olmadan gerçekleştirilen e-seçim uygulamalarıdır. Her vatandaş hiçbir yardım almadan, hiçbir gözetime tabi tutulmadan internet üzerinden oyunu kullanabilmektedir. Hatta bazı uygulamalarda, dijital televizyonlardan kumanda aracılığıyla, kablosuz bilgisayarlar ve/veya mobil telefonlar üzerinden işaretleme ya da SMS uygulamaları ile oy verme işlemi gerçekleştirilmektedir. Bu yöneme ilişkin olarak düşünülmesi gereken en önemli sorun, verilen oyların gizliliğinin

sağlanmasına dairdir. Kağıt tabanlı oy verme yönteminde kapalı bölmeler sayesinde sağlanılan gizlilik internet, SMS veya televizyon yoluyla oy verilirken sağlanabilir durumda değildir. Bunun sonucu, kişinin seçimdeki tercihini özgür iradesi ile belirleyememesi veya belirli bir çıkar karşılığında değiştirmesine kapı açılmış olur. Her seçmenin kendi biricik oyunu kullanabilmesi şart, bu yöntemde sağlanması zor bir gereklilik haline gelmektedir. Bireyin seçme özgürlüğünün korunması yükümlülüğü, kişilerin kendilerine terk edilemeyecek kadar ağır bir yük olabilir. Karşılanması gereke risk ve tehditler ile vaat edilen menfaatler karşısında bireysel yalnızlık hissi, seçmenin özgür tercihlerinin oy haline gelmesini engelleyebilir.

Ancak son yıllarda en çok kullanılan uygulama internet üzerinden bilgisayarlar ya da mobil telefonlar yardımıyla uzaktan oy verme işlemleridir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya, Meksika ve bazı Avrupa ülkelerinde e-seçim uygulamaları gittikçe yaygınlaşmaktadır.

2.3.2 Dünyada E-Seçim Uygulamaları

Dünyada e-seçim uygulamalarına göz atıldığında karşımıza çıkan durum şöyledir:

Almanya: Almanya 1999 yılında e-seçim için testlere ve pilot uygulamalara başlamıştır. Parlamento seçimlerinden önce, üniversite seçimleri ve bazı yerel seçimlerde denemeler yapılmış ve oldukça başarılı sonuçlar elde edilmiştir (Buchsbaum, 2004, s. 33).

İsviçre: İsviçre posta ile oylama konusunda oldukça tecrübelidir. İsviçre vatandaşın doğrudan demokrasiye yakın bir şekilde yönetime katıldığı, çok fazla referandum yapılan bir ülkedir. Bir belediye kararı ya da hükümet politikası genelde referanduma sunulmaktadır. Son yıllarda posta ile oylama sisteminin getirdiği sıkıntıları aşmak için e-seçim uygulamaları üzerinde durulmuştur. 2004 yılında, bazı belediye uygulamaları ile ilgili yapılan referandum internet üzerinden e-posta ya da direkt kimlik bilgileri girilerek oylanmış ve başarılı sonuçlar alınmıştır. Bu uygulamayı ülke geneline yaymak için çalışmalar devam etmektedir (Buchsbaum, 2004, s. 33).

İngiltere: İngiltere’de yerel seçimlerle ilgili olarak yaklaşık 5 milyon kişiyi içeren bir deneme yapılmıştır. Oldukça başarılı olduğu gözlenen bu uygulama bazı geliştirmelerle yerel seçimlerde ve parlamento seçimlerinde uygulanacaktır. İngiltere’de e-seçim uygulamalarını yasal alt yapısını tamamlamıştır (Buchsbaum, 2004, s. 33).

Fransa: Ülkesinin dışında yaşayan çok sayıda çifte vatandaşa sahip Fransa 2003 parlamento seçimlerinde bu vatandaşlarına internet üzerinden oy verme şansı tanımıştır. Yurt dışında yaşayan Fransızların neredeyse yarısı bu uygulamadan faydalanmıştır. Bu uygulamanın tüm vatandaşları kapsayacak şekilde genişletilmesi tasarlanmaktadır (Buchsbaum, 2004, s. 33).

İspanya: İspanya, 2002 yılından itibaren e-seçim uygulama çalışmalarına başlamıştır. Denemeler sonucunda 2004 yılında üç bölgede Parlamento seçimleri için kullanılan oylar akıllı kartlar ile internet üzerinden yapılmış ve oldukça başarılı sonuçlar elde edilmiştir. İspanya Merkez Seçim Komitesi 2004 yılında yurtdışında yaşayan Katalanlara yönelik Katalonya Parlamento Seçimleri için bir uzaktan oy verme denemesi yapmıştır. Yaklaşık 25000 seçilen vatandaş, Arjantin, Belçika, Amerika, Şili ve Meksika’dan oy verme denemesinde bulunmuştur. Bu kişiler önceden tespit edilip kişiye özel zarflar içinde 16 karakterden oluşan seçmen tanıma şifresi bu kişilere yollanmıştır. Sonuç olarak oldukça başarılı bir pilot uygulama yapıldığı söylenebilir. İçişleri Bakanlığı birkaç seçim sonra uygulamanın ülke sathına yayılabileceğini belirtmiştir (Buchsbaum, 2004, s. 34).

Amerika Birleşik Devletleri: 2004 seçimlerinde çifte vatandaşların uzaktan oy kullanabilmeleri için güvenli bir metot geliştirilmiştir. Fakat bazı güvenlik kaygıları nedeniyle uygulama rafa kaldırılmıştır. Sonrasında daha ileri ve teknolojik internet uygulamaları ile sonraki seçimde bir milyonu aşan çifte Amerikan vatandaşına internet üzerinden oy verme şansı sağlamak için yoğun çaba sarf edilmektedir (Buchsbaum, 2004, s. 35).

Hollanda: Geleneksel seçimlere bağlılıkları gözlemlenen Hollandalılar kendi parlamento seçimleri olmasa da Avrupa Parlamentosu seçimlerinde internet ya da mobil telefonlar üzerinden oy kullanma talebinde bulunmuştur. 2004 yılındaki pilot uygulamalarda görülen başarı neticesinde bir sonraki Avrupa Parlamentosu seçimlerinde e-seçim mekanizmasının işletilmesi planlanmaktadır (Buchsbaum, 2004, s. 35).

Avrupa Birliği: Avrupa Parlamentosu seçimlerinde Avrupa Birliği vatandaşlarının akıllı kartlar veya parmak izi ile polis ofisi, belediye binası, bazı yaygın özel kulübeler aracılığı ile oy kullanabilmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır (Buchsbaum, 2004, s. 35).

Estonya: Estonya'da hükümet çipli özel kimlik kartları kullanımını mecburi kılmıştır. Bu kartlar hem fiziki ortamda hem de elektronik ortamda güvenle kullanılabilir. Elektronik imza olarak da kullanılabilen bu akıllı kart aracılığı ile vatandaşlar, e-devlet uygulamalarından kolaylıkla yararlanmaya başlamıştır. Bu kartlar, her karta ait kendi pin kodu olması nedeniyle büyük ölçüde yasadışı kullanımı engellemektedir. Estonya'da çıkarılan yasa ile vatandaşların internet aracılığı ile bu kartlar ile oy kullanmalarına olanak sağlanmıştır. 2005 seçimlerinde bazı aksaklıklar yaşansa da vatandaşın önemli bir kısmı uzaktan oy kullanmayı tercih etmiştir. 2007 seçimlerinde bu oran daha da artmıştır (Estonian National Electoral Committee, 2011).

Hindistan: Kalabalık bir nüfusa sahip olan Hindistan'da geleneksel oy verme işlemlerinde çok fazla usulsüzlük ve denetimsizlik yaşanmasının ardından bir e-seçim uygulamasına geçiş yapmanın akıllıca olacağı düşünülmüştür. Okuryazar oranının çok fazla olmadığı ülkede, okuryazar olmayan vatandaşların da kolayca yararlanabileceği bir sistem üzerinde durulmuştur. İlkel bir e-seçim uygulaması olan bu yöntem de bazı yerlere oy verme makineleri yerleştirilmiş ve insanlar memurların gözetiminde oy kullanabilmiştir. Kimlik kartları ile oy verme yerine gelen vatandaş seçmiş olduğu adayı ekranda görüp üzerine tıklayarak oy kullanabilmektedir. 390

milyon seçmen 2004 yılı seçimlerinde bu şekilde oy kullanmıştır (Akın, 2006, s. 39-40).

Brezilya: Seçimlerde bütün ülke çapında e-seçim uygulamasının yürütüldüğü ilk ülke Brezilya'dır. Belirli istasyonlardaki elektronik oy verme cihazları ile oy kullanılarak yapılan 2002 seçimleri oldukça başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Seçmen ekrandan istediği adayı oylamakta ve makineden çıkan oy pusulası otomatik bir torbaya düşmektedir. Eğer seçmen oyunun doğru kaydedilmediğini düşünüyorsa iptal edip yeniden kullanabilmektedir (Akın, 2006, s. 40-41).

E-katılım uygulamalarına göre ülkeler sıralamasında ilk yirmi ülkenin sıralaması Tablo 2-2'de görülmektedir. Güney Kore e-devlet uygulamalarını en fazla ve etkin kullanan ülke olarak görünmektedir. İspanya'nın 2008'e kıyasla 31 sıra yükselerek 3. olması sürpriz olarak düşünülmektedir. Almanya'nın 60 sıra yükselmesi son yıllarda özellikle e-devlet uygulamalarına önemli kaynak aktarmasının sonucu olarak normal görünmektedir. Tablodaki en sürpriz ülke ise şüphesiz ki Kazakistan'dır. Kazakistan'ın 2008'den 2010'a e-seçim ve e-katılım uygulamalarında bu kadar mesafe kat etmesi dikkat çekicidir. Bu örnek, başarılı uygulamalar yürütebilmek için sadece gelişmiş bir refah ülkesi olmanın tek ölçüt olmadığına işaret kabul edilebilir. Başka bir nokta da, e-katılım uygulamasında bütün ülkelerin aslında yolun başında olduğundan yeni atılım gerçekleştiren ülkeler hızla üst sıralara yükselebilmektedir. Türkiye dünya ülkeleri arasında BM tarafından kullanılan e-katılım endeksinde 57. sırada yer almaktadır.

Tablo 2-2. E-Katılımı En İyi Uygulayan Ülkeler

Sıra	Ülke	2010 E-katılım İndeksi	2008 Sırası	Değişiklik +/-
1.	Güney Kore	1.0000	2	1
2.	Avustralya	0.9143	5	3
3.	İspanya	0.8286	34	31
4.	Yeni Zelanda	0.7714	6	2
5.	İngiltere	0.7714	25	21
6.	Japonya	0.7571	11	5
7.	ABD	0.7571	1	(5)
8.	Kanada	0.7286	11	3

Sıra	Ülke	2010 E-katılım İndeksi	2008 Sırası	Değişiklik +/-
9.	Estonya	0.6857	8	(1)
9.	Singapur	0.6857	10	1
11.	Bahreyn	0.6714	36	25
12.	Malezya	0.6571	41	29
13.	Danimarka	0.6429	3	(10)
14.	Almanya	0.6143	74	60
15.	Fransa	0.6000	3	(12)
16.	Hollanda	0.6000	16	1
17.	Belçika	0.5857	28	11
18.	Kazakistan	0.5571	98	80
19.	Litvanya	0.5286	20	1
20.	Slovenya	0.5143	55	35

Kaynak: (BM, 2010, s. 85)

Türkiye’de kullanılan en bilinen elektronik oylama, TBMM’de yapılan uygulamadır. Burada milletvekilleri, kendi sıralarında yer alan oylama düğmelerini kullanarak yoklamaya katılmaktadır. Elektronik oylama, TBMM Genel Kurulunda yalnızca açık oylamanın bir şekli olarak kullanılmaktadır.

Seçim mevzuatımızın temel metni durumundaki olan 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun’da (YSK, 2012) elektronik seçime ilişkin hükümler de yer almaktadır. Kanunun 13 Mart 2008 tarihinde eklenen 94/A maddesinin birinci fıkrasında yurt dışı seçmenlerin Türkiye’deki seçimler için oy verme yöntemi olarak gümrük kapılarında oy kullanma uygulamasına ek olarak sandık veya elektronik oylama yöntemleri de kabul edilmektedir. Henüz yurt dışında oy kullanma uygulaması yaşanmamıştır. Aynı kanunda seçim sürecinin izlenmesinde elektronik uygulamaya ilişkin bir hükmü daha vurgulamak yerinde olur. Kanunun Ek Madde 9 ile hükme bağladığı bu husus; ilçe seçim kurulları tarafından Yüksek Seçim Kuruluna elektronik ortamda gönderilen seçim sonuçlarının seçime katılan siyasi partilerin genel merkezlerinde de eş zamanlı olarak takip edilebilmesi ve bilgisayar ortamında saklanabilmesine imkan sağlanmasını kapsamaktadır. Bu düzenleme, seçim sonuçlarının derlenmesi aşamasının da şeffaflaştırılması dolayısıyla önem taşımaktadır.

3- E-DÖNÜŞÜMÜN SİYASETE ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tarih içinde toplumların farklı biçimlere dönüştüğü ve bu dönüşümün mülkiyet, teknoloji, üretim araçları, üretim ilişkileri ve üretim biçimi gibi ekonomik temelde yaşanan değişmelerin sonucu olduğu görülmektedir. Marks ve izleyicilerine göre; onun altyapı dediği üretim, üst yapıyı yani toplumsal ilişkileri belirler (Erdoğan, 2007). Marksist yaklaşım bu determinizmin mutlak olduğunu varsayar. Bugün bakıldığında, alt ve üst yapıların karşılıklı etkileşimi olduğu kabul edilmelidir.

Bu aşamada, bilgi toplumuna geçişin gerçekleştiği varsayımıyla e-dönüşüme baktığımızda, kaba hatlarıyla alt yapı- üst yapı ilişkisinin bir kesitine ilişkin şöyle bir etkileşim döngüsü kurgulanabilir: Bir üst yapı kurumu olan eğitim geliştikçe teknolojiye yeni gelişmeler yaşanmaktadır. Bu gelişmeler bir zinciri halinde ilerlemektedir: İlk adımda, gelişen eğitimin itici etkisiyle teknoloji üretimi artmıştır, Yeni teknolojiler, sanayi toplumunda kullanılan üretim araçları ve üretim ilişkilerini değişime zorlamıştır. Değişen üretim ilişkileri de, toplumsal yapıda bilgi toplumuna doğru değişime sebep olmuştur. Bilgi toplumunda eğitimin biçim, içerik ve anlayışının sanayi toplumlarından farklılaşması kaçınılmaz bir hal almıştır.

BİT alanında yenilikler, yol açtığı dönüşüm ile toplumsal biçimlenmenin bilgi toplumuna evrilmesine yol açmaktadır. En azından bu dönüşüm aşamasını yaşayan toplumların beklentisi bu yöndedir. Marksist determinizmin kabulünü gölgeleyen bir örnek de buradan çıkartılabilir. Çünkü dönüşüm, altyapıda değişiklik olup bittikten sonra üst yapı kurumlarının değişimi şeklinde yaşanmamaktadır. Hızlı ve paralel ilerleyen bir dönüşüm söz konusudur. Siyaset de bu aşamada, sürecin bir parçasıdır. Siyaset kurumunun bütün aktörleri ve model rollerinde değişiklikler yaşanmaktadır. Örneğin iktidar ve muhalefet blokları, devlet ve kamu kuruluşları, siyasal ilişkiler (merkez-yerel, seçmen-seçilmiş, politikacı-bürokrat vs), idari ilişkiler.

Siyaset bu dönüşümün sadece etkisinde kalmamış, doğrudan doğruya dönüşümü

yönlendirerek sürece aktif olarak da katılmıştır. Siyasetin e-dönüşüme öncü olarak katılmasının öncelikli saikini, iktidarını koruma kaygısıyla böylesine etkili bir sürecin dışında kalmak yerine başında durmayı tercih etmesi oluşturuyor olabilir. Ancak gözle görünen başka bir sebep de, “üzerinde en çok konuşulan ve günlük yaşantımızı bütün yönleriyle etkileyen bir olgu” olarak küreselleşmenin hissettirdiği zorlamadır. Örneğin Lizbon Stratejisi, AB’nin küresel değişime uyum sağlama çabasının kapsamlı bir ürünüdür (Acar ve Kumaş, 2008, s2-3). AB’de eAvrupa ve eAvrupa+ projeleri ile Türkiye’de E-Dönüşüm Türkiye Projesi de Lizbon Stratejisinin çerçevesinde ortaya çıkmış çalışmalar olup yukarıda incelenmiştir. Bu projeler, siyasetin de dönüşüme etkisine iyi birer örnektir.

Bir kavramın kısa öyküsü de, bu etkileşimi gözler önüne sermeye çok uygun görünmektedir. Dünya sisteminin yönetici kuruluşları olarak Dünya Bankasının 1989 yılında bir raporuyla dolaşıma giren, OECD’nin 1992 yılında bu kavramı benimsediği ilan etmesi ile güçlenen ve nihayet 1997 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yeniden tanımlanarak yerleşen “yönetişim” kavramı, kısa süre içinde Avrupa Birliği sözlüğünde de yerini almıştır. Dünya sisteminin yönetici örgütleri, dünya devletlerine yeni giysiler biçme ve giydirme etkinliklerini bu kavramla yürütmeye başlamıştır. Birleşmiş Milletler, odağında yönetim (governance) terimine yer verdiği 21. yüzyılın katılımcı devlet modelini ortaya koymuştur (Güler, 2003, s.4).

Yönetişim kavramı, Türkiye gündemine 2000 yılında TÜSİAD, OECD, Dünya Bankası ve Avrupa Birliği ortaklığıyla yapılan “Avrupa Birliği Yolunda İyi Yönetişim” adlı bir toplantıyla girmiştir. Formül, ilk olarak Kemal Derviş’in Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’nda,, ardından 58. Hükümetin Acil Eylem Planında kamuda yeniden yapılanmanın adı olarak yer almıştır (Güler, 2003, s. 4). Düzenleyici denetleyici kurumlar ya da bağımsız idari otoriteler denilen kurul yapısına dayalı kamu kurumları, siyasi idareye karşı özerk konumları ile yönetim formülünün ürünleri olarak kurulmuş ve faaliyet göstermektedir.

Yönetişim kavramı, karar alma sürecine yönetilenlerin de katılmasını dolayısıyla

İktidarın paylaşılmasını gerektirmektedir. Vatandaş odaklı bir yönetim anlayışını da içeren yönetim kavramı, kamu kurumlarının bireylere karşı daha şeffaf ve hesap vermeye hazır durumda bulunmasını gerektirmektedir. Bu gereklilik devletin içinde yürütülen karar mekanizmasını ve süreci inceleme ve katılıma açması, bunun temini için elektronik uygulamalar ile vatandaşın karşısına çıkması sonuçlarını doğurmuştur.

Yönetimdeki bu yaklaşımın, siyasal ilişkilere yansımaları ise STK övücülüğü ve BİT destekli haliyle e-demokrasi oluşturmaktadır. E-demokraside de, temsili demokrasiye göre daha artmış ve teknoloji kullanımına dayalı siyasal katılım umut edilmektedir. E-seçim uygulamalarının yaygınlaşması ve ucuzlamasının ardından, siyasal karar alma sürecinin doğrudan demokrasi değilse bile plebisit (plebisitin yol açacağı sorunlar için bkz. Gözler, 1988) demokrasisine yöneltmesi ihtimal dahilindedir. Bu da temsili demokrasinin en önemli açmazlarından birisi olan demokrasi açığını büyütecek bir etkiye yol açma ihtimalidir.

3.1- Bilgi Toplumunda Demokrasi ve Türkiye

Çalışmanın başından beri aslında bu konu uzun uzadıya tartışılmış durumdadır. Bugünkü toplumsal biçimlenmeyi veya ulaşılabilecek durumu adlandırmada kullanılan bilgi toplumunda, demokrasi önemsenen bir kavramdır. Bu konuda, katılımcılığı yükselterek modern demokrasinin sorunlarına çözüm getirilebileceği iddiası, bilgi toplumuna yüklenen birinci işlevi ifade etmektedir.

Bilgi toplumu, bilgiye kolayca ulaşılabildiği, yeni bilgilerin ve kişisel görüşlerin serbestçe ifade edilmesi için araçların çeşitlendiği yani haberleşme özgürlüğünün genişlediği ve daha ucuz sağlanabilen araçlarla bu özgürlüğün kullanılabilirdiği ideal tanımlama çerçevesinde; demokrasiye ve siyasal kültüre katkılar sağlayacak bir kavramdır.

Çünkü demokrasi, Atina'daki uygulamadan beri "yurttaş"ın bilinçli bir tercih

geliştirmesine dayanmaktadır. Bilgi kanalları çeşitlenen ve genişleyen bireyin toplumsal ve siyasal sorunlar hakkında, bilgiye dayalı tercihler geliştirmesi de doğal sonuç olarak beklenmektedir. Ancak BİT, sağladığı imkanlarla, iktidar odakları ile bilginin üreticisini ve bu bağlamda BİT üreticisini ulaşılabilir bilgileri manipüle etme (Osten, 2006, s. 7) veya belirleme konusunda aşırı güçlendirmektedir.

Modern demokrasilerde temsil önemli bir sorundur ve temsilcilerin toplumsal gerçekliğin çarpık bir yansımasını oluşturdukları savı, bu sorunu ifade etmektedir. Bilgi toplumunda ise, bilginin dolaşıma girmeden önce çarpıtılması veya ulaşılabilir bilgilerin “denetimden geçmiş” olması nedeniyle, bireyler bir anlamıyla kendilerini de temsil edemez hale getirilmektedir. Üstelik bu durum, bilgiyle donandığı kanaatiyle dünyaya yanıtlanmış bir güvenle bakan bireyler aracılığıyla yaşanmaktadır. Radyo ve televizyon ile başlayan süreçte, iletişim kanallarından sürekli akan bilgilerin hızına yetişme gayreti; bireylerin geçmişe karşı kayıtsız, geleceğe karşı kör kalmalarına yol açmaktadır (Osten, 2006, s. 5).

İnternetteki hayatın akış hızına dikkat çeken Benjamin Barber’a göre, kişilerin kararlarında hızlı bir şekilde evet/hayır ikiliğine zorlanmamalıdır. İnternette yürütülen toplumsal eylem imkanları, bireyi evinde oturup demokratik süreçlere bilgisayar başından dahil olma duygusu vermektedir. Bu da toplumdan yalıtılmış, münzevi bireyler üretmektedir. Barber, bireylerin web ortamlarındaki katılımlarının bir tür klavye eylemciliğine dönüşmesi tehlikesine işaret etmektedir. Kişilerin toplumsal ve siyasal katılma girişimlerini yalnızca sanal alan ile sınırlı tutmaması, mutlaka sokakla buluşması gerekmektedir (aktaran Binark ve Löker, 2011, s.22).

Ülkemizde ise, e-dönüşüm 2006-2010 döneminde BTS aracılığıyla yönlendirilmiştir. BTS’nin temel önceliği, kamu yönetiminin yapısı ve kamu hizmetlerinin sunumuna ağırlık vermesidir. Politika üretimi ve karar alma sürecine ilişkin bir bakış açısı koymayan BTS, kamu internet sitelerinde danışma veya şikayet için doldurulabilecek formların oluşturulmasını öne çekmiştir. Kamuda kırtasiyecilikle mücadele anlayışının devamı gibi duran bu çalışmaların demokratik katılıma katkısının asgari düzeyde kalması beklenmelidir. Ülkemizde proje yaklaşımıyla yürütülen e-dönüşüm

çalışmalarının hedefinde, birbirine elektronik ağ ile bağlantılı ve bütünleşik (entegre) hizmet sunabilen e-devlet yer almaktadır.

E-devletin e-yönetişime yani halkın karar sürecine katılmasına hizmet eden bir hüviyet kazanamaması eksikliklerdir, fakat E-Devlet Kapısının daha iyi bir hizmet sunması sayesinde vatandaşlar devletin işleri ve iş yapışı hakkında daha doğru bilgi sahibi olacaktır. Halkın, en azından BİT kullanma yetkinliğine sahip kesiminin, seçim kampanyalarında politikacıların sunduğu programları daha bilinçli değerlendirecek seçmenler haline gelmesine dolaylı olarak fayda sağlaması beklenebilir.

E-hizmet dışında vatandaşın kendisine sunulan elektronik hizmetleri kullanmasıyla başlayan e-katılım, vatandaşın sorumlulukları kapsamında devlet yönetiminde söz sahibi olma, görüşlerini elektronik ortamda ifade etme, oy verme gibi toplumsal katılımı artırıcı gelişmeleri de beraberinde getirecektir.

Şeffaflık ve kamunun hesap verebilirliği açısından bilgi edinme hakkının kullanılmasının bir kanunla düzenlenip kamu çalışanları ve kurumlarına yaptırımlar getirilmiş olması, bilgi toplumu yaklaşımına uyumlu bir adım sayılmalıdır. Keza Kamu Görevlileri Etik Kurulunun oluşturulması ile kamunun çalışanlar üzerinden denetimine bir kapı daha açılmıştır. Kamu görevlilerinde etik bilincinin yerleşmesi için yapılan faaliyetleri takdirle anmak gereklidir.

BİT alanındaki gelişim ve kişi başına kullanım oranını, ülkelerin gelişmişliğinin ölçütü olarak görmeye yatkın olanlar (Şan, 2005, s. 10) bulunsa da, Türkiye gibi hala gelişmekte olan ülke sınıfında yer alan bir ülkede, yeni teknolojiler günlük hayatın vazgeçilmez parçası haline gelebilmektedir. Bilgi toplumunun çelişkilerinden biri de burasıdır. Sözelimi Türkiye ileri teknolojilerin günlük hayatta kullanılmasına açık olup, en yeni teknolojileri ithal edip bunları birçok alanda kullanmaktadır, fakat bu teknolojilerin üretiminde en arka sıralardadır (Koroğlu, 2004, s. 13). BİT aracılığıyla yapılacak çarpıtmanın aktörlerinden birisi de, üreticilerin kendileridir. Türkiye bu bağlamda maalesef edilgen kalmak zorundadır. Dolayısıyla dünya düzeninin yönetici

güçlerinin teknolojik verilerle kendisini yönlendirmesinden kaçınabilmesi ve hele milletini koruyabilmesi zor görünmektedir. Bunun yolu, BİT üreticisi haline gelmekten geçecektir. Kaldı ki, ekonomik olarak da bilgi toplumunda artı değer, bilgi ve bilhassa teknoloji bilgisi üretme kapasitesine bağlıdır.

Ülkemizde yürütme görevinin birinci sorumlusu olan Başbakanlık ile vatandaş arasındaki iletişim konusunda yaşanan gelişmelerin altı çizilmelidir. Başbakana e-posta yoluyla yapılan başvurular Özel Kalem Müdürlüğü tarafından değerlendirilirken, 2000 Haziranında bu görev Başbakanlık Halkla İlişkiler Başkanlığına verilmiştir. Buraya gelen iletiler incelenerek Başbakana ve ilgili mercilere ulaştırılmaktaydı. Bu uygulamada e-posta ile gelen iletiler resmi olarak kabul edilip ıslak imzalı yazışmalara dayalı olarak cevaplandırılmaktaydı (Kaya Bensghir, 2000, s. 59). Başbakanlığın 2006/3 sayılı genelgesi ile Başbakanlığa yapılacak başvuruların tüm yurt sathında kabulünü ve Bakanlıklar ile valiliklere yapılan müracaatların Başbakanlıktan izlenebilmesini amacıyla “Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER)– Doğrudan Başbakanlık” düzenlemesi yapılmıştır.

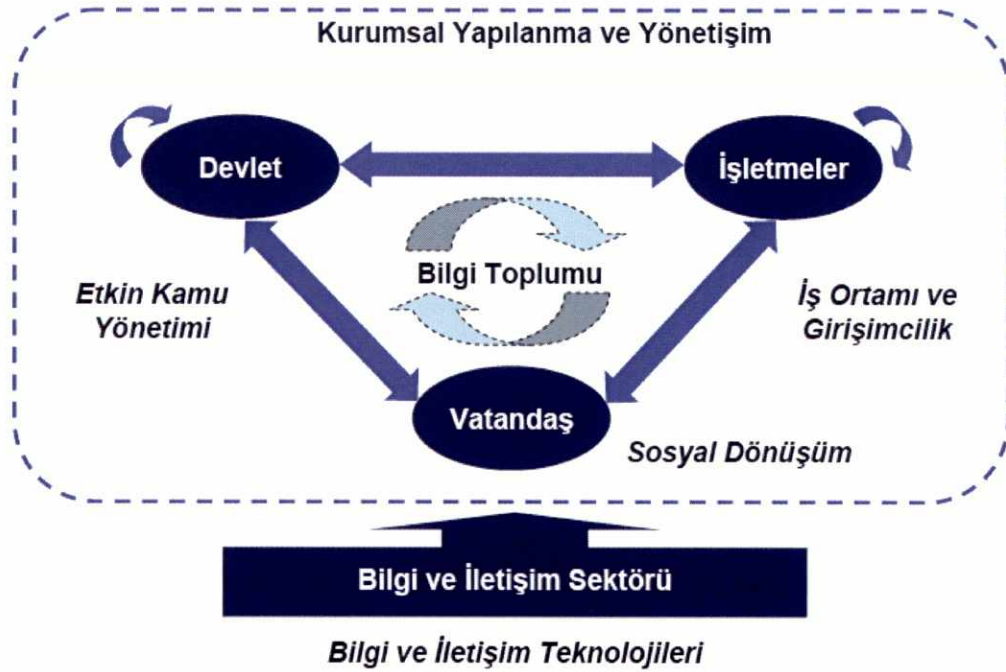
Bu uygulamayla 24 Şubat 2006 tarihinde her yerden aranabilen ve valiliklerde cevaplandırılan 150 telefon numarası, web tabanlı başvuru formu veya mektup ile Başbakanlığa yapılacak başvuruların ilgili kurum, kuruluş veya valiliğe ulaştırılması, sonuçlarının takip edilmesi ve gecikmelerin engellenmesini sağlaması hedeflenmiştir. Bu yolla her türlü şikayet ve talep yanı sıra, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve Dilekçe Hakkının Kullanılması Hakkında Kanun kapsamında başvurular ile Kamu Görevlileri Etik Kuruluna yapılacak başvurular da BİMER aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir. Bu başvurular, vatandaşa verilen bir takip numarası ile başvuran tarafından izlenebildiği gibi, başvuru sırasında talep edilen yolla cevaplanmaktadır (BİMER, 2011). Bu uygulamanın devlet ile vatandaşın iletişimini güçlendirme yönünde önemli bir yenilik ve kolaylık sağladığı belirtilmelidir. Bütün kamu kurumları ve valilikler tarafından BİMER kanalından kendilerine gelen başvuruların sayısı ve sonuçları, belirli aralıklarla Başbakanlığa rapor edilmektedir.

Devletin internet aracılığıyla vatandaşı bilgilendirmesi açısından önemli aşamalar

kaydedildiği belirtilmelidir. Yasal düzenlemelerin duyurulması açısından, Resmi Gazetenin elektronik yayımının yapıyor olması ve burada sunulan arşiv hizmeti ile birlikte Başbakanlık çatısı altında yayın yapan mevzuat.gov.tr internet adresinin içerik hizmetlerini önemsemek gereklidir. Ancak benzer şekilde mevzuat bilgi bankası hazırlamak için Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Yargıtay gibi kurumlar birbirinden bağımsız olarak kaynak, personel ve zaman ayırmaktadır.

Kamu kurumlarının vatandaş, işletme ve diğer kamu kurumlarına hizmet sunarken BİT araçlarını kullanmalarının dışında; iç işleyişinde otomasyona geçmeleri sayesinde aynı ürün için mükerrer maliyetlerden kurtulmaları sağlanacaktır. Sözelimi depoda bulunan bir malzeme için, yeniden satın alma yoluna gidilmesinden kurtulmak mümkün olacaktır. Aynı durum, bütün kamu kurumlarının ortaklaşa olarak meydana getirdiği devlet mekanizması için de geçerlidir. Mevzuat bankası çalışmaları, bu mahiyette kaynak israfının örneği durumundadır. Bütünleşik e-devlet uygulamalarının içine kamu, vatandaş ve işletmeler açısından gerekli ortak bilgi hizmetlerinin de yerleştirilmesi kaynak israfının önlenmesi yanı sıra e-devlet kapısının işlevselliğini de artırmasına destek sağlayacaktır. Bu kapıda işlerin daha kolay yürüdüğünü gören işletmeler ve vatandaşlar, öncelikle resmi işlemlerini burada yapmayı yeğleyeceklerdir. Bunun için kolay işlemesi kadar kolay ulaşılması ve güvenlik duygusunun sağlanması gereklidir. Bilgi toplumu yapısındaki kamusal ve ticari ilişkilerin işleyişi yaygın olarak Şekil 3-1'deki gibi gösterilmektedir. Burada şematize edildiği üzere bilgi toplumu, devlet, işletme ve vatandaş tarafından temsil edilen sac ayağının uyumlu döngüsü ile gerçekleşecek bir durumun adıdır. Bu döngü, BİT ve bunu geliştirip üreterek tüketime süren bir ekonomik sektörün sağladığı alt yapıya dayanmaktadır.

Şekil 3-1. Bilgi Toplumunda Devlet-Vatandaş-İşletme İlişkileri

E-imza yasal alt yapıya kavuşmuş olmakla birlikte yaygın kullanılma noktasına ulaşamamıştır. Bunu İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'nün "E-Devlet (Yerel) Uygulamaları Anketi"nin sonuçlarından da görmek mümkündür. 2950 belediyeden 2666 tanesinin ve 81 il özel idaresinin katıldığı anketten 70 il özel idaresinin e-imza uygulamasının kullanıldığı ancak sadece 36 belediyede e-imza ile hizmet sunulduğu anlaşılmaktadır (Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, 2011, s. 28).

Bilgisayar destekli tasarım ve sayısal harita üretimini amaçlayan Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), giderek altyapı uygulamaları, çevre yönetimi, planlama ile birlikte sosyo-ekonomik alanlarda da uygulanmaya başlamıştır. Bu doğrultuda Türkiye'de kamu ve özel kesim, verimliliği ve etkinliği artırmak için, kendi amaçları ve gereksinimleri yönünde bilgi sistemleri kurma gayreti içine girmekte ve bu amaçla yazılım ve donanımaya yatırım yapmaktadır. Yeterli sistem analizi ve tasarımı yapılmadan ve gerekli yapısal düzenlemeler birlikte düşünülmeden, doğrudan donanım ve yazılıma yatırım yapılması sonucu, girişimler başarısızlıkla sonuçlanabilmekte ya da ulusal bilgi sistemi biçiminde bütünleştirme aşamasında ek sorunlara zemin hazırlanmaktadır. Bugün ülkemizdeki belediyelerin 67 tanesinin

CBS çalışmasını tamamladığı, 381 belediyede çalışmanın devam ettiği anlaşılmaktadır (Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, 2011, s. 32).

Bankacılığın öncülük ettiği elektronik uygulamaların kazandığı yaygınlığın verdiği cesaretle, e-imza kullanılarak gerçekleştirilecek güvenli ve bütünlük kamu hizmetleri ve ticari ilişkilerin genişletilmesine çalışılmalıdır. Ancak burada Osten'in (2006, s. 7) belirttiği gibi bilgisayarda üretilmiş belgelerin aslından ayırt edilemeyecek şekilde kopyalanabilmesi tehlikesinin önüne geçilerek devletin e-arşivinin tekrarlanamaz ama erişilmesi kolay bir şekilde kurgulanması da başka bir gerekliliktir.

Kişisel bilgilerin korunması ve özel hayatın gizliliği konusunda vatandaş odaklı hassas bir düzenleme sağlanmalıdır. Ticari web sayfaları üzerinden biriktirilen verilerin, işletmenin müşteri analizi açısından gerekenden fazla bilgiyi derlememesi ve bu bilgilerin sadece anonimleştirilerek kullanılmasına izin verilmelidir. Kamunun erişimindeki kişisel bilgilere de, kamu görevlileri tarafından hizmet gerekleri dışında erişilmemesi ve hizmet alanının dışına taşınmaması için tedbirler alınmalıdır.

İnternetin toplum hayatına girmesiyle birlikte kağıt kullanımının artması hatta israf boyutuna ulaşması ihtimal dahilindedir. Zira internet kullanıcılarının küçük bir miktarı kendisine gelen e-postayı ya da internetteki bir haberi veya dokümanı ekrandan okumayı tercih etmektedir. Geri kalan ezici çoğunluğu ise bunları kâğıda basarak okumaktadır. Üstelik internet erişiminin daha çok işyerlerinde gerçekleştiği de değerlendirildiğinde; israfın bedelini kişi ödemediği için, bilgisayarlaşmanın kağıt tüketimini artırması söz konusu olmaktadır. Kırtasiye sarf malzemeleri pazarında faaliyet gösteren Adel A.Ş. Genel Müdürü Taner Dursun, 2010 yılı sonunda gerçekleşen bir röportajında da, benzer gözlemler aktarıyor. Dursun, verilerin elektronik ortamda saklanması ve aktarılmasının yaygınlaşmasıyla alışılmış kırtasiye ürünlerinin tüketiminin azalmadığını söyledikten sonra; nüfus artışı, kullanılan ürünlerde farklılaşma ve genel olarak ofis ortamında tüketimin arttığını ifade etmektedir. Bu iddiasını “bilgisayar kullanımının yaygınlaşmasına paralel olarak kağıt tüketimi de artmış” olduğu gözlemiyle pekiştiriyor (euronewsport.com, 2012).

3.2- E-Dönüşüm, E-Demokrasi ve Real-Politik

E-dönüşüm toplumsal yapıdaki BİT etkisiyle başlayan niteliksel bir değişime işaret etmektedir. Bu dönüşüm, bütünüyle toplumu, kurumlarını ve üyelerinin gündelik yaşam pratikleri ve dünyayı algulamalarını değiştirecek kapsamdadır. Bireylerin algısındaki değişme, toplumsal değişimin başka bir itici unsuru olacaktır.

Bireylerdeki değişimden söz ederken; öğretim ve eğitimin içerik ve uygulamasına da değinmek gereklidir. BİT etkisinden önce uzaktan öğretimin biricik yolu “mektupla öğrenim” iken; günümüzde çevrimiçi iletişim araçlarının ve platformlarının artması ile yeni imkanlar elde edilmiş durumdadır. Türk ve dünya üniversitelerinin çoğu, internet tabanlı eş zamanlı (senkronize) veya zamandan bağımsız (asenkronize) uzaktan öğretim programları uygulamaktadır. Genellikle lisansüstü sertifika veya diploma programları olmakla birlikte meslek edindirme eğitimlerinin de bu yolla yapıldığı görülmektedir.

Belki de, bilgi toplumunun bilgiyi daha kolay erişilir kılan ve kişileri bu açıdan daha eşit kılan katkısı, öğrenim programlarına katılmanın önündeki coğrafi engeli, zamanlama sorununu ve bazı durumlarda dil uyumsuzluğunu aşmaya yarayan yeniliğini oluşturan uzaktan öğretim, bireysel bilgi donanımına katkıları ile özgün bir konuma sahiptir.

Gazete, radyo ve sonrasında televizyon ile mekan açısından bir araya gelemeyeceği geniş kitlelere seslenme imkanını kullanırken kitleselleşen siyasetin, internet sayesinde bireylere seslenme aracına kavuştuğu için kişiselleştiği söylenebilir (Akgün, 2003, s.74). Basılı yayınlar tarihe iz bırakma ve geniş bir kitleye ulaşma işlevini üstlenmiş, radyo ve televizyon taşıdığı mesajı ses tonu, jest, mimik ve görsel unsurlarla desteklemiştir. Ancak radyo ve televizyon, yayın sırasında alıcısı aktif olan kullanıcılara hitap etmekle sınırlı kalmaktaydı. İnternet ve bütünüyle BİT çoklu ortam araçlarının da yardımıyla yazı, ses ve görüntüyü birlikte ya da ayrı ayrı kullanmakla izleyiciye zaman ve mekandan bağımsız olarak mesajları taşıma ve

kalıcı olma gibi avantajlar sağlarken çoğaltılıp aktarılabilme gibi etkiyi artırıcı nitelikleri ile siyasetin de hizmetindedir.

BİT ve özellikle internet, bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde bir takım göz yanılmalarını da içermektedir. Siyasal iletişime getirdiği yeni yöntemlere karşın, içerikte eskiden farklı bir boyut gözlenmemektedir. Partilerin alışılmış kampanya malzemelerinin internet üzerinden sergilenmesi dışına çıkıldığı ender ve bireysel durumlarda görünmektedir. Genel görüntüde, siyasal partiler tümüyle geleneksel içerik yayınları, yeni iletişim araçlarından aktarılmaktadır. Yaklaşık on sene öncesine kadar ses kasetleri ile dağıtılan seçim şarkılarını önce CD üzerinden partililere dağıtma yoluna giden siyasiler; bugün internet aracılığıyla resim, çoklu ortam ürünleri olarak görüntü ve ses dosyaları halinde yayımlanmaktadır. Ayrıca parti tarafından tek yanlı bildirimler internet yayınlarında yer almaktadır.

Siyasi aktörlerin web sayfalarında, etkileşimli iletişim yani seçmenin de görüşlerini ifade edebildiği, cevaplarını aynı ortamda alabildiği gerçek bir iletişim zemini genel olarak bulunmamaktadır. Yaygın olarak parti bilgi işlem birimlerinin ilgisine ulaştıracağı umulan e-posta kanalları veya çevrim içi doldurup gönderilebilecek formlar kullanılmaktadır. Bazı örneklerde, liderin veya adayın katılacağı sohbet odalarının açıldığı da görülmektedir. Ancak yazarın, 2007 seçimlerinde bir partinin resmi web sayfasında bu sohbete katılmak isteği gerekçe bildirilmeden onaylanmamış ve sadece izleyici olarak “oda”da bulunmasına izin verilmiştir. Katılmadan sadece “seyredilen” bu sohbette soruların ve cevapların parti propaganda metinlerinin tekrarı niteliğinde olması, takma ad (nickname) ardındaki katılımcıların ve parti genel başkanının gerçekliğine ilişkin şüpheye yol açacak nitelikteydi.

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, YouTube World View kanalı üzerinden 28 Kasım 2011 tarihine kadar açık kalan soru panelinden, internet kullanıcıları tarafından en çok oy alan soruları cevaplandırdı. Cumhurbaşkanlığının resmi sitesi aracılığıyla yapılan 17 Kasım 2011 tarihli duyuruya (Cumhurbaşkanlığı, 2011a) bakıldığında; diğer ülkelerin liderlerinin de bu kanalı kullandığı vurgulanmaktadır.

Cumhurbaşkanının küresel bir site tarafından “manşet” yapılması, başka bir vurgu noktasıdır. Cumhurbaşkanının röportajı, 1 Aralık 2011 tarihinde YouTube'dan izlenebildi (Cumhurbaşkanlığı, 2011b). Bu girişim, siyasi bir figürün internet üzerinde varlık göstermeyi önemsemesi olarak değerlendirilmelidir. Bu röportajın ardından, soru sormak isteyenler için açılan platform sürekli hale getirildi ve isteyenlerin aracısız bir şekilde Cumhurbaşkanlığına ulaşabilmesi için bir iletişim kanalı olarak kullanıma sunuldu (Cumhurbaşkanlığı, 2011c).

Son dönemde, ABD başkanlık seçimlerindeki etkisine ilişkin yaygın propaganda ile sosyal medya özellikle Facebook ve Twitter üzerinde politikacıların etkinliğine şahit olunmaktadır. Burada da gerçek ve sanal arasında gerçeklik sorgusuna açık yanlar olduğu gibi durmaktadır. Buna rağmen, politikacıların sözlü olarak da kendilerine ait olduğunu ifade ettikleri “hesap”lar üzerinden yapılan bildirimlerin geleneksel medyaya da haber kaynağı teşkil ettiğini, keza Cumhurbaşkanının da Twitter kullanmaya başladığı şeklindeki haberlerin, sosyal medyanın siyasal yaygınlığını teşvik ettiği gözlenmektedir. Ancak gerçek politikacılar adına üçüncü kişiler tarafından kendisinin bilgisi dışında yandaş, karşıt veya pazarlık amaçlı site ya da hesaplar açıldığı ya da bilgisayar korsanları tarafından çok kere ideolojik karşıtları adına politikacıların veya siyasal partilerin gerçek siteleri ya da hesaplarının çalındığı (hacking) görülmektedir. Bir boyutu ile internet kullanıcısı kitlenin ve diğer boyutu ile de siyasal aktörlerin bilgi güvenliği konusunda yetkinlikten uzak oldukları, aynı zamanda internet kaynaklı bilgilere karşı şüpheli durmalarının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Facebook ve Twitter üzerinden sayfaları incelenen siyasetçilerin arasından rastgele sorgulamalarla tespit edilen isimlerin sayfaları incelendiğinde; doğrudan ve anlık yoğunlukta kullanan ve kendi iletilerine verilen cevapları karşılıksız bırakmamaya çalışanların yanında, sayfalarını sadece kendi faaliyetlerini önceden ya da sonradan haberleştiren etkileşime kapalı blog olarak kullananlar ve açıldıktan sonra kendileri adına neredeyse hiç ileti yazılmamış olup seçmenlerin karşılıksız kalan ulaşma çabalarına terk edenler de görülmektedir.

Siyasiler tarafından fark edilen internet ve sosyal medyanın, bir taraftan da nasıl bir gözaltı aracı, topluma yönelik bir baskının taşıyıcısı olabilmektedir. Deutschlandfunk adlı radyo kanalında Peter Kruse, 29 Nisan 2011 günü yayınlanan Medienquartett programında yaptığı konuşmada; internet ve sosyal medyanın siyasal gücü şöyle ifade etmiştir:

Çinli sanatçı Ai Wei Wei tutuklanmasından birkaç gün önce bir röportajda ‘Sen burada bir Twitter mesajı yazdığın için tutuklanabilirsin’ dedi. Şu anda Pekin hükümetine hiçbir şey internetin gücü kadar korkutucu görünmüyor. Bunun için birçok neden vardır. Tunus’ta Yasemin Devrimi, Mısır Cumhurbaşkanı Mübarek’in devrilmesi: Blog yazarlarının çağrıları olmadan işler bu noktaya gelemezdi. İnternet muhalif kamuoyu için yeni alanlar oluşturur, yıllardır güçlendirilmiş güç ilişkilerini keser. Facebook ve Twitter yoluyla geleneksel denetim organlarını aşan yeni hareketler oluşmaktadır. Aynı zamanda eski iktidar sahipleri de vatandaşları denetlemek ve yönlendirmek için internetten yararlanmaktadır. İnternet, iletişimin devasa bir makine dairesi haline gelmiştir (netzpolitik.org, 2011).

Bugün adı “Arap Baharı”na çıkan Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerindeki isyan hareketleri, Wikileaks adlı internet sitesinde ABD dış politikasına ilişkin yayınların etkisi ile Tunus’ta başlamıştır. Bu hareketlerin internet üzerinden örgütlenmesinin ötesinde başlangıcının internet olması, yeni teknolojinin etkisini göstermesi bakımından önemli bir örnektir (Dickinson, 2011). Wikileaks sitesi ve yayınları, yeni teknolojinin ve internetin bilgi dolaşımındaki rolü bakımından örnek durumdadır.

Demokrasinin siyasal kültürün bir ögesi olarak yerleşmesi açısından bakıldığında; siyasetin aktörleri nasıl seçmene yaklaşmaya çalışıyorsa, e-devlet projelerini de devletin vatandaşla yakınlaşma uğraşı olarak değerlendirmek mümkündür. Tutkun’un da (2007, s. 212) ifade ettiği gibi, “Hizmet kalitesini yükseltmek, maliyetleri azaltmak, güven sağlamak ve demokrasiyi tabana yaymak için e-devlet uygulamaları önem kazanmaktadır. E-Devlet Kapısı çalışmaları bu faydaları maksimize edecek

yönler içermektedir.” Türkiye’nin e-devlet kapısı olan www.turkiye.gov.tr adresinin tasarımını yapanlar ile içeriğini sağlayan/sağlayacak bütün kamu kuruluşlarının, ülkedeki demokrasiye de hizmet ettiklerinin farkına varmaları, amaca daha uygun sonuçlar doğuracaktır. Aksi halde, Başbakanlığın bir genelgesinin yerine getirilmiş görünmesi için yürütülen e-devlet çalışmalarının idari gereklilik ötesine geçmesi beklenemez.

Yerel yönetimler, vatandaşa en yakın yerde kamu hizmeti verilmesi anlayışının kurumsal yapısıdır. Demokrasinin yerleşmesi ve bir kültür olarak tabana yayılmasında da yerel yönetimler hep önemsenererek “demokrasinin okulu” olarak kabul edilir. Yerel çerçevede yürütülen siyasal faaliyetler sayesinde, seçmenin ve siyasetçilerin tecrübe edinmeleri, ulusal düzeyde siyasete “yüksелеcek” siyasi aktörlerin temayüz etmesi ile seçmenin de seçtiklerini denetlemesi ve kamusal sorunlara ilişkin ilgi geliştirmesi beklenmektedir. Yerel yönetimlerin bilgi toplumuna hazırlık durumu, Türkiye’nin kurumsal ve toplumsal olarak e-demokrasiye hayli uzak olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin belediyelerin %47’sinde elektronik yolla istek ve şikayetlerin kabul edildiği ancak sadece %16’sında bu başvurunun safhaları, sonucu ve yargı yoluna ilişkin bilgiler verildiği görülmektedir (Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, 2011, s. 15, 19). İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü tarafından yapılan ankete katılan 2.666 belediyeden 1743 tanesinin hiçbir hizmeti internet üzerinden etkileşimli olarak sunmadığı gibi 2.257 belediyenin yerel nitelikte sunulan e-devlet hizmetlerinde belirlenmiş bir öncelikli hedef kitlesi bulunmadığı ve 2.119 tanesinde bir veri güvenliği politikası ve planı bulunmadığı (2011, s. 23-25) ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu manzara, yerel yönetimlerin e-demokrasiye geçiş için insan kaynağı, altyapı ve uygulama açısından yetersizliği açığa çıkarmaktadır.

3.3- E-Demokrasi: Katkılar ve Tuzaklar

Yeni iletişim teknolojilerinin toplumları dönüştürmesi, bu dönüşümün siyasal kurumlar, iletişim ve ilişkileri kapsadığı ve doğal sonucu olarak demokrasi kavramını

da elektronik bir dönüşüme uğrattığı / uğratmakta olduğu yukarıdan beri tartışıla gelirken, bu dönüşmüş demokrasinin künyesinde e-demokrasi yazmaktadır.

BİT'in siyasal katılmayı teşvik eden katkıları ve seçimlerin bile elektronik ortamda gerçekleştirilmesi eğilimi, e-demokrasiyi modern çoğulcu demokrasiden farklı görmeyi kolaylaştırmaktadır. Bu farklılaşma, bilgi toplumu dediğimiz dönüşümün sonucu olmaktan daha çok bir parçasıdır. Sanayi toplumu bilgi toplumuna dönüşürken, demokrasinin anlayış ve işleyiş olarak sanayi toplumu tarafından biçimlendirilmiş şeklini sürdürebilmesi imkansızdır. Demokrasinin yeni anlayışını, işleyişe yansıtmak ise hukuki düzenlemeleri gerektirmektedir.

Bireysel tercih ile belirlenecek siyasal ilişkilerin biçimi ve araçlarında BİT kullanımına imkanlar sağlanırken; siyasi partiler ve seçimlere ilişkin mevzuatta bu bakış açısına uygun düzenlemeler yapılmalıdır. Bilgi toplumunun siyasal süreci olarak uyarlanmış demokrasinin hukuki ve teknik altyapısı tamamlanmadan, e-dönüşüm projesinin başarısından söz edilemez. Kaldı ki, sunulabilecek çevrimiçi araçların kullanılmaması, işleyen demokrasinin bile yetersiz bulunmasına yol açacaktır.

Toplum kesimleri arasında varlığı oldukça bariz olarak duran sayısal uçuruma rağmen, sayısının giderek çoğaltılmasına çalışılan BİT kullanımına yetkin bireylerin diğer bireyler, işletmeler, STK, siyasal örgütler ve kamu kuruluşları ile iletişimini yeni teknoloji araçları ile yürütmesine imkan sağlanmalıdır. Demokrasinin uygulamada karşılaştığı darboğazlara ve tıkanmalara karşı internetin etkin bir destek aracı olarak kullanılabileceği iddia edilmektedir. E-demokrasinin çevrimiçi kamuoyu yoklaması ve referandum, telekonferans, dijital şehirler ve tartışma grupları gibi uygulamalar ile temsili demokrasinin meşruiyetini tartışılır hale getirmesi, demokrasinin muhatap olduğu temel bir çelişkiyi işaret etmektedir. Demokrasi, kendisini açmazdan kurtarması beklenen e-demokrasi tarafından adeta uçuruma itilmektedir (Öztürk, 2006, s. 49). BİT, siyasal iletişimi geliştirmeye ve yaygınlaştırmaya yönelik katkılarıyla çoğulcu ve katılıma açık bir sistemin oluşmasına hizmet etmektedir (Karaçor, 2009, s. 130).

E-demokrasi kavramı içerisinde temelde iki ana amaç vardır: İlki siyasal süreç ve kamu hizmetleri hakkındaki bilgilere vatandaş erişiminin sağlanması, ikincisi ise bilgiye pasif erişimden, aktif vatandaş katılımına geçilmesi. Bu da, vatandaşın bilgilendirilmesi, vatandaşın temsil edilmesi, vatandaşın seçimlere katılımının sağlanması, vatandaşın danışmanlık yapılması ve vatandaşın kapsanması ile mümkün olmaktadır (Backus, 2001, s. 3).

Hagen'in anlatımıyla e-demokrasinin ilk aşaması, 1990'ların başında ABD başkan adayı Ross Perrot'un popülist kampanya platformunun bir parçası olarak yaptığı televizyon üzerinden elektronik kent toplantılarının sonucunda, tele-demokrasi kavramının üretilmesi olmuştur. Ancak televizyonların kanal frekans düzenlemeleri üzerinde hükümetin, kanal içeriklerinin belirlenmesi üzerinde de sermayenin geniş çapta belirleyiciliği söz konusudur. İletişim ve katılım süreçlerinde deformasyona, bilgi akışında da çarpıtmaya (dezenformasyon) yol açabilecek bir durum karşısında Yurttaş İletişim Kooperatifleri kurulması önerilmiştir. Bunun ardından, Yurttaş İletişim Kooperatiflerinin korunması altında, yurttaş eğitimini sağlamak üzere, herkesin eşit şekilde bilgiye ulaşabileceği videoteks hizmetinin sunulması öngörülmektedir. Bilgisayar ağlarının yaygınlaşması, internet kullanıcı sayısının artışı yeni bir kavramı, siber-demokrasi kavramını şekillendirmiştir. Hagen tarafından e-demokrasinin ikinci aşaması olarak değerlendirilen siber-demokrasi, sanal mekanda oluşacak (gerçek hayata da taşınacak) cemaatler aracılığıyla bu alanın demokratik bir kurgusunu ifade eder. İletişimsel ve siyasal yapılardan oluşan siber-demokrasinin baş düşmanının merkeziyetçilik olduğu konusunda fikir birliği görülmektedir (Hagen, 1997). Hagen'in bu görece erken tasnifi ve kademelendirmesi e-demokrasi, tele-demokrasi ve siber-demokrasi kavramlarında karmaşaya yol açmaktadır. Zira tele-demokrasi ve siber-demokrasi, doğrudan demokrasi modeli geliştirme girişimi niteliğinde iken, e-demokrasi temsili demokrasiyi güçlendirmeye yöneliktir.

Temsili demokrasinin katılım eksikliği gibi sürekli artan bir sorunu vardır. BİT ve internet, sahip olduğu kanal çeşitliliği sayesinde vatandaşın ve siyasal seçkinlere yeni

iletişim ve buluşma imkanları sunmaktadır. İnternetin sağladığı katkı ile kitle iletişim araçları ve bireysel iletişimin iç içe geçtiği yeni medya kullanım alanını genişletmektedir. Demokrasinin uzlaşmaya dayanan bir hayat tarzı olarak aşınmakta oluşu ve siyasal sistemde görünmekte olan “demokrasi açığı” siyasal seçkinleri de partileri de rahatsız etmektedir. Bu durum, vatandaşta iki eğilimi tetiklemektedir: Birinci eğilim siyasal sürece yabancılaşmak iken, diğer eğilimin meyvesi “eleştirel vatandaş” olmaktadır. Bu eğilimin en belirgin görünümü; imza kampanyaları ve gösterilerin yanı sıra meclis dışı platformlarda vatandaşların siyasal ilgisinin ortaya konulması, anayasada tanımlanmamış katılım davranışları ve internetin bunlara kolaylık sağlaması için kullanılması şeklindedir (Leggewie, 2005, s. 1). Bu eğilimlerden hangisinin baskın çıkacağı, büyük ölçüde kamusal yapı ve siyasal örgütlerin “e-demokratikleşme” meselesine yaklaşımlarına bağlıdır. E-demokrasi, BİT aracılığıyla yurttaş katılımı ve demokrasinin yaygınlaştırılması ile demokrasiyi zenginleştirme yeteneğine sahip görünmektedir. E-demokratikleşme ise, demokratik siyasal sürecin yeni teknolojinin ürettiği yeni ve alternatif ilişki/iletişim kanallarına bağlanmasını hedefler. Elektronik demokrasi ise, seçimleri, siyasal partileri, oy vermeyi, kamuoyu araştırmalarını, temsilcilerle temsil ettikleri arasındaki iletişimi, kamuya açık yerlerdeki bilgisayarlar aracılığıyla kamusal bilgiye ulaşım kolaylığını, elektronik devleti, karar alma süreçlerine elektronik ortamda katılımı sağlayan faaliyetler yelpazesini içerir. Tüm yelpaze dâhilinde yurttaş katılımı ve demokratik değerlerin elektronik olarak değişimini sağlayacak altyapının adıdır (Öztürk, 2006, s. 50-51).

Steve Bankes ve John Guice gibi bazı yazarlar, e-demokrasinin; siyasette adem-i merkeziyeti, idarede yerinden yönetimi güçlendiren bir model olarak kabul etme eğilimindedir (Yıldız, 1999, s.144; Öztürk, 2006, s.49). Dolayısıyla yerinden yönetimin avantajları, e-demokrasi hanesine getiri olarak sayılmaktadır. BİT’in adem-i merkezileştirme ve demokratikleşme potansiyeli nedeniyle geleceğe iyimser bakanlar vardır. Bu kişiler, bilgi teknolojilerinin yönetimden ticari işletmelere, eğitimden sağlığa hayatın her alanını zenginleştireceğine, kolaylaştıracağına ve geliştireceğine inanmaktadırlar. Küresel bilgi ağlarının artan gücü ve etkinliği de bu inançlarını desteklemektedir. Michael D. Mehta, Eric Darier,

Tom Forester ve Clifford Stoll gibi yazarlar ise BİT'in etkilerine kuşkuyla yaklaşmaktadır. İnsanların özel hayatlarının sürekli gözetim altında tutulması dolayısıyla BİT'in otoriter bir yönetimin denetim aracı olması ihtimali vurgulanmaktadır (Yıldız, 1999, s.145). Dolgun da, Foucault'nun panoptikon kavramından hareketle yeni teknolojinin gözetim toplumu oluşturmak için yönetime sağladığı imkanları ve bazı uygulamaları ortaya koymaktadır (Dolgun, 2008, ss.147-154).

Siyasetteki adem-i merkeziyeti güçlendirme beklentisi, yeni teknolojilerin kullanılmasıyla merkezin çevreyi eş anlı olarak izleyebilmesi dolayısıyla, merkeziyetin güçlenmesi ihtimalinden daha ikna edici görünmemektedir. Örgütlerin yatay yapılanma imkanı olarak anlaşıldığında adem-i merkeziyet tanımı bu bağlamda daha yerinde bir anlamda kullanılmış olacaktır. Yatay yapı, coğrafi mesafelerin üyelerin örgütsel etkinliğini etkilemesini en aza indirerek örgüt merkezinde kendiliğinden ortaya çıkan iktidar yapısını sarsabilecektir. Örgüt içinde merkezden herkese seslenme ilişkisi, BİT kullanımı yoluyla gerçekleşen herkesten herkese iletişim sayesinde etkisizleşebilmektedir. Buna uygun bir durum Linux Kullanıcıları Derneği örneğinde yaşanmıştır (Öz, 2011).

Ayrıca iyimser kalemler tarafından ileri sürülen abartılı beklentiler, hem bekleyenlerde hayal kırıklığı hem de karşıtlarında daha sert tepkilere yol açacaktır. İnternet üzerinden bilginin dolaşımı kolaylaşırken, bilgiye ulaşmak da daha kolay ve ucuz hale gelmektedir. Bu bilginin içerisine siyasi partilerin, adayların veya olayların haberi de girmektedir. E-demokrasi işte bu yeni iletişim kanallarının üzerinden ilerleyecektir. Artan ve farklılaşan haber kaynakları, kamusal konularda farklı düşüncelerin de varlık gösterebilmesini, toplumda çoğulculuğu teşvik etmesi beklenebilir.

Yeni medya ve özellikle internet siyasal katılıma alışılmadık bir platform sağlarken, STK'lar bünyesinde demokrasinin alternatif elitlerini de üretmektedir. Sonucunda iki görüntü karşımıza çıkmaktadır: Birincisi küresel iletişim sayesinde demokratik olmayan denetim için imkanlar sağlaması, ikincisi de iletişimin paralelinde

kamuoyunun şimdiye kadarki yapısından farklı olarak kendini belirlemesine yönelik özgürleşme şansını ortaya çıkarmasıdır (Leggewie, 2005, s. 5).

Yeni iletişim araçları, ekonomik faaliyet olarak güçlü finansmana sahip işletmelerin rol aldığı bir sektörün alanında yer alsa ve gönderilen mesaj ile bir sermayedar kar etmeyi sürdürse de, Wall Street’i İşgal Et hareketinin bile iletişim ve örgütlenme aracı olmaktadır. Burada yatan çelişki, çoğullaşmanın mayasını bünyesinde taşımaktadır. Farklı düşüncelerin varlığına şahitlik eden BİT kullanıcısı, kendi dışındakilerin kaygı, beklenti ve düşüncelerinden haberdar olarak onlarla anlaşabileceği noktaların bulunduğunu görebilecektir. Bir uzlaşma zemini olarak internet, siyasal kültürün yeniden şekillenmesine katkı veren bir fonksiyon üstlenmektedir.

Yeni teknolojiler ve internet, haber ve bilgiye kolay, ucuz ve özellikle de hızlı erişim imkanı sunarak vatandaşların siyasal aktörler olmasına hizmet etmektedir. Birbiriyle çelişkili bilgiler karşısında, kullanıcıların yaşadığı bir çaresizlik halini ifade etmek gereklidir. Bir bilginin gizlenmesi, kısmen gizlenmesi, değiştirilerek aktarılması, çarpıtılması veya aksinin bilinmesinin sağlanması gibi davranışlar yeni icat edilmemiştir. Ancak yeni icat edilen teknoloji, bu yanıltma davranışlarının inandırıcılığını artırmıştır. İnsel’in verdiği örnekte de görüldüğü gibi, fotoğrafın dijitalleşmesi ile üzerinde oynanmış “senaryo fotoğraflar” üretmek, yapımı kolay ve anlaşılması daha zor uygulamadır (İnsel, 2006). Taktik eskidir, ama kullanılan yöntem yenidir. Yayılması sağlanan gerçektışı bilgi duyduğunu benimsemeye hazır geniş kitleye ulaştırıldıktan sonra; bunun tekzibi, doğrusunun yayınlanması, bu işi yapanların tespiti, doğru bilginin gerçektışı bilginin eriştirildiği her bireye ulaştırılması ve daha önemlisi bunların ikna edilmesi şeklinde sıralanabilecek yorucu bir çabalama silsilesini gerektirmektedir. Bu çarpık bilgiler ile toplumsal hayata ilişkin kanaat geliştiren vatandaşların katılımı, ortak iyiye mi yoksa dezenformasyonu yapanların iyiliğine mi hizmet edeceği tartışılmalıdır.

Sosyal medya paylaşımları, bloglarda süren “günlük” yayınları, e-posta grupları ve kullanıcıdan kullanıcıya dolaşan e-posta zincirleri doğruluğu sorgulanmamış birçok

bilginin dolaşım kanalı durumundadır. Bu kanallardan öncelikle ticari, siyasi, dini ve tıbbi alanlarda doğrulanmamış içeriklerin yayılması bireysel kullanıcıların sıklıkla tecrübe ettikleri bir durumdur. Bunların yanında, internette yayın yapan haber sitelerinin kaynak olarak yaygın ve belli bir sermaye grubunun denetiminde bulunan haber ajanslarını kullandığı düşünülürse, izleyici bireylerdeki etkisi bakımından; “sınırsız” haber kanalları aslında birbirini tekrarlayan, dolayısıyla yaygın gazete ve televizyon kanallarının yerleştirmek istediği kanaati pekiştiren destek unsurları işlevini görmektedir.

Popüler gazete ve televizyonlarda sözcülerini yeterince bulamayan fikir akımlarına ilişkin internet siteleri ve gruplarının ise, dışa kapalı sanal gettolar olarak varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Bu sitelerin demokratik çoğulculuğun birer parçası olduğunu kabul etmek gerekir. Ancak “öteki” aleyhinde sergilenen keskin tutumların herkesin eşit hürriyetini içermesi gereken demokratik siyasal kültüre karşı tehdit niteliği ve bilgiyi çarpıtmaya müsait bir zemin oluşturması gibi hususlar alan araştırmasına dayalı verilerle tartışılmaya değer görülmektedir.

İnternette her şeye ulaşmak mümkündür. Buradaki “her şey”, kelimenin tam anlamıyla her şey olarak anlaşılmalıdır. Tutumlar açısından ahlaki olarak iyi ve kötü; bilgi açısından doğru, şüpheli, safsata ve yanlış; eylem olarak ise yalnızca söylem internet ortamında bulunabilmektedir. Kullanıcının neyi aradığını salt kendisinin belirlediği varsayılsa bile, aradığını bulabilmesi ancak samanlıkta iğne aramak gibi yorucu bir uğraşı gereklidir. Arama motorları, bu yorgunluğa karşı bireylere yardımcı olmak üzere çalışmaktadır. Ancak arama motorlarının en çok sahiplerinin ticari kazançlarını artırmaya hizmet etmesi doğaldır. Bilgiler üzerinde uygulanan engelleme ya da öne çıkarma tam da bu kapsamda karşımıza çıkmaktadır. Arama yapılan araçlar, kendi belirledikleri ölçütlere uygun olanları öne geçirerek sonuçları sıralamaktadır. Bir de buna ticari reklamların her zaman daha önde olduğunu eklendiği zaman, dünyanın neresinde olursa olsun, kullanıcı bir grup yazılım ustasının sınırladığı bir tünelin ucundan bakmaya mahkum kalmaktadır.

Kullanıcı, bu tünele “her şey”in elinin altında olduğu yanılgısını içselleştirerek

girmiş olsa da, karşısında bulduğu “bilgi” dünyası aslında bir karmaşa ortamıdır. Çünkü internet görsel bir şölen hali alabilse de, takas edilen bilgi esas itibariyle dil temellidir. Kullanılan dil açısından bakılınca, tümüyle başka bir tartışma alanına kapı açılmaktadır. Alt kültür gruplarına özgü argo ve kalıp sözler, genel dilden uzaklaşmış gramer yapısı ve kısaltmalar bu tartışmanın bir bölümünü oluştururken, başka bir fasıl olarak yazılı ve sözlü kültür aktarımlarının içiçe geçmiş olması karmaşayı derinleştirmektedir (Wittkewitz, 2012).

Dil karmaşasını aşan veya çalıştırdığı filtreleme sayesinde “temiz” internette dolaştığını düşünen kullanıcı, ulaştığı haber veya bilgilerin doğruluğundan emin olamayacağı gibi doğrulanabilirliği hakkında da sürekli olarak şüphe içinde kalmak zorundadır.

İnternet siyasal yaşamda siyasal parti, adaylar ve vatandaşlar için farklı işlevler görerek kamusal alandaki bilgi ve düşüncelerin zenginleşmesini sağlama potansiyeline sahiptir. Bu yanıyla, yaşanan yoğun bilgi akışı karşısında yönetimin kamuoyu denetimine daha açık olduğu bir topluma dönüşmek umudu bulunmaktadır.

Ancak sayılan olumlu gelişmeler ve beklentilerin yanı sıra yaşanan veya ihtimal olarak varlık kazanan risklerin de büyüklüğünü görmezden gelmek imkansızdır. Öncelikle yine yaşanan yoğun ve hızlı bilgi akışından devam edilecek olursa, internet üzerinde dolaşan ve doğruluğu teyit edilmemiş/edilemeyen sayısız bilginin oluşturduğu yığın, kitleleri bilgisizleştirecek bir etkiye sahiptir. Herkesin aynı anda, yüksek sesle konuştuğu bir salonda, nobel ödüllü bir dâhinin konferansından elde edilecek fayda ne ölçüde olabilir? İnternet geniş kitleler açısından tam da bu benzetmeye uygun bir ortamdır. Malumat bombardımanı (Güngör, 2004b) karşısında aciz kalan bireysel kullanıcının imdadına yetişmek üzere, arama motorları ve portallar devreye girmektedir. Sınırsızca özgür iletişim ve bilgi paylaşımı ortamında, kullanıcı yine manipüle edilmiş bir bilgi sepeti ile karşı karşıya kalmaktadır (Osten, 2006, s. 6). Bu durum, internetin genel olarak eğlence aracı olarak görülmesine neden olmaktadır. Başka bir deyişle Atina kent devletinin “agora”sı olması umulan internet, Roma’da diktatörün vatandaşları avuttuğu “arena” halini almaktadır.

Dolgun tarafından (2008, s.183-198), bilgi toplumunun vatandaşların bakış açılarının sınırlarını daraltan bir çerper çizdiği ve bunun “tünel tasarımı” ile benzeştirilmesi de, aynı soruna yöneliktir. Ayrıca Dolgun, BİT ile iktidar arasındaki güç birliği ve internetin gözetime dönük yeni bir mekanizma halini almasını da tartışmalarına eklemektedir.

Sayısal bölünmenin ortada durduğu bir ortamda kadınların, yaşlıların, yoksulların ve bedensel engellilerin genel olarak dışında kaldıkları sanal bir dünyada, internete erişim hala şanslıların ayrıcalığı durumundadır. Bu görünüşe göre; internet toplumsal eşitsizliklerin ve siyasal katılmanın var olan kurgusunu değiştirmek bir yana güçlendirecektir. İnternet buna sahip olanlarla olmayanlar arasındaki katılım uçurumunu genişletmeye, mevcut durumu pekiştirmeye hizmet edecektir (Karaçor, 2009, s. 126). Çünkü her şeyin internete taşındığı, internet erişiminden mahrum kalanların bir anlamda toplum dışı kaldıklarını fark etmek gereklidir. Bu dışlanmışlığın; ekonomik, sosyal ve kültürel pek çok etkisi olmaktadır. Teknolojik donanım yetersizliği, internet kullanma kültürünün gelişmemiş olması, ekonomik engeller gibi sorunlar kuzey-güney arasındaki eşitsizliği, bir anlamda gelişmiş toplumla gelişmemiş ya da geliştirmekte olan toplumlar veya kesimler arasındaki uçurumu arttırmaktadır (Castells, 2005, s. 475-485).

BİT kullanıcıları arasında bu teknolojiye yararlanan ve alışverişinde aktif katılım gösteren ve düşüncelerini açıklayan gerçek anlamda bilgisayar okuryazarı olanların oranının, interneti diğer amaçlarla kullananların oranına göre daha düşük olduğu düşünüldüğünde gerçek anlamda bir ayrımın yaşandığını söyleyebiliriz (Ersöz, 2005, s.125). Dolayısıyla BİT üzerinden siyasal katılım ve demokrasinin elektronikleşmesinden önce BİT’in ve yeni iletişim araçlarının demokratikleşmesi sorunu gözden uzak tutulmamalıdır. Her ne kadar internetin demokrasi ve katılım ölçeğinde katkıları hususunda farklı görüşler bulunsada internet yoluyla katılımın sağlanması birinci öncelik olarak durmaktadır.

Toplumun geniş bir kesiminin BİT konusundaki yoksunlukları, tarihteki Yunan kent devleti modelindeki toplumun yaşadığı bölünmeyi andırmaktadır. Buna göre; bir

yanda bilgiye erişebilen, bunun için yeterli geliri ve kültürel sermayesi olan, istatistiklere göre çoğunlukla erkek, az sayıda seçkin “net yurttaşı”, diğer yanda bilgisayar okuryazarı olmayan, internet erişimi için yeterli kaynağa sahip bulunmayan “köle ve barbar yığınları” bulunmaktadır (Ersöz, 2005, s. 126).

Elektronik demokrasinin geleceği hakkında kafaları kurcalayan bir diğer soru da kişisel bilgilerin ve özel hayatın korunması sorunudur. Teknik bazı araçlar sayesinde internette dolaşanların bilgisayarlarına gönderilen ve internet kullanıcıları hakkında bazı bilgilerin ele geçirilmesini sağlayan tanımlama bilgileri (cookie-çerez) ve iyi niyetli olmayan yazılımlar güvenlik sorunu oluşturmaktadır. Çerezler ticari amaçlı olarak nitelikleri bakımından müşteri portföyü oluşturmak ve internet kullanıcılarının tüketim profillerini öğrenmek için kullanılmalarına rağmen, ziyaret edilen sitelerden politik görüşlerini de dahil pek çok kişisel bilgi belirlenebilir. Kaldı ki, salt ticari nitelikli, tüketim alışkanlıkları, harcama eğilimleri vs. verilerin toplanması amacıyla bireylerin isteği dışında izlenmesi başlı başına bir sorun olarak kabul edilmelidir (Dolgun, 2008, s.262). İyi niyetli olmayan casus yazılımlar (Truva atları, solucanlar vs) doğrudan hedefteki bilgisayarda korsanlık yapma amacıyla üretilmiş ve gönderilmiş durumdadır. Masum görünümlü başka bir risk ise, bilgisayarların ağa bağlanırken hizmet aldığı sunucular tarafından gözlenebilirliğidir.

Böylece vatandaşlar için daha şeffaf bir hükümet oluşturmak yerine internet bir ispiyon aracı haline gelerek, denetim altında yaşayan bir toplumun oluşmasına izin verebilir. Bazı ülkelerde internet kullanımına bakıldığında, hükümet tarafından zararlı görülen bazı sitelere erişimin yasaklandığı ya da sınırlandırıldığı görülmektedir. Muhalif grupların internet üzerinden iletişimleri de, bu hareketin içinde kişilerin tespiti ve yakalanması riskini doğurmaktadır (Ersöz, 2005, s. 125). İnternet düşünce özgürlüğünü yaygınlaştırdığı kadar, demokrasiye karşı olumsuz bazı düşüncelerin de yayılmasına aracılık edebilir. Terör, ırkçılık veya yabancı düşmanlığı gibi aynı zamanda suç oluşturan etkinlikler de internette yer bulabilmektedirler. Tam da bunlar, genel kamuoyu açısından “kötü” bilinen kullanıcılar gerekçe gösterilerek internetin denetlenmesi, daha doğru ifade ile vatandaşların internet üzerindeki etkinlik ve iletişimlerinin izlenmesine giden yolun

açılmasına gerekçe oluşturmaktadırlar. Bunlara çocuk istismarı, kumar ve insan ticareti gibi dünyanın her hangi bir yerindeki kişiye de “makul” görünecek gerekçeler eklenince; yeni teknolojiler üzerinden yürütülen her türlü iletişim bir büyük gözün önünde gerçekleşmektedir (Karaçor, 2009, s. 128). Özgürleştirici, katılımı artırması beklenen ve düşüncelerin çoğulculaşmasına hizmet edecek olan bilgi toplumunun temel teknolojik altyapısını oluşturan internet ve diğer yeni iletişim araçlarının kontrol altına alınması önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu amaçla, BİT kullanıcısı olan olmayan bütün vatandaşların sağladığı kamusal finansman ile çok yüksek maliyetlere katlanılmaktadır. Artık yeni teknolojileri toplumsal ve siyasal alanda silah haline getirenlere karşı bu denetim girişimlerinin ve yüklenen maliyetin gerekliliğini anlatmak, demokratik siyasetin önemli sorunlarından birisi haline almaktadır.

BİT ve özellikle internet ile bunların siyasal alanda etkin kullanımının sağladığı faydalar ve yol açtığı riskler üzerine tartışmanın sonunun geleceğini düşünmek iyimserlik olur. Gerçek hayatın ne sadece katkılar ne de yalnızca tehditlerden ibaret olmadığı çok açıktır. Teknolojideki gelişmelerin durmaksızın devam edeceğinden, olası tehlikelere karşı uyanık kalarak faydaları azamileştirmek “rasyonel insan” için en uygun yönelim olacaktır.

Tehlikelere karşı, insanlar ancak daha geniş bilgiye sahip olmakla baş edebileceklerdir. BİT ve internet bu amaca da hizmet edebilme potansiyelini taşımaktadır. İnternet sayesinde az gelişmiş ya da gelişmekte olan toplumlar kendilerini daha hızla geliştirebilir ve hatta interneti eşitliği sağlayıcı bir araç haline getirebilir. Bu görüşü destekleyen veriler, Sahra altı Afrika’da mobil Genişbant spektrumu ayrılmasının etkilerine yönelik GSMA tarafından yaptırılan bir araştırmada ortaya çıkmıştır. Bu araştırma raporuna göre, mobil ses ve SMS hizmetleri geçen 10 yıl zarfında bölgesel olarak GSYİH’ya %3,5 katkı sağladığı hesaplanmıştır (aktaran ICT Media, 2012, s.63)

İnternet erişiminin herkese aynı yakınlıkta olmaması, aşılması güç birçok sorunu doğurmaktadır. Bilgiye erişebilenler ve erişemeyenler arasında ulusal ve uluslararası

ölçekte giderek derinleşen uçurum, BİT'in demokratik imkanlarını ciddi ölçüde sınırlandırmaktadır. Dünya ülkeleri arasında olduğu gibi aynı toplum bünyesinde BİT avantajlarının bölüşümdeki eşitsizliğin adı olarak sayısal bölünme ya da uçurum, üstesinden gelinmesi zorunlu ilk sorunu oluşturmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

21. yüzyılda bilgi toplumunun yönetilmesini sağlayacak devlet yapısı, e-devlet uygulamalarıyla somutlaşmaktadır. Bu süreçte tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de e-devlet uygulamalarının yaygınlaştığı görülmektedir.

Bilgi toplumu, kendinden önceki toplumsal anlayışlardan birçok yönden farklılık sergilerken, siyasal anlayış bakımından da temsili demokrasiyi aşır katılımcı demokrasiyi ön plana çıkarmıştır. Bu dönemde katılımcılık, bilgi ve iletişim teknolojileri ile desteklenmiştir. Teknolojinin desteğiyle artan katılım, idarede yönetim, siyasette e-demokrasi olarak isimlendirilmektedir.

Türkiye’de bilgi toplumuna dönüşüm süreci, 2003 yılından itibaren kuvvetli bir siyasal destekle yürütülmektedir. Bu kapsamda hazırlanan ve yürütülen projelerin izlenmesi, koordinasyonu ve sürekliliği açısından olumlu bir görüntü sergilenmektedir. Nihayetinde bu bağlamda yürütülen çalışmaların koordinasyonun Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'na verilmesi, e-dönüşüm projelerinin başarısına katkı sağlaması umulmalıdır. E-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında hazırlanan BTS ve Eylem Planı öngördüğü işleri tamamıyla bitiremeye bile belirgin bir hamlenin gerçekleştirilmesini sağlamıştır.

E-dönüşümün devlet, işletmeler ve diğer örgütler üzerinde olduğu gibi, eş zamanlı olarak bireylerde de bir yaklaşım değişikliğine yol açacağı beklenmektedir. Bu değişimin önemi, sunulan e-hizmetlerin sayısı ve niteliği kadar vatandaşların bu hizmetlerden yararlanabilirliğini sağlamasında yatmaktadır. Bu ilişki kendi kendisini besleyen bir döngü olarak yaşanmaktadır. E-dönüşüm çemberi, dönüşü ile kendisine ivme kazandıramazsa yavaşlatacaktır. Kamu eliyle yürütülen projelerde bu risk gözetilmelidir.

Türkiye, dünya ile kıyaslandığında, sayısal uçurumun zayıf kanadında yer almaktadır. Bununla birlikte Türk toplumu içerisinde de kent- kırsal, erkek- kadın, yaş grupları ve eğitim düzeyleri açısından bilgisayar okuryazarlığı ve BİT kullanımı yetkinliği açısından gözden uzak tutulmaması gereken sayısal uçurum bulunmaktadır. Sayısal bölünme şartlarında kadınların, yaşlıların, yoksulların, eğitim düzeyi düşük ve bedensel engellilerin genel olarak dışarıda kaldıkları sanal bir dünyada, internete erişim şanslıların ayrıcalığı durumundadır. Hayattaki her şeyin internete taşındığı varsayılırsa; internet kullanmayanların bir anlamda toplum dışı kalmaktadır.

Ayrıca e-demokrasi sayısal uçurumdan bağımsız olarak değerlendirilmemelidir. Bireylerde, kendi katılımının siyasal karar alma sürecinde anlamlı olduğu, yeni teknolojinin sağladığı araçların bu amaca nasıl hizmet edebileceği ve bu yolla kamusal karar ve yönetim sürecinde kendisini daha çok ifade edebildiği kanaati yerleştirilmelidir. Aksi halde, tercihlerini bile kendisi geliştirmeyen seçmenlerin oylarını zarf içinde değil de bir makine düğmesine basarak kullanmasından öteye geçilemeyeceği bir gerçektir.

Demokrasinin güçlenmesi açısından BİT desteği, teknolojinin gelişimini ele alan literatürde önemsenen bir katkı unsuru olarak sunulmaktadır. Bu kapsamda, Arap baharı ve Wall Street'i İşgal Et olaylarında görüldüğü gibi dünyada yaşananlar da BİT ve özellikle internetin haberleşme ile örgütlenme alanında kolaylaştırıcı etkisini gözler önüne sermektedir. Ancak katılımın sanal düzeyde takılıp kalması ve STK faaliyetlerinde yeterince veya eylemlerin etkinliğini artıracak şekilde kullanılmaması ile STK bünyesindeki iktidar mücadelelerinde aracılık etmekle sınırlı kalması yeni şartların doğurduğu engeller arasında dikkat çekmektedir.

Bireysel kullanıcının internet ve bütünüyle yeni bilgi teknolojilerinin aracılığıyla ulaşılan bilgilerin denetimden özgürleşmesi sorunu görmezden gelinmemelidir. Öncelikle teknolojinin üreticileri ve internet üzerindeki arama motorlarının, BİT aracılığıyla dolaşıma giren bilgilerden hangilerinin öne çıkartılacağını belirleme gücü, bilginin özgürleşmesi üzerinde belirgin bir tehdit anlamı taşımaktadır. Bu

çerçevede, Türkiye'nin bu teknolojilerin sadece tüketicisi değil üretici durumuna getirilebilmesi, en azından devletin kurumsal açıdan göreceli olarak bağımsızlığını güçlendirecektir.

İnternette yayınlanan haber ve bilgilerin denetimli olması bir sorun iken; ironik nitelikli bir başka sorun ise denetimsiz ve doğruluğu denetlenemeyen bilgi ve haberlerin dolaşıma sürülebiliyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bilgi çarpıtmasının kolaylaştığı bir zeminde, internet dolayısıyla elde ettiği bilgiyi teyit etme sorumluluğu bireysel kullanıcı için ağır bir yük olduğu söylenebilir. İnternetin genel kullanıcı çoğunluğu için eğlence aracı olarak görülmesinde bu manzaranın da payı olduğu düşünülmelidir. Bilgiye erişmenin kolaylaşması ile yığınsal bir malumat karşısında bilgisizleşme eş zamanlı olarak yaşanan bir gelişimdir.

Kendi içinde sorunları olan demokrasi açısından e-demokrasi, her derde deva bir ilaç olmayıp ürettiği daha yüksek katılım imkanları ile yeni fırsatlar sağlayabilir. Ancak hızlanarak ilerleyen teknolojinin demokrasiye ve özgürlüklere karşı da kullanılabileceğini görmek gereklidir. Yeni teknolojiler, toplumsal kanaat gruplarının örgütlenmesine hizmet etmesinin ötesinde siyasal iktidarların ve teknolojinin sahiplerinin ülkeyi ve hatta dünyayı gözetim altında tutmalarını sağlayabilmektedir. BİT, özgürleştirici, katılımı artırması ve düşüncelerin çeşitlenmesini sağlaması beklenen bilgi toplumunu, bireylerin bilgiye ulaşma imkanları genişlemiş bir toplum olmaktan daha çok haklarında her şey bilinen bireyler topluluğu haline dönüştürebilecektir. İnternet, vatandaşlara karşı bir ispiyon aracı haline gelerek denetime açık bir hükümet yerine, denetim altında bir toplumun oluşmasına yol açabilir. Demokratik devletlerin bu risklerin önünü kesmek için tedbirler geliştirmesi beklenmelidir. BİT alanındaki gelişmelerin sonucu olarak karşılaşılan fırsat ve tehditlere ilişkin tartışmalar sürekli niteliktedir. Teknolojinin doğrusal olarak ilerlemeye devam edeceğini kabul ederek öngörülebilir risklere karşı uyanık olup faydayı azamileştirmek “rasyonel insan” a en uygun davranış modelidir. Hatta bu eleştirel yaklaşım, internet ve yeni teknolojilerin demokratik çerçevede kalmasının teminatı durumundadır.

E-devlet girişimleri ve tekil kurumlar tarafından ya da ortaklaşa yürütülen projelerin daha yakın bir koordinasyona ihtiyaç duyduğu görülmektedir. E-devlet projelerinin başarısı için, hizmetlerin tasarımı, teknik altyapı ve daha önemlisi kamu çalışanları ile hizmet alıcısı vatandaşlar tarafından benimsenmesi önemsenmelidir. Devlet, memurlar, girişimciler, STK'lar ve vatandaşlar; e-dönüşümü birlikte kucaklamadıkça elde edilen başarı değil yalnızca satın alınmış ileri teknoloji içeren teçhizat olacaktır. Kamu kurumlarının yazılım ve donanım mezarlığı olmasını önleyici ve kamuda e-hizmetlerin tasarımı konusunda işbirliği ve koordinasyon sağlanmalıdır. Kurumların ortak kullanacağı veritabanları ve arayüzlere ilişkin yazılımlar görevli koordinasyon kuruluşu tarafından hazırlanmalı ve kullanıma sunulmalıdır. E-devletin sağlayacağı tasarrufu hesaplayıp yeni ve atıl bir masraf kapısı haline getiren yaklaşım, kendisinin mahrum olduğu vatandaş odaklı bir sonuca ulaşma ihtimalini yok etmektedir.

E-dönüşüm bir bilinç ve benimsemeyle tamamlanabileceği için, bu sürecin paydaşı kamu/özel kuruluşların dönüşüme katkı sağlamaya yönelmeleri şarttır. Dönüşümün öncülüğünü üstlenen kamu, anlayış değişikliğinin de liderliğini yapmalıdır.

Türkiye'nin bilgi toplumu haline gelmesi, e-dönüşüm sürecinin toplumun bütün kesimlerine, kamu ve özel sektör kuruluşlarına ve bireylerin günlük hayatlarına yansımaları, katılımcı anlayışın yaygınlaşmasıyla mümkündür. Bu şartlar altında, e-dönüşümün ekonomik kalkınmayı da hızlandırıcı etkisi beklenebilir. İnternet kullanımını kamusal ve ticari ilişkilerde yaygınlaştırma sürecinde, e-imzanın kolay, ucuz ve güvenli olarak edinilmesine ve daha çok alanda kullanılmasına çaba harcanmalıdır. Özel olarak e-imza konusunda yetkili kurum olarak Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, kamuyu aydınlatıcı rol oynamalıdır. Kamunun da e-imza ile başlatılıp bitirilebilen e-hizmetleri tasarlaması ve uygulaması sağlanmalıdır.

BTK, elektronik haberleşme piyasasına ilişkin düzenleyici ve denetleyici görevlerini yerine getirirken, toplumda internet ilgisini ve kullanılmasını yaygınlaştırmak, internet kullanıcılarının bilinçlenmesi için faaliyetler yürütmelidir. Bilgisayar

okuryazarlığını teşvik edecek çalışmalar, doğrudan veya uygun kamu kuruluşları ya da STK'larla işbirlikleri yürütülebilir. BTK, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından uygulamaya konulan FATİH Projesine, bilgi güvenliği, bilgisayar okuryazarlığı ve doğru internet kullanımı gibi noktalarda daha etkin roller üstlenebilir.

Katalog suçlar denilen intihara yönlendirme, çocukların cinsel istismarı, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma, sağlık için tehlikeli madde temini, müstehcenlik, fuhuş, kumar ve bahis ile Atatürk aleyhine işlenen suçlar konusunda yürütülen faaliyetlerde internet kullanıcılarının bireysel ve toplumsal yararları, daha sık, yaygın ve yoğun şekilde anlatılması yerinde olacaktır. Kamuoyunun medya aracılığıyla yakından izlediği davalar dolayısıyla oluşan şüphe ve bilgi yanlışlıklarını gidermek amacıyla, ilgili bakanlıklar, özellikle güvenlik ve istihbarat ile görevli kuruluşlar, Yargıtay ve doğrudan kürsü hakim ve savcılar ile atölye çalışmaları yoluyla mevzuata uygun şekilde işleyişi sağlamaya yönelik karşılıklı beklentilerin ve işbirliğinin yükseltilmesine dönük iletişim zeminleri geliştirilmelidir. Bu çalışmalar mevzuatta yapılması gereken düzenlemeler olduğunu gösterdiğinde buna ilişkin hazırlıklar yapılmalıdır. Uygun durumlarda medya temsilcilerinin katılımı sağlanmalı, ama her durumda çalışmaların varlığının kamuoyuna ulaştırılmasına matuf olarak basın kuruluşlarıyla bilgi paylaşılmalıdır.

TÜBİTAK ile BTK birlikte gerçekleştirilen Ulusal Siber Güvenlik Tatbikatı ve sonuçları bağlamında, kurumsal olarak maruz kalınan yoğun siber saldırılar ortaya konularak özeleştirici eşliğinde kamu kurumları, internet servis sağlayıcıları ve sektörel STK'lar ile birlikte yapılabilecek çalışmalar geliştirilmelidir. Bu konuda kamuoyuna karşı sergilenecek şeffaflık, hacker faaliyetleri konusunda toplumsal bilinçlenme ve sorunun ciddiyetinin anlaşılması bakımından faydalı olabilir.

Henüz 2011 yılı Kasım ayı içinde yürürlüğe girdiği için kamuoyunun gündeminde yer alan güvenli internet uygulaması, Kurum hakkında olumlu kamuoyu oluşturulması için fırsat olarak değerlendirilmelidir. Özellikle çocukların güvensiz bir şekilde internette tehditlere maruz kalmaması amacıyla alınan/alınabilecek tedbirler açısından halkın desteğini sağlamak gereklidir. Bu amaçla internet servis

sağlayıcıları, tüketici dernekleri ve basın kuruluşları ile çalışma ve tanıtma toplantıları gerçekleştirilmelidir. Bu çalışmaların, hizmet veren, hizmeti kullanan ve kamuoyu yapımcılarının işbirliği içerisinde genel kamuoyuna mal etmeye yönelik faaliyetler düzenlenmelidir. Bu bağlamda, özellikle güvenli internet düzenlemesine dair eleştiri ve şüpheler dile getiren uzman, yazar ve eylemcilerin de katıldığı tartışma ortamları, uygulamaya giren işin doğruluğunu daha da inandırıcı kılabilir. Keza bu tartışma ve çalışmalar sırasında elde edilecek yararlı ve yerinde bulunan eleştiri ve uyarılar ışığında, düzeltmeler yapıldığının kamuoyuna gösterilmesi, uygulamanın kullanıcı yanlı ve esnek yapısını sergilemeye, dolayısıyla kamuoyu desteğinin yükselmesine katkı sağlayabilir.

Yapısı ve kuruluşu yönetim anlayışına dayanan BTK, internet alan adları konusunda görev kendisine verildiğinden bu yana yürütülen çalışmalar, sonrasında uygulanacak sistem ve beklenen yararlar konusunda kamuoyunu bilgilendirmelidir. Alan adı tahsislerinde, yerli internet içeriğinin zenginleştirilmesini ve iş dünyasının internette etkinliğinin yükseltilmesini temin amacıyla, isteklilerden istenen belgeleme gereklerinin ve bürokratik süreçlerin azaltılması sağlanmalıdır. Böylece *.tr uzantılı web sayfalarının artması desteklenmelidir.

Seçim mevzuatında en azından yurtdışında kullanılacak oylar için bir yöntem olarak tanımlanmış olan ve yakın bir gelecekte uygulanması beklenen e-seçim konusunda, üzerine düşebilecek görevler açısından hazırlıklı bulunmalıdır. İnternete ilişkin geniş bir yetki ve görev listesine sahip hale gelen BTK, e-devlet, bilgi toplumu ve kamusal düzenlemelere ilişkin çalışmalarda, daha etkin ve uzman kuruluş olarak çalışmalıdır. Buna yönelik olarak kurumsal yapı ve kapasitesinde yeni düzenleme gerekliliği değerlendirilmelidir. Örneğin kamunun BİT envanterinin oluşturulması, ihtiyaçların tanımlanması ve yatırımların koordinasyonu ile sektörün ARGE faaliyetlerine yönlendirilmesi sayesinde teknolojideki dışa bağımlılığı kırmaya yönelik olarak kurumsal potansiyelini harekete geçirmelidir. Kamunun toplam BİT altyapısının bilinmesi, cumhurbaşkanı, milletvekili ve yerel yönetimler gibi genel kapsamlı seçimlerde kullanılmalarını mümkün kılabilir. Başta kanunlar

olmak üzere bütün kamusal düzenlemeler için yapılması gereken düzenleyici etki analizlerine bilgi toplumu yaklaşımının ve bilgi ve kişisel verilerin azami güvenliği anlayışının yerleştirilmesi sağlanmalıdır.

21. yüzyılda yönetim felsefesi bakımından katılımcılık eksenli yönetişimi benimsemiş, işlevleri açısından ise bilgi teknolojilerinin sağlıklı bir biçimde geliştirilmesini esas alan ve gerekli regülasyonları yapan BTK, demokrasinin hızlı, etkin ve güvenli işleminde önemli bir misyon yüklenebilecek potansiyele sahiptir. Katılımın önündeki engellerin bilgi teknolojilerinin sağladığı üstünlükle kaldırılması, tarafların (devlet, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının) taleplerinin karşılıklı olarak buluşturulması, bir toplumun ortak aklının aynı anda herhangi bir sorunun çözümüyle ilgili seferber edilmesi anlamına geleceğinden, mekan ve zamanın iyi yönetilmesinin avantajlarından yararlanarak önemli bir sinerji yaratılabilecektir.

Atomize olmuş bireylerden yeniden kitlesel bir güç yaratılmasını da beraberinde getirecektir. Bunu becerebilen toplumlar 21. yüzyılda, üretim artışı, karşılıklı güven ve demokrasinin yaygınlaşmasını sağlayarak, diğer toplumlara kıyasla üstünlük elde edebileceklerdir. Hızlı bir gelişmenin demokrasiden taviz vermeden mümkün olabilmesi için, e-dönüşüm sürecini bir fırsat olarak bilip, onu bir araç olarak kullanmak önemlidir. Demokrasiyi içselleştirmiş insan gücüne sahip olan ve onu geliştirecek kurumsal yapılarını oluşturmuş bir Türkiye, dünyada en iyilerin olduğu bir ligde oyununu oynayabilecektir.

KAYNAKLAR

ACAR, Mustafa ve Erhan KUMAŞ. (2008). Türkiye'nin Dönüşüm Sürecinde Anahtar Bir Mekanizma Olarak e-Devlet, e-Dönüşüm ve Entegrasyon Standartları. 2. Ulusal İktisat Kongresi. DEÜ İİBF İktisat Bölümü. İzmir.
http://www.deu.edu.tr/userweb/iibf_kongre/dosyalar/acar.pdf (28.02.2012). ss. 1-17.

ADA, Olcay.(2011). Kapitaliste Wall Street Darbesi. Bağlantı Noktası, Aralık 2011. Sayı 35. s. 32.

AĞAÇ, Fatma. (2009). e-Devlet, Başbakanlıkta şekilleniyor. Telepati Telekom Dergisi. Nisan 2009. <http://www.telepati.com/nisan09/konu3.htm>. (02.03.2012)

AKGÜN, Birol. (2003). Küreselleşme, Sanal Siyaset ve E-Demokrasi. Küresel Sistemde Siyaset Yönetim Ekonomi. Der. M. Akif ÇUKURÇAYIR. ss. 53-80. Çizgi Kitabevi. Konya:

AKIN, Melda. (2006). Elektronik Oy verme Sistemlerinde Güvenlik: Deneyimler ve Türkiye için Öneriler. İÜ Ekonometri ve İstatistik Dergisi, no. 3 ss. 32-47.

AVŞAR, B. Zakir ve Gürsel ÖNGÖREN. (2010). Bilişim Hukuku. Türkiye Bankalar Birliği. İstanbul.

AY, Hakan, Mustafa ALPARSLAN ve Eda KAYA. (2011). Kamu Alacaklarının Takibinde e-Haciz Uygulamaları. İzmir.

BACKUS, Michiel. (2011). E-Governance in Developing Countries. IICD Research Brief 1, no. 1 (Mart 2001).

Başbakanlık. (2002a). 2002/20 Sayılı Genelge. 19 Haziran 2002.
http://www.basbakanlik.gov.tr/genelge_pdf/2002/2002-0320-09259.pdf
 (15/03/2011).

Başbakanlık. (2002b). 2002/55 Sayılı Genelge. 30 Kasım 2002.
http://www.basbakanlik.gov.tr/genelge_pdf/2002/2002-0320-20359.pdf
 (15/03/2011).

Başbakanlık. (2003a). 2003/12 Sayılı Genelge. 27 Şubat 2003.
http://www.basbakanlik.gov.tr/genelge_pdf/2003/2003-0320-03416.pdf
 (15/03/2011).

Başbakanlık. (2003b). 2003/48 Sayılı Genelge. 03 Aralık 2003b.
http://www.basbakanlik.gov.tr/genelge_pdf/2003/2003-0320-17882.pdf
 (15/03/2011).

- BATAT, Ahmet. (2010). E-Katılım Olmadan E-Devlet Mümkin mü? www.engindergi.com. 30 Ocak 2010. <http://www.engindergi.com/e-katilim-olmadan-e-devlet-mumkun-mu.html> (09/05/2011).
- bilgiedinmehakki.org . <http://www.bilgiedinmehakki.org> (03/04/2011).
- bilgiedinmehakki.org. (2008). Kişisel Verilerin Korunma Projesi. 17 Haziran 2008. <http://www.bilgiedinmehakki.org> (03/04/2011).
- BİLTEN. (2001). eEuropa+ 2003 Eylem Planı. bilten.metu.edu.tr.
- BİMER. (2011). <http://www.basbakanlik.gov.tr/Forms/Bimer/pBimerMain.aspx> (02/03/2011).
- BİNARK, Mutlu ve Levent LÖKER. (2011). Sivil Toplum Örgütleri İçin Bilişim Rehberi. STGM. Ankara.
- blog.ttnet.com.tr. (2011). Teknolojilerin işbirliği: Yakınsama. 04 Temmuz 2011) <http://blog.ttnet.com.tr/teknolojilerin-isbirligi-yakinsama/>. (02/03/2011).
- BM. (2010). United Nations E-Government Survey. UN. New York.
- BTK. (2011a). Bilgi Teknolojileri- E-İmza: Genel Bilgiler. <http://www.btk.gov.tr/bt/elektronikimza.htm> (04 03, 2011).
- BTK. (2011b). Türkiye Elektronik Haberleşme Sektörü Üç Aylık Pazar Verileri Raporu 2011 Yılı. 3. Çeyrek. Ankara.
- BTK. (2012a). Pazar Verileri. http://btk.gov.tr/kutuphane_ve_veribankasi/pazar_verileri/pazar_verileri.php. (21.02.2012).
- BTK. (2012b). Basın Bilgilendirme Toplantısı. 8 Şubat 2012. <http://www.btk.gov.tr/duyurular/dosyalar/BasinBildirisisiSubat2012.pdf>. (21.02.2012).
- BTK. (2012c). Türkiye Elektronik haberleşme Sektörü . Üç Aylık Pazar Verileri Raporu 2011 Yılı 4. Çeyrek, Ankara.
- BOBBIO, Norberto. (2005). Liberalism and Democracy. Verso.New York.
- BUCHSBAUM, Thomas M. (2004). E-Voting: International Developments and Lessons Learnt. Der. Alexander PROSSER ve Robert KRIMMER. Electronic Voting in Europe –Technology, Law, Politics and Society. içinde ss. 31-42. Gesellschaft für Informatik. Bonn.

CASTELLS, Manuel. (2005). Ağ Toplumunun Yükselişi. Çev. Ebru KILIÇ. İstanbul Bilgi Üniversitesi. İstanbul.

Cumhurbaşkanlığı. (2011a). YouTube World View Kanalı. 17 Kasım 2011. <http://www.tccb.gov.tr/aciklamalar/252/81260/youtube-world-view-kanali.html>. (23.02.2012).

Cumhurbaşkanlığı. (2011b). Dünya Sordu, Cumhurbaşkanı Gül YouTube'dan Cevapladi. 1 Aralık 2011. <http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/81435/dunya-sordu-cumhurbaskani-gul-youtubedan-cevapladi.html>. (23.02.2012).

Cumhurbaşkanlığı. (2011c). "Cumhurbaşkanına Sorun" Uygulaması Başladı. 1 Aralık 2011. <http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/81644/cumhurbaskanina-sorun-uygulamasi-basladi.html>. (23.02.2012).

ÇAKIR, Derya ve Kamil DEMİRHAN. (2011) Political Character of the Social Actions in the Process of Globalization: A Case Study. International Journal of Social Sciences and Humanity Studies (Sosyal Bilimler Araştırmaları Derneği Yayını). Cilt 3 / No 2 (July 2011). ss.159-168.

ÇEHRELİ, Murat. (2012). Eski CIA Yöneticisi: Stuxnet Solucanını Kullanmak İyi Bir Fikirdi. turk.internet.com. 05 Mart 2012. <http://turk.internet.com/portal/yazigoster.php?yaziid=36125>. (06.03.2012).

ÇETİN, Gökmen ve Aslıhan TÜFEKÇİ. (2011). Etkililik, Verimlilik ve Kullanıcı Tatmini Açısından Türkiye'deki e-Devlet Sitellerinin Kullanılabilirliği. Verimlilik Dergisi, No. 2011/4. ss. 7-30.

ÇUKURÇAYIR, M. Akif, ve Esra ÇELEBİ. (2009). Bilgi Toplumu ve E-Devletleşme Sürecinde Türkiye. ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi. 5, no. 9. ss. 59-82.

DAHL, Robert A. (1993). Demokrasi ve Eleştirileri. Çev. Levet Köker. Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği ve Türk Demokrasi Vakfı.

DAHL, Robert A. (2001). Demokrasi Üzerine. Çev. Betül Kadioğlu. Phoenix Yayınevi. Ankara.

DICKINSON, Elizabeth. (2011). The First WikiLeaks Revolution? 13 Ocak 2011. http://wikileaks.foreignpolicy.com/posts/2011/01/13/wikileaks_and_the_tunisia_protests (05 23, 2011).

DOLGUN, Uğur. (2008). Şeffaf Hapishane yahut Gözetim Toplumu. Ötüken Neşriyat. İstanbul.

DPT. (2005). e-Dönüşüm Türkiye Projesi Kısa Dönem Eylem Planı Sonuç Raporu. Ankara.

- DPT. (2006a). e-Dönüşüm Türkiye Projesi 2005 Eylem Planı Sonuç Raporu. Ankara.
- DPT. (2006b). Bilgi Toplumu Stratejisi (2006-2010). Ankara.
- DPT. (2006c). Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı (2006-2010). Ankara.
- DPT. (2007). Bilgi Toplumu Stratejisi Ölçümleme Dokümanı (Sürüm 1.0). Ankara.
- DPT. (2009). Bilgi Toplumu Stratejisi Ölçümleme Dokümanı (Sürüm 1.1). Ankara.
- DPT. (2010a). Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu Türkiye 2010. Ankara.
- DPT. (2010b). Bilgi Toplumu İstatistikleri 2010. Ankara.
- DPT. (2011a). e-Dönüşüm Türkiye Projesi.
<http://www.bilgitoplumu.gov.tr/Portal.aspx?value=UE9SVEFMSUQ9MSZQQUdFSUQ9MTUwJIBBR0VWRVJTSU9OPS0xJk1PREU9UFVCTEITSEVEX1ZFUINJT04=> (03 15, 2011).
- DPT. (2011b). Bilgi Toplumu İstatistikleri 2011. Ankara.
- DİNÇER, Ergün. (2012). Red Hack Polis Sistemlerini Hacklediklerini Açıklayarak, İhbarcılarını Ortaya Döktü. 28 Şubat 2012.
<http://turk.internet.com/portal/yazigoster.php?yaziid=36045> (09.03.2012).
- ERDOĞAN, İrfan. (2007). Karl Marx, İnsan, toplum ve iletişim. İletişim Kuram ve Araştırma, no. 25. ss. 199-228.
- ERSÖZ, Selva. (2005). İnternet ve Demokrasinin Geleceği. Selçuk İletişim 3, no. 4. ss. 122-129.
- Estonian National Electoral Committee. (2011). <http://www.vvk.ee/>. (03.10.2011)
- euronewsport.com. (2012). <http://www.euronewsport.com/Arsiv.aspx?Mkl=368>. (14.02.2012)
- EWERT, Burkhard. vd. (2003). E-Demokratie. Der. Chrstiane SHULZKI-HADDOUTI. Bürgerrechte im Netz. içinde. ss. 227-260. BDP. Bonn.
- GARNHAM, Nicholas. (2001). Medya ve Kamusal Alan. Çev. S. ALANKUŞ ve H. TUNCEL. Ankara Üni. İletişim Fakültesi.
<http://ilef.ankara.edu.tr/id/yazi.php?yad=795> (26/08/2010).
- GENÇTÜRK, Melih. (2003). Vatandaş e-Devlet'ten Ne Bekliyor Paneli Yapıldı. 15

Aralık 2003. <http://www.turk.internet.com/portal/yazigoster.php?yaziid=8888> (16/03/2011).

GERAY, Haluk. (2005). İletişim Ağları ve Masaüstü Sömürgecilik. Der. Funda BAŞARAN ve Haluk GERAY. İletişim Ağları Ekonomisi. İçinde. ss. 179-203. Siyasal Kitabevi. Ankara.

GÖZLER, Kemal. (1988). Halkoylamasının Değeri. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi XL, no. 1-4. ss. 97-113.

GÜLER, Birgül Ayman. (2003). Devlette Reform. Mimarlar Odası Ankara Şubesi. 3 Mart 2003. www.mimarlarodasiankara.org/dosya/birgulaymanguler.pdf (02/10/2010).

GÜNGÖR, Müberra vd. (2009). Yakınsama: Telekomünikasyon ve Medya Sektörleri Açısından Düzenlemelere Etkiler. BTK. Eylül 2009. http://www.btk.gov.tr/kutuphane_ve_veribankasi/raporlar/arastirma_raporlari/dosyalar/yakinsama.pdf (16/11/2011).

GÜNGÖR, Süleyman. (1996). Yeni Sağın Temsilcisi Hayek. SDÜ İİBF Dergisi C.I/ S. 1. ss. 213-218.

GÜNGÖR, Süleyman. (2004a). Muhalefette CHP. Alternatif Yayınları. Ankara.

GÜNGÖR, Süleyman. (2004b). Malumat Bombardmanı. 02 Mayıs 2004. <http://www.sgungor.com/gy/Kuresellesme/Kuresellesme1.pdf> (18/11/2011).

haber365.com. (2011). MHP'den Sanal Yoklama. 04 Nisan 2011. http://www.haber365.com/Haber/MHPden_Sanal_Yoklama/. (11/04/2011).

HAGEN, Martin. (1997). Konzepte elektronischer Demokratie und die deutsche Demokratie. Justus-Liebig-Universität of Giessen. http://www.unigiessen.de/fb03/vinci/labore/netz/hag_dt.htm (21/07/2010).

ICT Media. (2012). Artan Mobil Genişbant Spektrumu Afrika'nın Sosyo-Ekonomik Gelişimi için Hayati Önem Taşıyor. Ocak 2012. Sayı: 25. s. 63.

ITU. (2008). Electronic Government for Developing Countries. Ağustos-2008. http://www.itu.int/ITU-D/cyb/app/docs/e-gov_for_dev_countries-report.pdf (19/10/2011).

IWS, INTERNET WORLD STATS. (2012). Internet Usage in Europe. <http://www.internetworldstats.com/stats4.htm> (15/02/2012).

İNSEL, Ahmet. (2006). Dezenformasyon. Radikal İki, 17 Eylül 2006.

Kalkınma Bakanlığı. (2011). e-Yazışma Projesi. <http://www.e-yazisma.gov.tr> (01/11/2011).

Kamu Kurumları İnternet Siteleri Standartları ve Önerileri Rehberi Resmi Web Sitesi. (2009). <http://www.kakis.gov.tr/> (14/11/2011).

KARAÇOR, Süleyman. (2009). Yeni İletişim Teknolojileri, Siyasal katılım, Demokrasi. Yönetim ve Ekonomi (Celal Bayar Üni. İİBF). Sayı:16/2. ss. 121-131.

KAUTSKY, Karl. (1918). Demokratie oder Diktatur. II. Basım. Paul Cassirer Verlag. Berlin.

KAYA BENSĞİR, Türksel. (2000). Devlet- Vatandaş İletişiminde e-Posta. Amme İdaresi Dergisi 33, no. 4. ss. 49-61.

KİRAZ, Mehmet Sabır vd. (2010). Elektronik Seçim: Yöntemler, Uygulamalar, Kriptoloji Altyapısı ve Ülkemizdeki Geleceği. UEKAE Dergisi. Cilt 2 Sayı 4. Aralık 2010. ss. 74-87.

KOROĞLU, F. Ece. (2004). Bilgi Toplumu ve E-Devlet: TBMM’de ‘Türkiye’de Bilişim Stratejileri ve e-Türkiye’ Genel Görüşmesinin Çözümlemesi. Ankara Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

KURAN, N. Hüseyin. (2005). Türkiye İçin e-Devlet Modeli. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.

LEGGEWIE, Claus. (2005). Von der elektronischen zur interaktiven Demokratie. <http://www.bpb.de>. (Der.) Hans-Dieter KÜBLER ve Elmar ELLING. Die Bundeszentrale für politische Bildung. 18 Nisan 2005. <http://www.bpb.de/files/MG4WJ9.pdf> (01/03/2011,).

Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü. (2011). e-Devlet (Yerel) Uygulamaları Anketi Raporlaması. Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı, Ankara.

MAYO, Henry D. (1964). Demokratik Teoriye Giriş. Çev. Emre KONGAR. Türk Siyasi İlimler Derneği. Ankara.

McMILLAN, Robert.(2010). Stuxnet worm strikes industrial systems. techworld.com. 16 Eylül 2010. <http://news.techworld.com/security/3239838/stuxnet-worm-strikes-industrial-systems/>. (06.03.2012).

NARALAN, Abdullah. (2008). «Türkiye’de e-Devlet Güçlükleri.» EKEV Akademi Dergisi (Erzurum Kültür Eğitim Vakfı Yayınevi) Sayı:12/37. ss. 27-40.

NEBİL, Fusun S. (2011). Emin Sadık Aydın : Seçim Sonrasında Bilgi Toplumu

- Stratejisi Hazırlanması Gündeme Girecektir. 20 Mayıs 2011.
<http://turk.internet.com/portal/yazigoster.php?yaziid=32467> (23/05/2011).
- netzpolitik.org. (2011). <http://www.netzpolitik.org/2011/revolution-online-das-internet-schreibt-weltgeschichte/>. 2 Mayıs 2011. (06/05/2011).
- Occupy Wall Street. (2011). About. <http://occupywallst.org/about/> (11/11/2011).
- OSTEN, Manfred. (2006). Digitalisierung und kulturelles Gedächtnis. Aus Politik und Zeitgeschichte, no. 5-6 (Ocak 2006). ss. 3-8.
- ÖZ, Işıl. (2011). Söyleşi- Prof. Binark: Güvenli internet adıyla kamuoyu yanıtılıyor! T24 İnternet Gazetesi. 26 Ağustos 2011. <http://t24.com.tr/haber/prof-binark-guvenli-internet-adiyla-kamuoyu-yaniltiliyor/165071>. (29.02.2012)
- ÖZALP, Ahmet. (2009). Liberal Demokrasinin Derinleştirilmesi Gereği ve Müzakereci Demokrasi. Uluslararası Davraz Kongresi -Küresel Diyalog- Bildiriler Kitabı. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. Isparta. (ss. 2087-2096).
- ÖZTÜRK, İbrahim Yaşar. (2006). E-Devlet Bağlamında E-Demokrasi: Türkiyede’de ve Dünyada Öne Çıkan Uygulamaları. Selçuk Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi. Konya.
- ÖZTÜRK, Selim. (2011). Web sitesi olmayan yöneticilere hapis cezası geliyor. 17 Mayıs 2011. <http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/17763176.asp?gid=381> (17/05/2011).
- Pingdom. (2011). Internet 2010 in numbers. 12 Ocak 2011.
<http://royal.pingdom.com/2011/01/12/internet-2010-in-numbers/> (21/03/2011).
- PLATTER, Marc F. (2008). Democracy without Borders?: Global Challenges to Liberal Democracy. Rowman & Littlefield. Maryland.
- POWELL, G. Bingham Jr. (1990). Çağdaş Demokrasiler Katılma, İstikrar ve Şiddet. Çev. Mehmet TURHAN. Türk Demokrasi Vakfı ve Siyasi İlimler Derneği. Ankara.
- REINSALU, Kristina. (2010). Handbook on E-Democracy. EPACE Theme Publication. Tampere
- RUTZ, Charlie. (2011). Social Media und die Arabische Revolution. 04 Ekim 2011.
<http://www.politik-digital.de/social-media-und-die-arabische-revolution> (15/11/2011).
- SAĞIROĞLU, Şeref ve Mustafa ALKAN. (2005). e-İmza. Grafiker Yayınları. Ankara.

SARIHAN, Halime İnceler. (1998). Teknoloji Yönetimi. ALCATEL & Desnet Yayınları. İstanbul.

SARTORI, Giovanni. (1993). Demokrasi Teorisine Geri Dönüş. Çev. Tuncer Karamustafa ve Mehmet Turhan. Türk Demokrasi Vakfı. Ankara.

SAVIO, Jessica. (2011). Browsing History. 1 Nisan 2011.
http://www.dailybruin.com/index.php/article/2011/04/browsing_history
 (06/05/2011).

SCHELLONG, Alexander. (2009). EU eGovernment Benchmarking 2010+ -General remarks on the future of benchmarking Digital Government in the EU-. Harvard University.

socialbakers.com. (2012a). Facebook Statistics by country.
<http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/>. (22.02.2012).

socialbakers.com. (2012b). Facebook grew 7 users per second all of 2011.
<http://www.socialbakers.com/blog/361-facebook-grew-7-users-per-second-all-of-2011-special-infographic/> (15.02.2012).

ŞAHİN, Ali ve Erhan ÖRSELLİ. (2003). E-Devlet Anlayışı Sürecinde Türkiye. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, ss. 343-356.

ŞAN, Müjgân. (2005). Kalkınma Planlamasında Bilgi Yönetimi ve Devlet Planlama Teşkilatı İçin Kurumsal Bilgi Politikası Modeli. DPT. Ankara.

ŞENYÜCEL, Zorlu. (2003). Türkiye'deki e-Devlet Anlayışı Üzerine. Üniversite ve Toplum, Haziran 2003. Cilt: 3 Sayı: 2. <http://www.universite-toplum.org/text.php?id=134>. (29.03.2011)

TİB. Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı. (2011). <http://www.tib.gov.tr/>
 (03/04/2011).

TİMİŞİ, Nilüfer. (2003). Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi. Ankara: Dost Kitabevi.

TURAN, İlter. (1986). Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış. 3. Baskı. İstanbul: Der Yayınları.

turkiye.gov.tr. (2011). e-ntegre çalışıyoruz. <http://www.turkiye.gov.tr> (05/04/2011).

TUTKUN, Ceren. (2007). Devletin Kısa Yolu. XII. Türkiye'de İnternet Konferansı 8-10 Kasım 2007. Ankara: www.inet-tr.org.tr. ss. 209-213.

Türkiye Bankalar Birliği. (2011). www.tbb.org.tr (04/05/2011).

Türksat A.Ş. (2008). e-devlet projeleri. <http://edevlet.turksat.com.tr/v2/kisayolu/e-devlet-kapisi-nedir-turksat039in-bu-konuda-rolu-nedir> (02/10/2010).

Türksat A.Ş. (2011). e-Devlet. <http://www.turksat.com.tr/content/view/108/222/> (05/04/2011).

UÇKAN, Özgür. (2010). Politika Yapım Süreci ve Yönetişim: Türkiye'de Bilgi Toplumu ve Bilgi Ekonomisi Politikalarının Üretiminde Yönetişim Fobisi. In Yönetişim, (Der.) M.Akif ÇUKURÇAYIR vd., 107-147. Çizgi Kitabevi. Konya.

ULUÇ, Güliz. (2008). Küreselleşen Medya: İktidar ve Mücadele Alanı. 2. Baskı. Anahtar Kitaplar. İstanbul.

WITTKIEWITZ, Jörg. (2012). Internetbekanntschaft: Sprache trifft Schrift. Telepolis Magazin der Netzkultur. 03 Mart 2012. <http://www.heise.de/tp/artikel/36/36482/1.html>. (09.03.2012).

YAŞA, Sedat ve Yasin ÇOLAK. (2011). Avrupa Birliği'nin Bilgi Toplumu Politikaları ve Avrupa İçin Sayısal Gündem Girişimi Çalışma Raporu – 3. Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı. Ankara.

YILDIRIM, Hakan vd.. (2006). e-Devlet Başa. Macar Yayıncılık. Ankara.

YILDIZ, Mete. (1999). Yerel Yönetimde Yeni Bir Katılım Kanalı İnternet: ABD' de ve Türkiye' de Elektronik Kamu Bilgi Ağları. Çağdaş Yerel Yönetimler Cilt:8, No. 4 (Ekim 1999). ss.144-156.

YSK. (2012). Yüksek Seçim Kurulu: <http://www.ysk.gov.tr/ysk/Mevzuat.html>. (23.02.2012)

YÜCEKÖK, Ahmet N. (1987). Siyasetin Toplumsal Tabanı. AÜ SBF. Ankara.

YÜKSEL, Erkan. (2009). Obama'nın Seçim Kampanyası Üzerine Bazı Notlar. <http://www.siyasaliletisim.org/dr-bahadr-kaleaas/doc-dr-erkan-yueksel/509-obamann-secim-kampanyas-uezerine-baz-notlar.html> (16/11/2011).

zycg.gov.cn. (2012). About Us. <http://www.zycg.gov.cn/english.html>. (24.02.2012).

ÖZGÜNLÜK BİLDİRİMİ

Uzmanlık tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gűsterilenlerden olduğunu, bunlardan her seferinde değinme yaparak yararlandığımı ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Meslek Personeli Sınav, Gűrev, alışma Usul ve Esasları Hakkında Yűnetmeliđe uygun olarak hazırladığımı belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tűm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

12.03.2012

Sűleyman GÜNGÖR

ÖZGEÇMİŞ

Süleyman GÜNGÖR

Uşak'ta 1969 yılında doğdu. İlköğrenimini 1980 yılında Uşak Aybey İlkokulunda, orta öğrenimini 1987 yılında Uşak İmam Hatip Lisesinde tamamladı.

1987 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi bölümüne kaydoldu. Yüksek lisans ve doktora çalışmalarını aynı üniversitede Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim dalında yaptı.

1993 yılında Isparta'da Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde araştırma görevlisi olarak çalışma hayatına başladı. 2002 yılından bu yana Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunda Uzman olarak görev yapmaktadır.

Bilimsel çalışmalarının ürünü olan *Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Aydın Politikacı İlişkisi* ve *Muhalefette Cumhuriyet Halk Partisi* adlı iki kitabı ve çeşitli makaleleri bulunmaktadır. Ayrıca yayınlanmamış şiirleri de bulunan Süleyman Güngör evli ve iki oğul babasıdır.